Моїм українським друзям

Добра звістка про те, що мій роман "Балаган, або Кінець самотності!" буде опублікований вашою чарівною мовою, надійшла в день народження моєї прийомної дочки Лілі Воннегут – їй виповнився один рік. Половина її предків – вихідці з України. З погляду генетичного ми живемо в крихітному світі. І з погляду духовного ми живемо в крихітному світі – в іншому разі я просто не витримав би його.

Я безмежно щасливий, що люди такі подібні одне до одного і коли я, чоловік провінційний, пишу у невимушено розмовній манері про своїх співвітчизників, мої твори можуть бути зрозумілі й у далекому Києві.

Якби я опинився там, серед вас, і знайшовся хтось такий ласкавий, щоб попросити дарчий автограф на книжці "Балаган", я написав би так: "Миру й добробуту..." – а потім поставив би ім'я тієї людини. Поясню чому. Ще в далекому дитинстві батько подарував мені книжку про американський живопис. Там була одна картина, що зображувала безмежний, налитий стиглим золотом пшеничний лан, який щойно скосили. Збіжжя стояло, пов'язане в снопи, сонце сідало за обрій. Людей на картині не було. Але з усього відчувалося, що недавно вони там були, а тепер уже розійшлися по домівках.

Картина мала назву "Мир і добробут".

Та книжка з репродукціями давно десь загубилася. Забув я й ім'я художника. Але не вивітрився з пом'яті моєї образ того безмежного пшеничного поля, яке, певна річ, може бути скрізь.

Отож миру й добробуту вам!

Курт ВОННЕГУТ

12 січня 1984 р.

Балаган, або Кінець самотності!

Лише гукни мене, кохання, –

і віру я твою прийму одразу.

В.Шекспір. "Ромео і Джульетта"

Пролог

Я вже ніколи, мабуть, не матиму такої охоти як нині написати свою автобіографію. Я назвав її "Балаган", бо це твір поетично-гротесковий, як ото давні кінокомедії, особливо ті, в яких грали Лорел і Гарді.

Ця книжка – про моє ставлення до життя.

Точніше, про ті випробування, що випадали на мою долю – долю людини з обмеженими тілесними та розумовими здібностями. Ті випробування тривають і нині.

Найкумедніше у фільмах за участю Лорела й Гарді – це те, що коміки з честю виходили з кожного такого випробування.

Їм завжди щастило по-чесному домовитися зі своєю долею. Тому тих акторів ніжно любили і вважали надзвичайно смішними.

Любов не часто була присутня у фільмах за їхньою участю. Хіба що ті чи ті ліричні ситуації, які трапляються у подружньому житті, а це зовсім інша річ. Та водночас шлюб виявлявся і черговим випробуванням або ж грою з кумедними варіантами розв'язань, правда, за умови, що кожен чесно дотримуватиметься правил гри.

Любов ніколи не була для них проблемою. І, можливо, саме тому, що в своєму дитинстві – в роки Великої депресії – я щиро захоплювався Лорелом і Гарді, я вважаю цілком нормальним говорити про життя, не торкаючись теми любові.

Ця тема не здається мені важливою.

Тоді, запитаєте ви, що ж для мене важливе? Скажу: бути безкомпромісним із своєю долею.

Зрештою, я маю деякий досвід у любові чи так мені здається. Але почуття, які поєднували мене з тими, кого я нібито любив, скоріше можна визначити як "взаємоповагу і порядність". Певний час,– може, навіть дуже довго,– я ставився до когось вельми прихильно і та особа, в свою чергу, відповідала мені взаємністю. Але ж до звичайної порядності та взаємоповаги любов не має аніякого відношення.

Знову ж таки: я не спроможний розмежувати любов, яку я відчуваю до людей, і любов до своїх четвероногих друзів.

У дитинстві, коли я ще не дивився кінофільмів і не слухав радіопередач за участю Лорела й Гарді, мені подобалося качатись по долівці з приязними й добрими собаками, яких тримали мої батьки.

Навіть тепер я люблю розважатися з ними. Але собаки втомлюються й ніяковіють задовго до того, як щось подібне почну відчувати я. Здається, така гра мені довіку не обридла б.

Якось, у свій двадцять перший день народження, один із трьох моїх прийомних синів, який збирався вирушити в тропічні хащі Амазонки, сказав мені:

– Знаєш, батьку, ти ніколи не стискав мене в обіймах.

Тоді я з почуттям обняв сина. Ми міцно стискали один одного. Це було дуже приємно. Майже так само, як качатися на килимах із датським догом, якого ми тримали в домі.

Отже, любов там, де ви її знаходите. І, мені здається, безглуздо вирушати кудись на її пошуки. Крім того, вона може виявитись отруйною.

Дуже хотілося б, щоб люди, які нібито люблять одне одного, під час сварки казали одне одному:

– Знаєш, краще менше любові і трохи більше поваги й порядності.

Найтриваліший мій досвід взаємоповаги – це, звичайно, стосунки із старшим братом, моїм єдиним братом Бернардом, ученим-метеорологом, який працює в Олбанському університеті, штат Нью-Йорк.

Він – удівець і сам виховує двох малих синів. У Бернарда це добре виходить. Окрім малюків, він має ще й трьох дорослих синів.

Ми народилися кожен зі своїм розумом. Бернард, мабуть, ніколи б не став письменником. У свою чергу, я б ніколи не став ученим. А оскільки ми заробляємо собі на життя своїм розумом, то обидва схильні вважати його приладом, що існує незалежно від нашої свідомості.

З братом ми обіймались разів три-чотири за все життя – найімовірніше, це траплялося в той або той день народження. Це виходило в нас трохи незграбно. У хвилини горя ми не обіймалися ніколи.

І мій розум, і розум брата віддають перевагу однаковим жартам – у стилі Марка Твена, Лорела й Гарді тощо.

І в мене, і в брата також однакове безладдя в голові.

Ось анекдот про мого брата, який, із незначними змінами, можна було б розповідати й про мене.

Деякий час Бернард працював у дослідній лабораторії компанії "Дженерал електрік" у містечку Скенектаді, штат Нью-Йорк, де він і зробив відкриття: срібний йодит, потрапивши у хмари певного виду, викликає опади у вигляді снігу або дощу. Звісно, в братовій лабораторії панував неймовірний безлад, де незграбний гість міг у тисячу різноманітних способів розпрощатися з життям – все залежало від того, на що бідолаха наскочить.

Компанія тримала службовця, який відповідав за техніку безпеки. Він ледь не зомлів, побачивши ті джунглі, густо нафаршировані різними пастками, тенетами і сюрпризами, готовими спрацювати від першого зіткнення.

Той фахівець із техніки безпеки нагримав на брата.

Тоді Бернард і відповів йому, торкнувшись пальцями свого лоба:

– Коли ви вважаєте, що в лабораторії панує безладдя, то вам слід би зазирнути сюди, побачити, на що воно схоже тут.

І таке інше.

Якось я поскаржився братові: мовляв, тільки-но беруся за дрібний ремонт удома, як обов'язково гублю весь інструмент, раніше ніж закінчу роботу.

– Тобі ще, друже, щастить,– відповів Бернард – Я, приміром, завжди гублю те, над чим працюю.

Ми розсміялися.

Та оскільки від народження ми обидва дістали певний склад розуму,– хоч і досить невпорядкованого,– брат і я належимо до штучно поширених величезних родин, що давало змогу кожному з нас претендувати на родичів у всьому світі.

Бернард доводиться братом усім ученим. Я – братом усім письменникам.

Це й кумедно, і втішно для нас обох. Це дуже приємно.

Можна вважати, нам здорово пощастило. Адже людина потребує якомога більше родичів, щоб обмінюватися з ними не тільки любов'ю, а й взаємоповагою та порядністю.

Коли ми були дітьми і жили в Індіанаполісі, штат Індіана, Бернард і я гадали, що зможемо жити там завжди і належати

до дуже великої верстви кровних родичів. Бо, зрештою, там виросли наші батьки й діди з купою своїх рідних та двоюрідних братів і сестер, своїх дядьків і тіток. Усі наші родичі були культурними, сердечними й заможними людьми, які вільно володіли і німецькою, і англійською мовами.

Між іншим, усі вони скептично ставилися до релігії.

Замолоду наші родичі поневірялися по білому світі, і часто-густо з ними траплялися дивовижні пригоди. Проте рано чи пізно їм нагадували, що настав час вертатися додому в Індіанаполіс, щоб оселитися там назавжди. І незмінно кожен скорявся тій необхідності – адже там у нього жила тьма-тьмуща родичів.

Там було, крім того, нагромаджено безліч добра, яке можна було успадкувати: успішний бізнес, комфортабельні будинки, самовіддана прислуга, дедалі вищі гори кришталю, порцеляни та столового срібла, репутація порядного комерсанта, заміські котеджі над озером Максінкукі, на східному березі якого наша родина мала велику ділянку землі з літніми віллами.

Але джерело втіхи, яке родина знаходила в собі самій, несподівано вичерпалось,– здається, через раптову ненависть американців до всього, що мало відношення до Німеччини – як тільки Сполучені Штати вступили у першу світову війну. Це трапилося за п'ять років до мого народження.

Дітей у нашій родині більше не навчали німецької мови. Ніхто більше не заохочував їх цікавитися німецькою музикою, літературою, мистецтвом або наукою. Брата, сестру й мене виховували так, наче Німеччина для нас була такою самою далекою й чужою країною, як, скажімо, Парагвай.

Нас позбавили Європи, крім тієї, про яку ми могли дізнатися із шкільного підручника.

В одну мить ми втратили тисячоліття своєї історії, а згодом і десятки тисяч американських доларів, літні котеджі тощо.

І тоді наша родина втратила свою колишню привабливість, особливо для себе самої.

Отож коли Велика депресія і друга світова війна лишилися позаду Бернард, наша сестра і я без особливих труднощів змогли покинути Індіанаполіс.

І жоден із родичів, які там залишалися, і не думав коли-небудь покликати нас додому.

Ми більше не належали до певної географічної точки на Землі. Ми стали взаємозамінними коліщатками в американській машині.

Та й сам Індіанаполіс, який доти вирізнявся власною, притаманною тільки йому говіркою, власними дотепами, легендами, поетами і злочинцями, героями і картинними галереями, де виставлялися полотна місцевих художників, уже перетворився на взаємозамінний блок в американській машині.

Це місто стало просто ще одним населеним пунктом, де мешкали тільки коліщатка і гвинтики, були автомобілі, свій симфонічний оркестр і таке інше. Та ще іподром.

Отак воно.

Бернард і я ще навідуємося туди – на похорони. Торік, у липні, ми їздили на похорон дядька – Алекса Воннегута,

молодшого брата нашого покійного батька. То спочив вічним сном чи не найостанніший представник нашої старомодної рідні, один із доморослих патріотів Америки, які не боялися бога, а проте мали європейські душі.

Він дожив до вісімдесяти семи років. Дітей після нього не лишилося. Колишній випускник Гарвардського університету, Алекс Воннегут працював страхувальним агентом, потім вийшов на пенсію. Він був одним із засновників філії американської ліги анонімних алкоголіків у місті Індіанаполіс.

Проте некролог, надрукований газетою "Індіанаполіс стар", переконував, що насправді Алекс Воннегут не був алкоголіком.

Таке спростування, як мені уявляється, було просто ввічливим жестом. Дядько полюбляв заглядати в чарку,– це я знаю точно,– хоча спиртне ніколи не заважало його роботі й не позбавляло страхувального агента людської подоби. А потім він зненацька відцурався випивки Проте на зборах анонімних алкоголіків йому як і всім іншим членам тієї ліги доводилося, звичайно, назвавши своє ім'я та прізвище, щоразу мужньо визнавати: "Я – алкоголік".

Ну, а чемне газетне спростування приналежності нашого родича до хронічних п'яниць, думаю, слід розглядати як старомодний шляхетний намір урятувати від ганьби й неслави всіх інших людей, яким випало носити заплямоване прізвище.

Будь-кому з Воннегутів навряд чи пощастило б добре одружитися в Індіанаполісі чи дістати престижну посаду, якби стало відомо, що ми доводимося ріднею колишньому п'яниці або комусь такому, хто,– як, наприклад, моя мати чи син,– хоч би й тимчасово, але все ж таки втрачав розум.

Ми навіть тримали в таємниці те, що бабуся нашого батька померла від раку.

Поміркуйте над цим як слід.

У кожному разі, якби дядько Алекс, переконаний атеїст, після смерті опинився перед брамою раю, він би – я в цьому абсолютно певен – так відрекомендувався святому Петру:

– Алекс Воннегут. Алкоголік.

Знай наших.

Я здогадуюся, що не тільки страх перед запоєм, а й самотність привели його до ліги анонімних алкоголіків. У міру того як родичі один за одним упокоювалися, або розбрідалися хтозна-куди, або ставали взаємозамінними коліщатками в американській машині, він відчував дедалі гострішу потребу завести собі нових братів і сестер, племінників і племінниць, дядьків і тіток, яких він і знайшов серед членів американської ліги анонімних алкоголіків.

Коли я був малий, він часто радив мені, що прочитати, а тоді перевіряв, як я виконав його рекомендації. Він щиро тішився, водячи мене до родичів, про чиє існування я й не здогадувався.

Якось дядько розповів мені, що під час першої світової війни він був таємним агентом у місті Балтімор, штат Меріленд, де виконував урядове завдання – приятелювати з американцями німецького походження. Його місією було виявляти шпигунів. Він нікого не викрив – бо не було кого викривати.

Алекс Воннегут також запевняв, що деякий час він працював слідчим у справах незаконних прибутків у Нью-Йорку, поки батьки не наказали синові повернутися додому й оселитися в Індіанаполісі. Йому пощастило розплутати скандальну справу про розтрату величезних коштів на утримання й обслуговування надгробка вісімнадцятого президента США Гранта, догляд за яким насправді обходився державі в лічені центи.

Трапляється й таке.

Повідомлення про смерть дядька Алекса я отримав по білому телефону з кнопочним набором номера у своєму будинку, що стоїть у кварталі Манхеттена, відомому під назвою Тертл-Бей, або ж Черепахова затока. Неподалік росте філодендрон.

Я досі не можу збагнути, яким чином я там опинився. Там немає жодної черепахи. Немає і затоки.

Можливо, я сам – черепаха, здатна жити де завгодно, навіть якийсь час і під водою, з власним котеджиком на спині.

Я зателефонував братові в містечко Олбані, штат Нью-Йорк, йому скоро мало стукнути шістдесят. Мені виповнилося п'ятдесят два.

Тобто ми вже не були жовтодзьобими пташенятами.

Проте Бернард ще грав свою роль старшого брата. Саме він придбав два квитки на літак авіакомпанії "Транс-Уорлд Ейрлайнз" і замовив таксі з аеропорту в Індіанаполісі, а також двокімнатний номер з однаковими ліжками в готелі "Рамада".

Похорон дядька Алекса, як і похорони наших батьків та інших численних родичів, був відверто мирським, цілком позбавленим ідеї бога, чи загробного життя, чи навіть самого Індіанаполіса – як і наш готель "Рамада".

Отож брат і я сіли на турбореактивний лайнер, що летів рейсом із Нью-Йорка в Індіанаполіс. Я сів біля проходу, Бернард – під ілюмінатором, оскільки вченому-метеорологові хмари могли повідати куди більше, ніж мені.

Обидва ми вигналися зростом під два метри. Наше волосся – а воно каштанове – досі не випало. Наші вуса – копія вусів покійного батька.

Одне слово, зовнішність у нас цілком безневинна: двійко таких собі кумедних підстаркуватих диваків.

Крісло між нами лишилося порожнє – мовби місце для привида. В ньому могла б сидіти покійна Еліс, середульша наша сестра. Та її не було в тому кріслі, і вона не летіла на похорон свого улюбленого дядька Алекса, оскільки померла від раку в лікарні штату Нью-Джерсі у віці сорока одного року.

"Яка мелодрама",– сказала вона одного разу, коли ми усі втрьох говорили про її близьку смерть.

Еліс залишала сиротами чотирьох малих хлопців.

"Просто балаган",– підсумувала сестра.

А хіба ні?

Останній день її життя минув у клініці. Лікарі й медсестри дозволили Еліс курити й пити скільки завгодно, а також їсти що душі заманеться.

Ми з братом відвідали її. Сестрі було важко дихати. Бувши жінкою, вона все життя страждала через свій зріст, яким майже не поступалася нам. Тому вона постійно сутулилась. І тепер її постать була схожа на знак запитання.

Сестра кашляла. Вона сміялась і кілька разів навіть пожартувала, хоча тих дотепів я вже не пам'ятаю.

Потім Еліс вирядила нас геть.

– Не обертайтеся,– звеліла вона.

І ми не обернулись.

Померла вона о тій самій порі, що й дядько Алекс,– через годину-другу по заході сонця.

З погляду статистики її смерть не становила б нічого прикметного, коли б не одна обставина: сестрин чоловік Джеймс Кармалт Адам – редактор професійного журналу для агентів по скупці, який він робив у невеличкому приміщенні на Уолл-стріт – раптово помер у вагоні "Ділового експреса" за два дні до того. Це був єдиний поїзд за всю історію залізниць Сполучених Штатів Америки, який на великій швидкості в'їхав на розведений міст і пішов під воду.

Чого тільки на світі не буває.

Таки справді балаган.

Ні я, ні брат і словом не обмовились Еліс про нещастя з її чоловіком, який мав узяти на себе всі обов'язки по вихованню дітей. Але сестра однаково про все дізналася. Одна з хворих випадково показала їй номер нью-йоркської "Дейлі ньюс". Заголовок на першій шпальті повідомляв про поїзд, який пішов під воду. Звісно, там було подано й список осіб, що загинули в тій катастрофі.

Оскільки Еліс не дістала релігійного виховання й оскільки вона жила благочестивим життям, свою жахливу долю вона сприйняла просто як прикрий збіг нещасливих обставин.

Тим краще для неї.

Після смерті сестри брат і я взяли на себе обов'язки щодо її дітей. Троє старших синів, віком від восьми до чотирнадцяти років, влаштували закриті збори, на які дорослих не запросили. Після таємної наради діти Еліс висунули дві умови: вони залишаться всі разом і їм дозволять тримати своїх двох собак. Найменший з братів не був присутній на зборах – йому на той час виповнився лише рік чи близько того.

Відтоді троє старших виховувалися в мене та моєї дружини, Джейн Кокс Воннегут. Вони росли разом з нашими трьома дітьми на мисі Кейп-Код. Малюка, що деякий час теж жив у нашій сім'ї, потім усиновив двоюрідний брат його батька, який нині займає посаду судді в містечку Бірмінгем, штат Алабама.

Нехай усе буде по-їхньому.

І трьом старшим дозволили тримати собак.

Якби я забув Еліс відразу по її смерті, для мене це означало б катастрофу. Я ніколи не казав про це сестрі, але всі свої твори писав тільки для неї. Усе, чого я зміг досягти, я завдячую тільки їй. Та й, гадаю, кожен твір мистецтва, позначений справжнім хистом, автор створював не для широкої публіки, а для якоїсь однієї особи.

І сестра – чи то мати-природа – зробила мені велику приємність, давши змогу відчувати її присутність ще багато років після її смерті, а отже, й далі писати для неї. Але потім образ сестри почав танути. Можливо, десь-інде в неї з'явилися невідкладніші справи.

Хай там як, але на день смерті дядька Алекса сестра остаточно зникла з моєї пам'яті.

Тому крісло в літаку між Бернардом і мною здавалося мені особливо порожнім. Тоді я заповнив його як міг: поклав на нього ранковий випуск "Нью-Йорк таймс".

Бернард ввічливо поцікавився, як посувається моя робота. Здавалося, він шанував моє покликання, хоч і глибоко дивувався, як людина може присвятити своє життя такій пустій діяльності.

Я відповів, що робота мені обридла, що, зрештою, вона завжди сиділа мені в печінках. Потім я вимовив фразу, яку приписують письменниці Ренаті Едлер: "Письменник – це людина, яка ненавидить своє ремесло".

Я також переповів братові відповідь свого агента-розпорядника Макса Вілкінсона на мій лист, де я вкотре нарікав на свою професію. Ось що мені відписав Макс: "Любий

Курте, мені ще не доводилося чути про коваля, який був би в захопленні від свого ковадла".

Після зльоту Бернард показав мені один науковий прилад, який він прихопив із собою: фотоелемент, змонтований в одному корпусі з магнітофоном. Брат націлив електронне око на хмари. І апарат зафіксував спалахи блискавок, що їх ми через сонячне світло бачити не могли.

Магнітофон записав ті невидимі розряди як клацання. Ті звуки ми могли чути також у крихітному навушнику.

– Он та заряджена добре,– повідомив Бернард, показавши рукою на далеку купчасту хмару, схожу на гору збитих вершків.

Брат запропонував і мені послухати клацання. Спочатку двічі ляснуло.. Потім тиша. Потім – три короткі виляски, і знову тиша.

– На якій відстані від нас та хмара? – поцікавився я.

– Миль за сто, не ближче,– відповів Бернард.

Це просто чудово, подумав я, що мій старший брат так легко розкриває таємниці природи на такій далекій відстані!

Я запалив сигарету.

Бернард покинув курити. Він хотів пожити трохи довше, бо в нього підростало двоє малюків, яких ще треба було вивести в люди.

Ну, а тим часом як Бернард досліджував хмари, розум, закладений у мою голову, вигадував історію, покладену в основу цієї книжки. В ній буде мова про занедбані, безлюдні міста й інтелектуальне людожерство, про кровозмішення і самотність, про нездатність любити і про смерть. Книга зображуватиме мене і мою чудову сестру справжніми монстрами і таке інше.

Це не дивно – адже я вигадав свою історію по дорозі на похорон.

Я розповім про дуже старого чоловіка, який живе на руїнах Манхеттена, де решта населення загинула від загадкової хвороби, названої "зелена смерть".

Старий живе там разом зі своєю неписьменною, хирлявою вагітною онукою Мелоді. Хто ж він насправді? Гадаю, то я сам – проваджу експеримент із своєю старістю.

Хто така Мелоді? Спочатку я вважав її тим, що залишилося від моїх спогадів про сестру. Але тепер я думаю трохи інакше: вона – частка мого експерименту із своєю старістю. Вона – те, що лишилося від моєї оптимістичної уяви, від моєї творчої снаги.

Отак воно.

Старий пише автобіографію. І починає її словами, що їх, як зауважив одного разу мій покійний дядько Алекс, треба повторювати всім, хто скептично ставиться до релігії, як вступ до своєї нічної молитви.

Ось вони ті слова: "Всім, кого це може зацікавити" [2].

Розділ 1

Всім, кого це може зацікавити.

Надворі весна. День хилиться до вечора.

Дим від багаття, розкладеного просто на мозаїчній мармуровій підлозі у вестибюлі Емпайр-стейт-білдінга[3], що стоїть на Острові Смерті, стелиться над хащами китайського ясена, на які перетворилася Тридцять четверта вулиця.

Асфальт і бруківка в цих джунглях поздиблювались і потріскались під натиском покрученого коріння.

Є серед тих хащів невеличка галявина. Посеред галявини, на подертому задньому сидінні колишнього таксі, сидить синьоокий, із запалими щоками столітній дід двометрового зросту.

Це – я.

Звуть мене доктор Вілбер Нарцис-Одинадцятий Суейн.

Сиджу босоніж, одягнений у пурпурову тогу, пошиту із штор, відкопаних на руїнах готелю "Американа".

Я – колишній президент Сполучених Штатів Америки. Останній президент, найбільш довготелесий із них і єдиний, хто за всю історію країни розлучився з дружиною, ще перебуваючи в стінах Білого дому.

Разом зі своєю онукою, шістнадцятирічною Мелоді Іволгою-Другою фон Петерсвальд та її коханцем Айседором

Малинником-Дев'ятнадцятим Коеном я мешкаю на першому поверсі Емпайр-стейт-білдінга. Між іншим, весь хмарочос у нашому цілковитому розпорядженні.

Найближчий сусід – власне, сусідка – живе за півтора кілометра.

Щойно я почув, як закукурікав один з її півнів.

Нашу найближчу сусідку звати Війра Бурундук-П'ята Заппа. Вона любить життя і вміє жити як ніхто інший з моїх знайомих. У свої шістдесят років це ще дужа, добросерда, заповзята у роботі жінка-фермер. Правда, зовні вона трохи схожа на пожежний гідрант. Війра тримає рабів, про яких піклується із щирою любов'ю. Разом вони відгодовують велику рогату худобу, свиней, курей, овець, а також вирощують пшеницю, городину, фрукти і виноград понад берегами Іст-Рівер.

Щоб молоти зерно, вони спорудили собі млин, для виготовлення вина – гуральню, а ще коптильню та безліч інших господарчих будівель.

– Війро,– сказав я їй днями,– якби ви склали для нас Декларацію незалежності, то стали б, мабуть, Томасом Джефферсоном сучасності.

Цю книжку я пишу на папері фірми "Контінентал драйвінг скул", три стоси якого Мелоді з Айседором знайшли в одній комірчині на шістдесят четвертому поверсі нашого будинку. Крім того, вони виявили ще й понад сотню кулькових самописок.

Гості з материка навідують нас дуже рідко. Немає жодного непошкодженого мосту – всі зруйновані. Завалені й усі тунелі.

Побоюючись хвороби, яка поширилася на острові і дістала назву "зелена смерть", човни не наважуються до нас наближатися.

Через ту пошесть Манхеттен тепер називають не інакше як Острів Смерті.

Отак воно.

Чогось останнім часом я дуже часто повторюю своє "Отак воно". Це щось наче гикавка старих людей. Надто я забарився на цьому світі.

Отак воно.

Сьогодні сила гравітації ніби зменшилась. Як наслідок, у мене з самого ранку прокинулося моє чоловіче єство. У такі дні це трапляється з усіма чоловіками. Подібна реакція організму є наслідком стану, близького до невагомості. У більшості випадків цей приплив чоловічої снаги не має нічого спільного з еротикою – а надто в чоловіків мого віку. В таких випадках ми маємо справу зі звичайними порушеннями діяльності деяких гідравлічних систем людського організму.

Отак воно.

Сьогодні сила гравітації така слабка, що, гадаю, я зміг би без особливих труднощів вибігти на дах Емпайр-стейт-білдінга з кришкою від каналізаційного люка в руці й метнути її у штат Нью-Джерсі.

Це, поза всяким сумнівом, поліпшило б славетний рекорд Джорджа Вашінгтона, який перекинув срібний долар через

річку Раппаханок[4]. І є ще люди, які твердять, нібито не існує такої штуки, як прогрес!

Іноді мене величають королем Канделябрійським. Адже в моїй приватній колекції більш як тисяча свічників.

Проте мені більше до вподоби моє друге ім'я – Нарцис-Одинадцятий. Я навіть склав віршика про нього, ну, й про сенс життя взагалі:

Колись я був насінням,

Тепер став творчим м'ясом,

Яке не терпить болю

Й завжди до їжі ласе.

Це м'ясо має спати.

Йому щось має снитись,

Йому кортить сміятись,

І хочеться журитись.

Та коли цеє м'ясо

Запахне знову дохлим,

Воно у землю ляже

Й зійде Нарцисом Жовтим.

Для кого я все це пишу? Хтозна. Звісно, не для Мелоді з Айседором. Подібно до інших молодих людей, які живуть на острові, вони не вміють ні читати, ні писати.

Вони цілком байдужі до історії людства, так само як і до життя на материку.

На їхню думку, найвидатнішим досягненням людей, які свого часу перенаселили цей острів, було те, що вони взяли та й вимерли, лишивши всю цю територію нам.

Учора ввечері я попросив Мелоді та Айседора назвати трьох найславетніших осіб у історії людства. У відповідь вони заявили, що моє запитання для них позбавлене будь-якого сенсу.

Однак я наполягав, щоб підлітки разом помізкували і дали бодай якусь відповідь. Зрештою, вони це зробили. Але їм довелося добре помучитись. Мелоді з Айседором навіть розсердилися на мене.

Проте нарешті я дістав відповідь. Здебільшого за обох говорить Мелоді. Ось що вона сказала мені з усією серйозністю:

– Ти, Ісус Христос і Санта-Клаус.

Отак воно.

Коли я не ставлю їм жодних запитань, Мелоді й Айседор почувають себе щасливими, як молюски.

Вони сподіваються коли-небудь стати рабами Війри Бурундук-П'ятої Заппи. Я не мав би нічого проти.

Розділ 2

Я таки перестану писати скрізь і всюди свої безконечні "Отак воно".

Отак воно.

Народився я в самісінькому центрі Нью-Йорка. Тоді я ще не був Нарцисом. Після народження мене нарекли Вілбер Рокфеллер Суейн.

Крім усього, я появився на світ не сам. Разом зі мною народилася сестричка-двійнятко. Її назвали Еліза Меллон Суейн.

Хрестили нас обох не в церкві, а в лікарні. На цей обряд батьки не запросили ні родичів, ні друзів. Річ у тім, що я та Еліза були дуже бридкі, й наші батьки посоромилися показувати нас людям.

Отже, ми народились потворами, і всі вважали, що ми довго не проживемо. Ми мали по шість пальців на кожній ручці і кожній ніжці. Крім того, і в мене, і в сестри було по два зайві соски.

Незважаючи на шорстке смоляне волосся, ми не були монголоїдами. Ми являли собою щось зовсім нове. Ми виявилися живими неандертальцями. Ще в ранньому дитинстві у нас розвинулися риси, притаманні викопним людиноподібним,– масивні брівні валики, спадисті лоби, і щелепи, схожі на ківш парового екскаватора.

Вважалося, що розуму в нас зовсім нема і до чотирнадцятирічного віку ми не дотягнемо.

Проте, як бачите, я досі живу й переставляю ноги. Жила б ще й моя сестричка Еліза, я певен, коли б не загинула трагічно в свої п'ятдесят років під сніговою лавиною на Марсі.

Отак воно.

Нашими батьками були двоє наївних і дуже симпатичних молодят – Калеб Меллон Суейн та Летісія Вандербілт Суейн, уроджена Рокфеллер. Вони були казково багаті й вели свій родовід від американців, які зрештою згубили країну своїм ідіотським хобі – натхненно перетворювати гроші на владу, потім владу – на гроші, і знову гроші на владу.

Самі по собі Калеб та Летісія були невинними істотами. Батько, як нам розповідали, чудово грав у триктрак і захоплювався кольоровою фотографією. Мати була активісткою національної асоціації за прогресивний розвиток кольорового населення. Ні він, ні вона не працювали, обоє навіть не закінчили коледжу. Хоч і пробували колись.

Вони вміли писати вишукані листи і красно висловлюватися. Вони палко кохали одне одного. Вони щиро смутилися, що були такі невдатні до науки. Вони були добрими людьми.

І я не звинувачую батьків за те, що їх так пригнітила наша поява на світ. Будь-хто засмутився б, давши життя таким потворам, як ми з Елізою.

Принаймні Калеб та Летісія показали себе не гіршими батьками, ніж я сам, коли настала моя черга. Я був байдужісінький до своїх нащадків, хоч народжувалися вони цілком нормальними.

Дуже можливо, що я більше цікавився б своїми дітьми, якби вони народилися монстрами, схожими на Елізу та мене.

Отак воно.

Молодому подружжю всі радили не засмучувати себе й не ризикувати дорогими меблями, виховуючи близнюків у власному будинку на березі Черепахової затоки. Їх переконували, що ми їм доводимося не ближчими родичами, ніж, скажімо, діти крокодила.

Калеб та Летісія повелися цілком по-людяному. Але вихід, який вони знайшли, був надміру екстравагантним і коштував їм чималих грошей. Ні, батьки не запроторили нас до приватної лікарні для неповноцінних дітей, вони натомість заховали нас від людського ока в успадкованому ними старому будинку з привидами. Той будинок стояв поблизу гірського селища Гален, у штаті Вермонт, посеред яблуневого саду площею в двісті акрів[5].

Протягом останніх тридцяти років у тому будинку ніхто не мешкав.

Щоб перетворити будинок на рай для мене та Елізи, батьки найняли теслярів, електриків, слюсарів. Під великими, від стіни до стіни, килимами простелили товстий шар гумової прокладки. Тому ми не могли забитися, навіть літаючи сторчака. Їдальню обклали кахлями, а в підлогу вмонтували водостоки потужної дренажної системи. Тож після кожного сніданку або обіду і нас, і все приміщення їдальні легко було обполоснути водою із шланга.

Навколо будинку поставили дві високі ланцюгові огорожі. Над ними протягли колючий дріт. Перша оточувала сад. Друга

відмежовувала дім від надто цікавих робітників, яких іноді пропускали крізь першу огорожу доглядати за яблунями.

Отак воно.

Обслугу набрали з місцевих жителів. Її складали: кухар, дві прибиральниці й один прибиральник, дві доглядальниці, які годували, купали, одягали та роздягали нас. Найбільше у моїй пам'яті закарбувався Візерс Візерспун – водночас сторож, шофер і на всі руки майстер.

Так от, усі вони були прості селяни, які, за винятком Візерса Візерспуна, що колись служив у армії, ніколи не виїздили за межі штату Вермонт. Взагалі вони дуже рідко віддалялися від Галена навіть на десять миль. Тому вся наша прислуга перебувала у родинних взаєминах, як ото, скажімо, плем'я ескімосів.

Крім того, вони були далекою ріднею мені й Елізі, бо наші вермонтські предки колись хлюпалися, так би мовити, в одній генетичній калюжі.

Проте, згідно з американськими уявленнями, на той час прислуга дому доводилася нам такими ж родичами, як, скажімо, коропи – орлам. Адже наша родина тоді вже перетворилася на транснаціональний осередок мультимільйонерів.

Отак воно.

Батькам було не важко купити відданість цих ходячих викопних істот із минулого нашої родини. Обслузі призначили скромну платню, яка недавнім селянам здавалася величезною.

Адже ділянки їхнього мозку, що мали б керувати в них жадобою грошей, були недорозвинені.

Вони оселилися в зручних апартаментах дому, отримали навіть по кольоровому телевізору. Вони могли харчуватися по-царському, замовляючи для себе все, що їм заманеться. Роботи в них було небагато.

Більше того, їм і думати не доводилось. Думав за них їхній шеф – молодий лікар доктор Стюарт Ролінгс Мотт, який жив у сусідньому селищі і щодня приїздив навідати нас.

Доктор Мотт був сумовитим і стриманим молодим чоловіком родом з Техасу. Я досі не збагну, що спонукало його забратися так далеко від батьківщини і розпочати медичну практику в мало не ескімоському поселенні у штаті Вермонт.

Сам не знаю навіщо, наведу одну досить кумедну історичну довідку: онук доктора Мотта стане королем Мічігану, коли я тягтиму свій другий термін президента Сполучених Штатів.

Мені знову захотілося гикнути: "Отак воно".

Присягаюся: якщо я коли-небудь закінчу цю автобіографію, я неодмінно прогуляюся по тексту ще раз, від початку в кінець, і повикреслюю всі ці "Отак воно".

Отак воно.

Будинок не забули оснастити стаціонарною протипожежною системою, а також сигналізацією проти нічних злодіїв і грабіжників, встановленою у віконних отворах, на дверях і на даху, в слухових віконцях.

Коли ми трохи підросли і стали ще потворніші, а також здатні ламати руки або трощити черепи, в кухні поставили потужну сирену. Вмикалася вона, коли натиснути червону кнопку,– такі були в кожній кімнаті, а також уздовж коридора. Вночі кнопки світилися.

Кнопку належало натиснути тільки тоді, коли ми з Елізою раптом спробуємо гратися зі смертю.

Отак воно.

Розділ 3

Батько приїхав до Галена разом з адвокатом, лікарем та архітектором, щоб доглянути за перебудовою дому, в якому мали оселитися ми з Елізою, а також найняти прислугу на чолі з доктором Моттом. Мати ж залишилася вдома, на Манхеттені – у їхньому будинку на березі Черепахової затоки.

До речі, в Черепаховій затоці знову з'явилася сила-силенна морських черепах.

Раби Війри Бурундук-П'ятої Заппи люблять ловити їх на суп.

Отак воно.

То був один з небагатьох випадків, коли за свого життя мати й батько розлучилися більш як на день-два. З Вермонту батько надіслав матусі пишномовного листа, на який після її смерті я натрапив у шухляді тумбочки.

Той лист, певно, складав усю їхню епістолярну спадщину.

"Моя люба Тіс,– починався лист,– наші дітки житимуть тут щасливо. Ми можемо пишатися. Наш архітектор може пишатися. Та й робітники можуть пишатися.

Хай яким коротким буде життя наших крихіток, вони дістануть змогу прожити його в радості й з почуттям власної гідності. Для близнюків тут створено затишний астероїд – маленький світ з єдиним домом посеред яблуневого саду".

Потім тато повернувся на свій власний астероїд, до Черепахової затоки. Згодом, знову-таки за порадою лікарів, батько й мати відвідуватимуть нас лише раз на рік – в день нашого народження.

Їхній фешенебельний особняк і досі стоїть собі, цілий і неушкоджений. Усередині він затишний і надійно захищає від негоди. Тепер там тримає своїх рабів наша найближча сусідка Війра Бурундук-П'ята Заппа.

"І коли нарешті Вілбер та Еліза віддадуть богові душі й побачать царство небесне,– писав у своєму листі батько,– ми поховаємо діток на нашому родинному кладовищі, де вони знайдуть вічний споминок серед суейнівських предків, під яблунями..."

Отак воно.

На тому родинному кладовищі, відгородженому від будинку парканом, були поховані переважно вермонтські фермери-садівники, їхні дружини та нащадки – тобто досить пересічний простолюд. Більшість із них, безперечно, так і лишилися темними й неписьменними неуками, подібними до Мелоді та Айседора.

Тобто всі вони були наївними нешкідливими мавпами з обмеженим арсеналом засобів завдавати шкоду іншим істотам. Саме такими, як, на мій погляд, і було задумано людей.

Із часом багато надгробків на кладовищі повростали в землю і стали майже непомітні. Сонце, вітер, сніг і дощ позатирали епітафії на тих, які ще стоять.

Проте серед інших пам'ятників помітно вирізняється велична споруда з товстими гранітними стінами, шиферним дахом та величезними дверима. Цьому монументові, очевидно, судилося пережити і день Страшного суду. То мавзолей фундатора нашого родинного статку, того, хто збудував цей дім – професора Ілайю Рузвельта Суейна.

Поза всяким сумнівом, професор Суейн був найосвіченішим з-поміж усіх наших родичів. Таких, як Рокфеллери, Дюпони, Меллони, Вандербілти, Доджі та інші. Вісімнадцятирічним він закінчив Массачусетський технологічний інститут, а в двадцять два роки вже заснував факультет цивільного будівництва в Корнелському університеті. На той час він уже зробив і запатентував кілька важливих винаходів у галузі будівництва залізничних мостів та запобіжних механізмів, що вже само по собі мало перетворити його на мільйонера.

Та Ілайю Рузвельт Суейн не вдовольнився цим і заснував компанію, яка розробляла проекти і здійснювала будівництво доброї половини всіх залізничних мостів на планеті.

Отже, наш родич був справжнім громадянином світу. Він вільно володів багатьма іноземними мовами, приятелював із державними діячами, главами урядів. Однак коли настав час спорудити палац для самого себе, то Ілайю Рузвельт Суейн обрав місце під яблунями своїх неосвічених предків.

І він був єдиною людиною, якій подобалася та позбавлена будь-якого архітектурного смаку споруда, поки не народилися ми з Елізою. Бо в тому домі ми почували себе дуже щасливими!

Лише Еліза, я та професор Суейн – хоч на той час він уже років п'ятдесят як був мертвим – знали одну таємницю. Прислуга про неї і сном-духом не відала. Наші батьки про неї теж не знали. І робітники, які впорядковували будинок, ні про що не здогадувалися, хоч їм і доводилося чистити й прибирати засмічені труби водогону, опалення та каналізації.

Ось у чому полягала наша таємниця. Всередині палацу був схований ще один будинок. Потрапити в нього можна було лише крізь потаємні двері – люки в підлозі та розсувні стіни. Там була ціла система потайних сходів, комірчин зі шпарками для підслуховування й підглядання, таємних проходів і навіть тунелів.

Тому нам з Елізою неважко було, наче привидам, зникнути у великих дідівських дзигарях, що цокали в танцювальній залі нагорі північної вежі будинку, і з'явитися майже за кілометр звідти, у мавзолеї професора Ілайю Рузвельта Суейна. Звісно, скориставшись люком у підлозі.

Невдовзі нам стала відома ще одна таємниця професора, про яку ми дізналися, переглянувши деякі папери, що зберігалися в домі. Як з'ясувалося, він ніколи не звався Рузвельт. Наш предок умисне взяв собі таке друге ім'я – бо воно звучало більш аристократично,– коли його зарахували студентом Массачусетського технологічного інституту.

У його свідоцтві про хрещення значився інший запис – Ілайю Візерспун Суейн.

Здається, саме це відкриття згодом і наштовхнуло нас із Елізою на думку дати всім людям нові другі імена.

Розділ 4

Незадовго до своєї смерті професор Суейн так потовстішав, що я дивом дивуюсь, як така огрядна людина могла пропихатися крізь таємні проходи. Проте нам з Елізою теж удавалося ними продиратися, хоч ми й вимахали під два метри зростом,– завдяки дуже високій стелі.

Так от, Ілайю Рузвельт Суейн сконав від ожиріння у своєму домі. Це сталося під час званого обіду, який господар давав на честь своїх гостей Марка Твена та Томаса Алви Едісона.

Ото були часи!

Нам з Елізою потрапило на очі меню. Звісно, воно починалося із черепахового супу.

Іноді наші слуги розповідали одне одному про те, що в будинку безліч привидів. Адже іноді з-за стін чулося чхання і пирхання, рипіли сходинки, де східців не було й сліду, або грюкали невидимі двері.

Отак воно.

Ох, і кортить мені зараз – схибленому столітньому дідові, який копирсається на руїнах Манхеттена,– нагородити купу небилиць про те, як ми з Елізою мучилися в тому населеному привидами домі!

Але насправді ми були чи не найщасливішими дітьми, яких тільки знала історія людства.

Те раювання тривало, аж поки нам пішов п'ятнадцятий рік.

Поміркуйте над цим як слід.

І коли я вже вивчився на педіатра і розпочав медичну практику в провінції – у тому самому особняку, де минуло наше дитинство,– я часто казав собі подумки про того чи того малого пацієнта: "Ця людина щойно прибула на нашу планету. Вона анічогісінько про неї не знає, не має жодних критеріїв для її оцінки. Малому зараз байдуже, хто з нього вийде, але його вже спалює нетерплячка стати абсолютно всім, ким йому написано на роду бути".

В цьому міркуванні відбито психічний стан Елізи і мій, поки ще тривало наше дитинство. Бо всі відомості про планету, на якій ми опинилися, зводилися до того, що жити ідіотами – то справжнє щастя.

Тому ми постійно вдосконалювали себе в ідіотизмі.

На людях ми ніколи не вживали нормальної мови. "Бу-бу-бу" і "Ду-ду-ду" – оце тільки й чули від нас. Мені та Елізі подобалося верзти дурниці, закочувати очі, битись у істериці, гучно псувати повітря, качатися з реготом по підлозі...

Отак воно.

Зрозумійте: ми опинилися у центрі уваги людей, які про нас турбувалися. Вони могли залишатися в своїх очах героями-християнами тільки доти, доки ми з Елізою були безпорадними й потворними. Але якби ми раптом виявили нормальні розумові здібності, а отже, й перестали потребувати сторонньої допомоги, вони б відразу потрапили в повну від нас залежність. Тільки-но я та Еліза змогли б вийти у світ, обслуга

дому, звісно, втратила б свої апартаменти, кольорові телевізори, а головне – ілюзії, що вони певною мірою є лікарями та доглядальницями. Врешті, вони втратили б свою високооплачувану роботу.

Тому від першого дня, цілком несвідомо,– у цьому я переконаний,– вони почали тисячу разів на добу благати нас і далі залишатися безпорадними й бридкими.

Певне, вони хотіли від нас тільки одного: щоб ми навчилися самостійно ходити на горщик.

В цьому ми з радістю пішли їм назустріч.

Та насправді, коли нам виповнилося чотири роки, ми вже нишком навчилися читати й писати англійською мовою. У семирічному віці ми опанували французьку, німецьку, італійську, давньогрецьку й латину, а також могли виконувати арифметичні дії.

Бібліотека в домі налічувала тисячі томів різноманітних книжок. До десятирічного, віку ми всі їх потайки перечитали – або при свічках, або під час денного сну, або вночі в потаємних тунелях, або ж – це траплялося найчастіше – у мавзолеї професора Ілайю Рузвельта Суейна.

Проте ми й далі безтямно белькотіли, тільки-но опинялися серед дорослих. Нас це розважало.

Ми не прагнули виставляти на загальний огляд свою ерудованість. Бо ми не вважали це чомусь корисним або принадним. Наші здібності були для нас тільки ще однією ознакою нашої потворності, як скажімо, зайві соски на грудях або зайві пальці на руках і ногах.

І цілком можливо, ми мали рацію. А ви як гадаєте?

Отак воно.

Розділ 5

А тим часом кожного божого дня наш дивний доктор Стюарт Ролінгс Мотт зважував та обмірював Елізу й мене, зазирав у всі наші проходи й отвори, пильно вивчав аналізи ранкової сечі.

"Як ми сьогодні себе почуваємо?" – щоразу запитував він.

На що ми відповідали своїм звичним "Бу-бу-бу" або "Ду-ду-ду".

Ми й докладали всіх зусиль, щоб кожен наступний день нічим не різнився від попереднього. Тим часом як доктор, скажімо, хвалив нас за наш вовчий апетит і відзначав чудову роботу кишечника, я неодмінно запихав собі у вуха великі пальці рук, метляючи при цьому долонями, а Еліза, високо задерши спідницю, виляскувала себе по животу резинкою від трусів.

Тоді ми з сестрою вірили в те, у що я й досі вірю: життя може бути безболісним, якщо воно дає людині змогу скрашувати своє існування певною кількістю ритуалів, які без кінця-краю повторюються.

В ідеалі, як на мене, життя має скидатися на плавний менует або віргінську кадриль, що їх легко можна опанувати в будь-якій школі танців.

І до сьогодні мене гризуть сумніви: а може, доктор Мотт любив нас із Елізою і хоч бачив, які ми розумні, проте прагнув захистити нас від жорстокості зовнішнього світу? Але цілком можливо, що той лікар весь час був просто напівпритомний.

Після смерті матері я виявив, що тумба для постільної білизни вщерть напхана зведеннями про стан мого з Елізою здоров'я – доктор Мотт надсилав їх двічі на тиждень. У них зазначалося, що їмо ми дедалі більше й відповідно більше виділяємо екскрементів. Згадувалось і про нашу життєрадісність, про природний опір різним захворюванням тощо.

Характеристики, які повідомляв нашим батькам доктор Мотт, були такого роду, що їх без особливих труднощів визначив би навіть помічник теслі. Скажімо, наш зріст: у дев'ять років ми сягали вже за два метри.

Проте незалежно від того, якими величезними ставали я й Еліза, у зведеннях доктора Мотта один показник залишався незмінним: наші розумові здібності не перевищують рівня трирічних малюків.

Отак воно.

Окрім моєї сестри, ще й доктор Мотт є тією людиною, з якою мені дуже кортить побачитися в царстві небесному.

Я аж тремчу від нетерплячки дізнатися, що він насправді думав про нас із Елізою в часи нашого дитинства,– чи здогадувався про щось, чи багато розумів у поведінці дивних близнюків?

Сестра та я не могли не дати йому в руки безліч доказів свого високого розумового рівня. Бо ми зрештою були діти – а які з дітей конспіратори?

Дуже можливо, що, коли ми галдикали між собою в його присутності, у нас іноді прохоплювались іноземні слівця, які доктор. Мотт міг упізнати. Не виключено, що він заходив до бібліотеки, яка була в домі і не становила ніякого інтересу для прислуги. Там він одразу помітив би, що книжками хтось користується.

Випадково лікар міг відкрити і потаємні тунелі. Траплялося, що він блукав коридорами будинку, коли закінчував обстежувати нас. При цьому слугам доктор Мотт пояснював, що батько його був архітектор. Тож він цілком міг проникнути в систему таємних ходів і натрапити там на книжки, прочитані нами, або помітити краплі воску від свічок на долівці.

Хто знає?

Ще мені хотілося б дізнатися, що саме засмучувало доктора Мотта. В дитинстві Еліза та я були надто захоплені одне одним, тож ми рідко звертали увагу на інших людей. Але навіть нас вражало сумне обличчя лікаря. Отже, його журба була глибокою.

Якось я запитав його онука, короля Мічігану Стюарта Іволгу-Другого Мотта,– чи не знає він часом, чому доктор Мотт так похмуро дивився на життя.

– Сила гравітації тоді ще не падала,– сказав я.– І небо ще не змінило голубий колір на жовтий, щоб навіки таким залишитися. Корисні копалини планети ще не зовсім

вичерпалися. А населення нашої країни катастрофічно не вимирало від албанського грипу та "зеленої смерті".

Ваш дід мав свою машину, гарний будиночок, непогану практику, добру дружину і чудових дітлахів,– казав я королю.– Але, незважаючи на все це, він перебував у якійсь жахливій депресії!

Наша розмова відбувалась у королівському палаці, на озері Максінкукі. Це на півночі штату Індіана, там, де колись була Кулверська військова академія. Символічно я ще залишався президентом Сполучених Штатів Америки, хоч уже давно втратив контроль над своєю державою. У країні більше не існувало ні конгресу, ні федеральних судів, ні міністерства фінансів, ні армії, ні взагалі будь-яких соціальних інститутів.

У цілому Вашінгтоні ледь набралося б чоловік вісімсот населення. При президенті залишився один-єдиний службовець, який супроводжував мене під час мого візиту до короля Мічігану.

Отак воно.

Правитель поцікавився, чи не вважаю я його своїм ворогом, на що я відповів:

– Боронь боже, ваша величносте, звичайно ж, ні. Я дуже радий, що саме така видатна людина, як ви, встановила закон і навела порядок на Середньому Заході.

Король трохи розсердився, коли я почав наполягати, щоб він розповів мені про свого діда доктора Мотта.

– Господи! – вигукнув він.– Та який американець щось знає про своїх предків?

У ті часи король Мічігану був худорлявим, жилавим і аскетичним молодим солдатом. Моя онука Мелоді познайомиться з ним значно пізніше, коли він перетвориться на мерзенного ласолюба: гладкого старигана, вбраного у шати, оздоблені коштовним камінням.

А тоді, коли я зустрівся із Стюартом Іволгою-Другим Моттом, король Мічігану був у простій солдатській формі, без будь-яких відзнак.

Що ж до мого вбрання, то я, мабуть, скидався на клоуна – циліндр, фрак, штани в смужку, сіро-голуба камізелька, у тон підібрані гетри, краватка та не першої свіжості біла сорочка з пом'ятим комірцем. Там, де камізелька прикривала мій живіт, звисав золотий ланцюжок від годинника, який належав Джонові Д. Рокфеллеру, моєму предку – засновнику нафтової компанії "Стандард ойл".

На тому ланцюжку висів символічний ключ у формі трьох букв грецького алфавіту "фі", "бета", "каппа", який вказував на мою належність у минулому до студентського братства Гарвардського університету, а також мініатюрна пластмасова квітка – нарцис. На той час моє друге ім'я було законним чином змінене з Рокфеллера на Нарциса-Одинадцятого.

– Наскільки мені відомо,– сказав король,– родовід доктора Мотта не заплямовували ні вбивці, ні злодії, ні розтратники, ні алкоголіки, ні наркомани.

Монархові минуло тоді тридцять. Мені – всі сімдесят дев'ять.

Розділ 6

Можливо, деякі люди й справді народжуються на світ нещасливими. Краще б цього не було.

Що ж до нас із сестрою, то ми з'явилися на світ сповнені рішучості і обдаровані здібностями жити щасливо до кінця свого віку.

Можливо, навіть у цьому проявилася наша дегенеративність.

Отак воно.

Що ж воно таке – щастя? У нашому з Елізою випадку бути щасливими означало: постійно бути разом, мати досить слуг і донесхочу їжі, мешкати в затишному з чудовою бібліотекою домі посеред яблуневого саду, а також розвивати кожне свою половинку єдиного мозку.

Дарма що ми часто обіймали й добре лапали одне одного – наміри в обох залишалися суто інтелектуальними. Власне кажучи, ми утворювали єдиний геній, що припиняв діяльність, як тільки нас роз'єднували, і знову починав діяти, досить було нам опинитися поруч.

Виявилося, що ми – ніби спеціалізовані половинки одного генія, такого собі найважливішого в нашому житті індивіда, який, проте, так і залишився безіменним.

Скажімо, коли Еліза та я навчилися читати й писати, то саме мені випало опанувати грамоту. А моя сестра протягом усього свого життя лишалася неписьменною.

Але тільки завдяки Елізі ми здійснювали великі інтуїтивні стрибки в своєму спільному розвитку. Наприклад, це вона здогадалася, що в наших інтересах якомога довше залишатися немовлятами і водночас швидко навчитися самостійно ходити на горщик. Це Еліза збагнула, що таке книжки і яке призначення отих дрібних кривульок на сторінках.

Знову ж таки Еліза зметикувала, що з розмірами деяких кімнат не все гаразд: вони якісь кривобокі. Але вже я здійснив практичну роботу, вимірюючи та обстежуючи приміщення, Щоб за допомогою викруток і кухонних ножів знайти потаємні двері до запасного світу, який був у нашому домі.

Отак воно.

Отож читав тільки я один. І тепер мені здається, що немає книжки, виданої до першої світової війни всіма індоєвропейськими мовами, якої б я не проторохтів уголос.

Проте саме Еліза.– і тільки вона – запам'ятовувала прочитане мною і радила, над чим нам працювати далі. Підкреслюю, що тільки сестра могла звести докупи нібито не пов'язані між собою ідеї з тим, щоб отримати якісно нову. Саме Еліза зіставляла й робила висновки.

Більшість наших знань, певна річ, не могла стати нам у пригоді. Адже лише кілька томів із усієї бібліотеки потрапили туди після 1912 року. Але дуже багато з тих книжок можна було вважати безсмертними. Навчилися ми дечого й зовсім безглуздого – наприклад, танців.

Якби мені дуже захотілося, то я міг би виконати вам тут, на руїнах Нью-Йорка, досить пристойну й історично вірогідну версію тарантели.

Чи становили ми з Елізою один розум, коли мислили вдвох?

Я переконаний, що так. Особливо, коли врахувати, що в нас не було вчителів. Ні, я не хвалюся. Та й чим хвалитись, коли ти тільки половинка розуму, нехай і геніального?

Пригадується, як ми з Елізою каменя на камені не лишили від Дарвінової теорії еволюцій. І все на тій підставі, що живі істоти були б дуже вразливими, поки вони, скажімо, розвивали б і вдосконалювали свої крила або захисний панцир. І хижаки, звичайно, встигли б за той час поласувати ними.

Ми дійшли тоді одного висновку, який виявився настільки пророчим, що мене й тепер дрож проймає, коли згадую.

Почалося все з того, що нам здалося дивним, як у давнину люди могли споруджувати єгипетські піраміди та мексіканські храми, встановлювати величезні статуї на острові Пасхи, будувати з важезних каменів арки Стонхенджу – і все це без потужних підйомних кранів, без сучасної техніки.

І ми з Елізою дійшли висновку, що в ті далекі часи, мабуть, бували дні з дуже слабкою силою земного тяжіння – і люди тоді легке вергали величезні кам'яні брили.

Ми зробили також припущення, що для земних умов гравітація аж ніяк не має бути чимось незмінним. Ми передбачили, що будь-якої миті сила земного тяжіння може стати такою ж мінливою, як, скажімо, вітер, спека або мороз, чи навіть як хуртовина або дощова злива.

Окрім того, ми ще й піддали грунтовній критиці конституцію Сполучених Штатів Америки. Ми довели, що це

ідеальна програма для суспільства, в якому люди просто не можуть досягти щастя й добробуту.

Ми висловили припущення, що упорядники конституції виявилися сліпими до духовної краси простої людини яка не володіла багатствами, не мала ні впливових друзів, ні високих державних посад, але, незважаючи ні на що, завжди була по-справжньому незалежна.

На нашу думку, упорядники конституції зумисне не помітили, що люди у важких умовах завжди прагнуть об'єднуватись у начебто нові родини. Причому це характерно як для демократичного ладу, так і для диктаторського. Адже люди скрізь однакові і цивілізованими стали зовсім недавно.

Отож виборні урядовці неминуче об'єднувались у могутню родину, члени якої – і це теж неминуче – починали з недовірою і відразою ставитися до інших родин, на які – знову ж таки цілком закономірно – поділилось усе людство.

Тож, міркуючи половинками одного генія, ми з Елізою запропонували: до конституції треба внести поправку, яка гарантувала б кожному громадянину,– незалежно від того, пригнічений він чи ні, нормальний чи божевільний, правоздатний чи неправоздатний, гарний чи потворний,– право бути членом якої-небудь родини. Кожному такому суспільному осередку має бути також дозволено ставитися до всіх інших із погордою й презирством, як це робить каста високих урядовців.

Он що ми утнули!

Отак воно.

Розділ 7

Як би гарно було, особливо для Елізи, оскільки вона народилася дівчинкою, щоб ми виявилися просто бридкими каченятами, тобто з часом мали перетворитися на чарівних лебедів. Але, всупереч таким сподіванням, ми з дня на день ставали дедалі бридкіші.

Чоловікові двометровий зріст не дуже вадить. Навпаки – це дає певні переваги. Коли я навчався в приватній школі, а згодом у коледжі, мене там дуже цінували як баскетболіста. І це незважаючи на мої вузенькі плечі, на голосок, схожий на писк флейти-пікколо, та відсутність і натяку на якусь порість на підборідді та в інших місцях, де їй уже належало пробиватися. А значно пізніше, коли голос мій почав ламатися, набуваючи басового тембру, і я вже балотувався у сенат від штату Вермонт, я мав змогу подати на рекламних щитах таку характеристику своєї кандидатури: "Великій Справі потрібна Велика Людина!"

Проте Еліза, однакова зі мною зростом, не могла сподіватися, що її десь зустрічатимуть із розкритими обіймами. На цьому світі попросту немає більш-менш пристойної і традиційної жіночої ролі, яку можна доручити недоумкуватій чотиригрудій неандерталочці із дванадцятьма пальцями на руках і ногах, вагою понад центнер і заввишки два метри.

Ще змалку ми добре усвідомили: нам не судилося стати переможцями на жодному із земних конкурсів краси.

У зв'язку з цим Еліза якось висловила пророцтво. Було їй тоді, може, вісім років. Сестричка зауважила, що в неї є шанс коли-небудь здобути перший приз на одному з марсіанських конкурсів краси.

Насправді ж Елізі судилося знайти на Марсі свою смерть.

А призом за її красу стане лавина залізного колчедану, відомого під назвою "золото дурнів".

Отак воно.

У нашому далекому дитинстві був час, коли ми вважали себе щасливими, що не вродилися красунчиками. Із купи прочитаних мною вголос рицарських романів – писклявим голоском і з жвавою жестикуляцією – нам стало відомо, що часто-густо красені-герої стають жертвами надто пристрасних незнайомців, які порушують їхню самотність.

А ми аж ніяк не хотіли, щоб нашу самотність порушували. Бо вдвох ми утворювали не лише єдиний розум, а й досконало заселений всесвіт.

А тепер кілька слів про наш зовнішній вигляд. Нас одягали у найкраще вбрання, яке тільки можна було придбати за гроші. Величезні розміри, які змінювалися щомісяця, регулярно, за вказівкою батьків, надсилалися поштою найкращим у світі кравцям, шевцям і фірмам, які спеціалізувалися на чоловічих і жіночих туалетах.

Хоч ми нікуди не виходили, доглядальниці вдягали нас, радіючи при цьому, мов діти, як ото вдягають юних мільйонерів, коли ті збираються на світські вечірки в своєму колі, на виставку коней, на лижні прогулянки в горах, на уроки в престижній приватній школі, на театральну прем'єру тут, на Манхеттені, що закінчується вечерею, де річкою ллється шампанське.

Отак воно.

У своєму становищі ми бачили тільки його кумедну сторону. Та хоч які розумні були ми з Елізою, коли починали мислити одним розумом, проте до п'ятнадцятирічного віку ми так і не збагнули, що перебуваємо також у центрі трагедії. Ми вважали, що наша потворність – це просто іграшка, розвага для інших людей. Ми не здогадувалися про те, що здатні викликати відразу в тих, хто міг би несподівано нас зустріти.

Ми були такі наївні в своїх поглядах на привабливу зовнішність, що анічогісінько не второпали у казці "Бридке каченя", яку я одного разу прочитав уголос Елізі в мавзолеї професора Ілайю Рузвельта Суейна.

Ішлося там про пташеня, яке виросло серед качок і вважалося в їхньому середовищі потворою. Та згодом, коли пташеня підросло, воно обернулося чарівним лебедем.

Пригадую, як Еліза висловила припущення: мовляв, на її думку, казка значно б виграла, якби в кінці маленьке пташеня зачалапало до берега, вийшло з води та й перетворилося в носорога.

Отак.

Розділ 8

До нашого з Елізою п'ятнадцятиріччя ми не почули жодного поганого слова на свою адресу, навіть коли підслуховували розмови дорослих із схованок і тайників.

Прислуга настільки звикла до нас, що доглядальниці навіть не згадували про Елізу та про мене у своїх балачках. Доктор Мотт і взагалі рідко говорив про щось інше, крім апетиту близнюків та обсягу й регулярності випорожнення. Що ж До

наших батьків, украй засмучених своїми дітьми, то вони буквально втрачали дар мови, коли раз на рік здійснювали космічну подорож на наш астероїд. Пригадується, батько завжди говорив із матусею – нерозбірливо й байдуже – про міжнародні події, про які він вичитав у газетах.

Звичайно вони привозили нам іграшки з магазину "Шварц", до яких додавалась інструкція і гарантія торгового центру: ці іграшки сприяють розвиткові дітей у трирічному віці.

Отак воно.

Нині я часто міркую над тими таємницями людської душі, які поки що приховую від юних Мелоді та Айседора в інтересах їхнього душевного спокою: ідеться про те, що загробне життя – нудьга цілком безпросвітна.

І в такі хвилини мені згадується страшна таємниця, яку так ретельно приховували від нас із Елізою: те, що наші батьки бажали нам якнайскорішої смерті.

Ми думали, що наше п'ятнадцятиріччя мине, як і всі попередні дні народження. Тому ми з Елізою підготувалися до вже звичної вистави. Батьки приїхали якраз під час вечері – о четвертій пополудні. Свої подарунки ми мали отримати наступного дня.

Тим часом у опорядженій кахлями їдальні ми обстрілювали одне одного їжею. Я влучив у Елізу чорною грушею. Вона пожбурила в мене французьким філе. Ніби м'ячики, відскакували від служниці здобні булочки. Ми вдавали, ніби не знаємо, що батьки вже приїхали і підглядають за нами крізь шпарку в дверях.

Потім, перш ніж влаштувати нам очну зустріч із татусем і матусею, нас добряче сполоскали, обробили гігієнічною пудрою, вдягли у піжами та купальні халати, взули в капці. Ми звичайно вкладалися о п'ятій вечора, бо вдавали, що спимо по шістнадцять годин на добу.

Аж тут доглядальниці Овета Купер та Мері Селвін Керк повідомили, що в бібліотеці на нас чекає чудовий сюрприз.

Я та Еліза прикинулися, ніби палаємо від нетерплячки скоріше про все дізнатися.

На той час ми вже остаточно сформувалися як гіганти.

Із собою я постійно тягав гумового човника, що вважався моєю улюбленою іграшкою. Безладно зібрану кучму смолянистого волосся Елізи вивершував оксамитовий яскраво-червоний бант.

Як звичайно, коли нас підвели до батьків, між нами був широкий столик для кави. Як звичайно, татусь і матуся смакували коньяк. Як звичайно, в каміні потріскували і шкварчали сирі ялинові та яблуневі дрова. Як звичайно, писаний олійними фарбами портрет професора Ілайю Рузвельта Суейна, що висів у рамі над каміном, сонцесяйно усміхався, спостерігаючи ритуальну сцену, яка відбувалася внизу.

Як звичайно, батьки зустріли нас стоячи. Вони вітали своїх дітей променистою усмішкою, за якою ховався солодкаво-гіркий жах.

Як звичайно, я та Еліза вдали, ніби ми цих людей палко любимо, тільки ось одразу важко пригадати, хто ж вони такі.

Як звичайно, розмову почав батько.

– Добридень, любі Елізо та Вілбере,– привітався він.– Вам, як видно, непогано ведеться. Щиро раді вас бачити. Пам'ятаєте, хто ми такі?

Еліза та я стурбовано переглянулись і щось забелькотіли одне до одного давньогрецькою мовою. Пригадую, сестричка висловила тією мовою щирий подив: невже справді ми вважаємося ріднею оцим чарівним лялькам?

Батько поспішив на допомогу. Він нагадав ім'я, яким ми його колись назвали.

– Я – Бу-блу,– заявив татусь.

Ми з Елізою вирячили очі, наче охоплені глибоким хвилюванням.

– Бу-блу! – в один голос заволали ми, не вірячи своєму щастю.– Бу-блу! Бу-блу! – не вгавали ми.

– А ось,– провадив батько, показуючи на матінку,– ваша Му-блу.

Для нас це виявилося ще сенсаційнішою новиною.

– Му-блу! Му-блу! – зарепетували ми.

І тут я та Еліза, за традицією, здійснили черговий гігантський стрибок у своєму інтелектуальному розвитку. Без будь-чиїх сторонніх підказок ми збагнули: якщо батьки завітали до нас – значить, незабаром наш день народження. І

ми пробубоніли досить ідіотське слово, що означало день народження:

– Фуф-бей!

Як звичайно, ми вдавали неймовірне збудження. Ми навіть стрибали на радощах. На ту пору ми стали такими здоровенними, що підлога під нами вгиналася, мов батут.

Але зненацька ми вгамувалися, як звичайно, вдавши, що від надмірного щастя нас мовби паралізувало.

На цьому завжди й закінчувалася вистава. Потім нас відводили до себе.

Отак воно.

Розділ 9

Нас поклали у виготовлені на замовлення дитячі ліжка з бічними стінками, поставлені в сусідніх кімнатах. Спальні з'єднувалися потаємним ходом. Самі "ліжечка" розмірами не поступалися залізничним відкритим платформам. Коли піднімали бічні стінки, зчинявся оглушливий гуркіт.

Ми з Елізою вдали, ніби миттю заснули. Проте за якихось півгодини вже сиділи разом у її кімнаті. Доглядальниці до нас не заходили – адже на здоров'я ми ніколи не скаржились. До того ж за нами закріпилася слава: "...просто золоті діти, коли сплять".

Тим часом ми скористалися люком таємного ходу, що був під Елізиним ліжком, і, підміняючи одне одного, почали стежити за батьками, які зачинились у бібліотеці. Крізь

непомітний отвір, просвердлений нами в стіні та картинній рамі з портретом професора Ілайю Рузвельта Суейна, їх було добре видно.

То була дивовижна бесіда. Наші любі батьки розмовляли так мляво, що спокійно могли б і поснути. Здавалося, батька з матір'ю зачаровано, і через те вони говорили тільки на теми, які анітрохи їх не цікавили.

І їх справді було зачаровано. Але що то за чари, ми з сестрою здогадатися не могли: бажання смерті власним дітям повністю паралізувало і скувало їх.

І я певен, хоч ніяких доказів у мене нема: жоден з них ніколи не сказав уголос, що хоче нашої з Елізою смерті.

Отак воно.

І ось тоді в каміні раптом засичало. То з сирого поліна шумно вирвалася пара.

А що мати, подібно до всіх живих істот, являла собою сполучення хімічних реакцій, то вона зойкнула моторошним вереском. Її хімічні компоненти зажадали відреагувати цим зойком на сичання вогню.

Проте материні хімічні сполуки не вдовольнилися тільки цією простою реакцією. Вони вирішили, що настав час, коли матінка має висловити вголос свої почуття до власних дітей. І вона їх висловила, та ще й як! Руки їй зсудомило, спина в неї вигнулася дугою, а обличчя взялося зморшками. Замість ще молодої жінки ми побачили перед собою старезну відьму.

– Ненавиджу їх! Ненавиджу їх! Ненавиджу їх! – вигукнула вона.

І вже за кілька секунд мати цілком ясно і недвозначно сказала, кого саме вона ненавидить.

– Ненавиджу Вілбера Рокфеллера Суейна та Елізу Меллон Суейн.

Розділ 10

Тієї ночі мати зазнала нападу тимчасового божевілля.

Згодом я навчуся краще розуміти її. І хоч мені ніколи не судилося любити ні своїх батьків, ні когось іншого, я ще не раз захоплюватимуся бездоганною порядністю матері. Вона зовсім не була лихослівною. Хай би то був прилюдний виступ, хай приватна розмова – через неї нічия репутація не страждала.

Отже, насправді то була не наша рідна мати, яка напередодні нашого п'ятнадцятиріччя заявила: "Як я можу любити цих моторошних потвор?" – маючи на увазі, звичайно, Елізу й мене.

Ні, то таки була не наша матуся, яка мовила, звертаючись до батька: "Як могла я спородити на світ дві отакі без'язикі колоди?"

І таке інше.

А що ж тато? Він схопив її в обійми, заливаючись слізьми від любові й жалю.

– Ох, Калебе, Калебе,– голосила вона в обіймах чоловіка,– це була не я!

– Авжеж не ти,– погодився він.

– Пробач мені.

– Звичайно.

– Чи коли-небудь простить мене бог?

– Він уже простив,– заспокоював її батько.

– Наче диявол у мене вселився,– виправдовувалась матуся.

– Так воно й було, Тіс,– погодився батько.

Потроху мати заспокоювалась.

– Ох Калебе! – зітхнула вона.

Щоб ви не подумали, ніби я прагну розчулити вас, скажу, що в ті дні ми з Елізою були не вразливіші за кам'яні статуї.

Ми потребували батьківської любові, як риба потребує парасольки.

Тож коли мати вигукнула, що ненавидить нас, ми сприйняли це спокійно. Ми просто замислилися над поведінкою матері в суто інтелектуальному плані.

Нарешті вона таки опанувала себе. Якщо вже господь бог вирішив випробувати її в такий спосіб, вона знайде в собі сили

ще на сотню таких днів народження. Та перш ніж остаточно підготуватися до цієї покути, вона висловила одне побажання:

– Калебе, я все на світі віддала б за один проблиск розуму в очах хоч котрогось із наших близнюків.

А це було так просто владнати.

Простісінько.

Отож ми з Елізою пробралися до неї в кімнату й зробили з простирадла великий транспарант. І, коли наші батьки міцно заснули, ми крізь потаємний отвір за відсувною стінкою шафи пробралися в їхню спальню і повісили той транспарант таким чином, щоб він виявився першим предметом, на якому вранці зупиняться очі батьків.

Ось що було на ньому написано:

ЛЮБІ НАШІ МАТЕР І ПАТЕР!

МИ НІКОЛИ НЕ СТАНЕМО ВРОДЛИВИМИ,

АЛЕ ЦІЛКОМ МОЖЕМО БУТИ ТАКИМИ РОЗУМНИМИ ЧИ ТУПИМИ, ЯКИМИ ЗАХОЧЕ БАЧИТИ НАС ОТОЧЕННЯ.

ІЗ ЦІЛКОВИТОЮ ДО ВАС ПОВАГОЮ,

ВАШІ ЕЛІЗА МЕЛЛОН СУЕЙН

ТА ВІЛБЕР РОКФЕЛЛЕР СУЕЙН.

Отак воно.

Розділ 11

Оце так ми з Елізою зруйнували наш рай – нашу країну двох.

Наступного ранку ми прокинулися раніше від батьків, навіть ще перед тим, як слуги прийшли одягати нас. Ми не передчували ніякої небезпеки. Одягаючись, ми ще уявляли собі, що розкошуємо в нашому раю.

Пригадую, я спинився на строгому синьому в тонку смужку костюмі-трійці. А Еліза обрала кашеміровий джемпер, твідову спідницю й намисто з перлів.

Ми домовилися, що від нашого імені говоритиме сестра, оскільки в неї розкішне контральто. Мій голосок аж ніяк не годився для такої урочистої події. Адже ми збиралися заявити, що світ став з голови на ноги.

Згадайте: досі ми говорили тільки "Бу-бу-бу", "Ду-ду-ду" і таке інше.

У вітальні, між колонами із зеленого мармуру, ми зустрілися з нашою доглядальницею Оветою Купер. Побачивши нас не в ліжках, та ще й одягнутими, вона остовпіла.

Перш ніж служниця здобулася на слово, ми з Елізою торкнулися одне одного головами і утворений в такий спосіб єдиний геній звернувся до Овети Елізиним голосом, ніжним, наче музика віоли.

Ось що він сказав їй:

– Доброго ранку, Овето. Від сьогодні для всіх нас починається нове життя. Як ти сама бачиш і чуєш, ми з Вілбером більше не ідіоти. Минулої ночі сталося чудо. Здійснилася мрія наших батьків. Ми зцілилися.

Ще ж до тебе, Овето, ти й надалі мешкатимеш у своїй кімнаті, користуватимешся кольоровим телевізором, і, можливо, навіть, тобі підвищать платню – як винагороду за все те, що ти зробила, аби таке чудо сталося. Ніхто із слуг не відчує ніяких змін, крім однієї: жити в домі стане легше і приємніше, ніж дотепер.

Негарна й миршава Овета заклякла, наче кролик, який натрапив на гримучу змію. Та ми з Елізою не були гримучою змією. Коли наші голови торкались, ми утворювали геній доброти, якого досі не знало людство.

– Ми більше не харчуватимемося в обкладеній кахлями їдальні,– провадило контральто.– В нас цілком пристойні манери, і незабаром ти в цьому пересвідчишся на власні очі. Тому, будь ласка, накрий стіл на терасі. І не забудь попередити нас, коли прокинуться матер і патер. Окрім того, було б дуже мило з твого боку, якби відсьогодні ти називала нас "містер Вілбер" і "міс Еліза". Ну, а тепер біжи й попередь усіх про чудо.

Овета стояла, наче громом прибита. Тоді я, щоб повернути її до тями, лунко ляснув у неї під носом пальцями.

Вона зробила реверанс.

– Слухаюсь міс Елізо,– пробелькотіла вона – і майнула розносити новину.

Тільки-но ми вмостилися на терасі, як решта слуг почали боязко, поодинці з'являтися перед нами, щоб роздивитись молодого містера та міс, на яких ми перетворилися.

Звертаючись до них на повне ім'я, ми чемно вітали кожного. Навіть ставили їм дружні запитання. Це свідчило, Що нам добре відомі всі подробиці їхнього життя. Ми попросили у них пробачення за наше раптове перевтілення, яке, можливо, надто приголомшило декого.

– Нам і на думку не спадало,– сказала Еліза,– що хтось хотів бачити нас розумними.

На той час ми вже остаточно освоїлися у своїй новій ролі, тож нарешті я зважився обізватись. Тепер мій тонкий голос уже не звучатиме по-ідіотському.

– З вашою допомогою,– почав я,– ми перетворимо цей дім на оселю розуму. Підуть у небуття часи, коли в ньому панував ідіотизм. Нехай упадуть усі мури!

– Чи є в кого-небудь запитання?– поцікавилась Еліза.

Таких не виявилося.

На той час хтось уже зателефонував докторові Мотту.

Наша мати до сніданку не вийшла. Заціпеніло лежала вона в своєму ліжку.

Батько з'явився до нас один: неголений, у піжамі, його трусило, наче в пропасниці, і обличчя судомило. Нас із Елізою трохи спантеличило, що наш тато не здавався нітрохи

щасливішим. Ми привіталися з ним не лише англійською, але й кількома відомими нам іноземними мовами.

Саме на одне з таких іноземних привітань батько зрештою відповів.

– Бонжур,– промимрив він.

– Прошу сідати! Прошу сідати!– весело вигукнула Еліза.

Бідолаха так і сів.

Звісно, його пригнітило відчуття провини: протягом тривалого часу з розумними дітьми – плоттю від його плоті – поводилися, мов з ідіотами.

Гірше того. Досі батькова совість і всі його порадники запевняли, що він не може любити нас, оскільки самі ми нездатні на почуття і нас просто немає за що любити. Але тепер він повинен буде любити нас, а батько відчував, що це йому над силу.

Він з жахом відкрив те, про що мати здогадалася, навіть не вийшовши до сніданку: розум і лагідність у оболонці таких потвор, як ми, зробили нас ще бридкішими.

Ні батько, ні мати не були в цьому винні. Та й ніхто, зрештою, не був винен. Бажати якнайскорішої смерті таким виродкам, як ми з Елізою, було для людини так само природно, як скажімо, дихати. Це був інстинкт.

І ось ми з Елізою надали тому інстинкту нестерпного трагізму.

Не усвідомлюючи, що робимо, Еліза і я перенесли одвічну відразу до монстрів на нормальних людей. Ми вимагали поваги до себе.

Розділ 12

Серед загального збудження наші з Елізою голови роз'єднались і віддалилися на відстань кількох кроків. Тому ми одразу стали мислити гірше.

Гострота нашого спільного розуму настільки притупилася, що ми навіть подумали: наш татусь просто ще не зовсім прокинувся. Отож ми умовили його випити кави і спробували розбудити його, співаючи йому пісеньок та загадавши кілька відомих нам загадок.

А потім Еліза підвелася, схилилася над татом, узявшись руками в боки, й почала ніжно докоряти йому, немов дитині.

– Боже, який же ти сонько!– лагідно бубоніла вона.– Який же ти сонько!

Саме тієї миті з'явився доктор Стюарт Ролінгс Мотт.

Хоча доктора Мотта й сповістили по телефону про наше з Елізою переродження, для нього цей день начебто нічим не відрізнявся від інших. Він і почав його зі свого буденного запитання:

– Ну, як ми сьогодні себе почуваємо?

На що доктор Мотт уперше почув від мене доладне речення.

– Та ось тато ніяк не хоче прокидатися,– поскаржився я.

– Справді?– перепитав лікар, винагородивши мене ледь помітною усмішкою за мою змістовну репліку.

Доктор Мотт виявився настільки тактовною людиною, що одразу змінив тему розмови і звернувся до Овети Купер. Очевидно, її матері трохи нездужалося там, у селищі.

– Овето,– сказав лікар,– тобі, мабуть, приємно буде знати, що в твоєї матері вже майже нормальна температура.

Спокій лікаря розсердив батька, але водночас він і зрадів: нарешті знайшлася людина, на якій можна розрядити нервову напругу.

– Скільки часу отаке триває?– викрикнув він.– Я вас запитую! Коли вам стало відомо про їхні розумові здібності?

Доктор Мотт поглянув на годинник.

– Приблизно сорок дві хвилини тому,– відповів він.

– Дивлячись на вас, аж ніяк не скажеш, що ви дуже здивовані,– сердито кинув батько.

Якийсь час доктор Мотт, здавалось, обмірковував відповідь, а тоді, знизавши плечима, сказав:

– Я, звичайно, щиро радий за вас усіх.

Але насправді доктор Мотт ну аж ніяк не скидався на щасливого. І тут ми з Елізою знову торкнулись одне одного

головами. Навколо нас відбувалося щось дивне, незрозуміле – і нам дуже кортіло з'ясувати, в чому ж криється загадка.

І спільний геній не зрадив нас. Він відкрив нам справжню суть подій: ми потрапили в таке безнадійне становище, в якому досі ще не опинялись.

Але наш розум, як і всі інші, час від часу страждав від дивовижної наївності. Щось таке сталося з нами й тепер. Внутрішній голос порадив: щоб усе повернулося на свої місця, нам досить знову стати ідіотами.

– Бу,– сказала Еліза.

– Ду,– підхопив я і пукнув.

Еліза розрюмсалася.

Я схопив намазаний маслом коржик і пожбурив ним у обличчя Овети Купер.

Еліза повернулась до батька.

– Бу-блу!– сказала вона.

– Фуф-бей!– заволав я.

Татусь зайшовся плачем.

Розділ 13

Минуло шість днів відтоді, як я почав оцей свій життєпис. Протягом чотирьох із них сила земного тяжіння була середня –

як ото за колишніх часів. Але вчора вона так зросла, що я ледь підвівся з ліжка – тобто зі свого кубельця з килимків, влаштованого у холі Емпайр-стейт-білдінга. Потім рачки промандрував крізь хащі свічників із власної колекції, прямуючи до шахти ліфту,– ми використовували її як нужник.

Отак воно.

А сьогодні гравітація послабла до рівня першого дня, і я знову відчув приплив чоловічої снаги, так само як і Айседор, коханець моєї онуки Мелоді. А втім, це коїться з усіма чоловіками на острові.

Прихопивши трохи харчів, Мелоді та Айседор пішли туди, де Бродвей перетинає Сорок друга вулиця. У дні зі слабкою гравітацією вони будують там досить примітивну піраміду. Вони не обтесують брил каміння і взагалі не обмежують себе у виборі будівельного матеріалу. Стягають на купу і двотаврові балки, і бочки від пального, й уламки автомобілів, й автопокришки, і конторські меблі, і театральні крісла, і всякий інший мотлох. Але я бачив, що в них виходить, і повірте мені: це таки буде не безформна купа сміття, а справжня піраміда.

І якщо майбутні археологи натраплять на мою книжку, це заощадить їхні зусилля, бо вони не стануть марно розкопувати піраміду, щоб дослідити її вміст. Бо всередині піраміди немає потаємних кімнат із незліченними скарбами. Та й узагалі немає там ніяких кімнат.

Сенс цієї піраміди криється на дні колодязя, над яким, власне, її й поставлено. У даному разі йдеться про тіло мертвонародженої дитини.

Те немовля покоїться у вишукано оздобленій скриньці, яку використовували колись для зволоження сигар найвищого гатунку.

Чотири роки тому Мелоді, що була матір'ю дитини, я – прадід – і Війра Бурундук-П'ята Заппа, наша найближча сусідка і щирий друг, опустили скриньку на саме дно колодязя, обминаючи комунікаційні кабелі і труби.

Що ж до піраміди, то її ідея цілком належить Мелоді та Айседору, який згодом став коханцем моєї онуки. Це, по суті, пам'ятник життю, яке і не відбулося. Це монумент людині, яка так і не дістала імені.

Отак воно буває.

Щоб дістатися до скриньки, зовсім не обов'язково дочиста розбирати піраміду. До поховання є й інші шляхи.

Але стережіться – там пацюки.

Оскільки немовля вважалося моїм спадкоємцем, піраміду можна назвати й так: "Гробниця принца Канделябрійського".

Ім'я батька принца Канделябрійського невідоме. Він згвалтував Мелоді десь на околицях Скенектаді, коли з Детройта, королівство Мічіган, дівчинка прямувала на Острів Смерті, сподіваючись розшукати свого діда – легендарного доктора Вілбера Нарциса-Одинадцятого Суейна.

Тепер Мелоді знову завагітніла – цього разу від Айседора.

Моя онука – маленька клишонога й весела істота зі щербатими зубами. Вона дуже погано харчувалася в дитинстві – сирітка в гаремі короля Мічігану.

Іноді вона здається мені веселою підстаркуватою китаянкою, хоч їй тільки шістнадцять років. Вагітне дівча з таким личком – це, повірте, сумне видовище для очей педіатра.

Проте кохання до неї квітучого на вигляд і дужого Айседора врівноважує мій смуток радістю.

Як і в більшості його родичів Малинників, в Айседора збереглися майже всі зуби. І він ходить випростаний навіть у ті дні, коли сила тяжіння стає просто нестерпною. Тоді він носить Мелоді на руках і навіть пропонує носити й мене.

Родина Малинників – це типові "шукачі харчів". Вони живуть на руїнах Нью-Йоркської фондової біржі, вудячи рибу в доках, шукаючи в руїнах консерви, збираючи дикі фрукти і ягоди. Малинники, крім того, вирощують свої помідори, картоплю, редьку і таке інше.

Вони ставлять пастки на пацюків, кажанів, собак, котів і пташок, яких залюбки їдять. Взагалі, Малинники зжеруть що завгодно.

Розділ 14

Я щиро бажаю Мелоді того, чого колись зичили мені та Елізі наші батьки – короткого, але щасливого життя на якомусь астероїді.

А чом би й ні?

Отож, як я вже казав, ми з Елізою могли б довго й щасливо жити на своєму астероїді, коли б одного дня не зблиснув наш розум. Можливо, й досі ми мешкали б у тому затишному домі, спалювали в каміні дерева, меблі, поруччя, панелі і кривлялися б та верзли дурниці в присутності інших.

Ми могли б годувати курей, поратися на маленькому городі, вирощувати овочі. І щиро радіти, спостерігаючи, як ми стаємо дедалі мудріші, при цьому анітрохи не турбуючись про практичне застосування своєї мудрості.

Заходить сонце. Хмари кажанів вилітають із тунелю метро – метушливі, верескливі, вони розвіюються, наче смог. Мене, як завжди, аж пересмикнуло.

Той вереск не назвеш навіть звуком. Навпаки – то так відбивається у моїх вухах мертва тиша.

Пишу далі при світлі тьмяного каганця – гніт, умочений у бляшанку з лоєм.

У моїй колекції тисяча свічників, але в мене немає жодної свічки.

Мелоді з Айседором грають у триктрак на підлозі холу і аж заходяться від сміху.

Вони вже готуються до вечірки з нагоди мого сто першого дня народження, до якого лишилося трохи більше місяця.

Іноді я підслуховую їхні розмови. Давніх звичок важко позбутися. До наступного свята Війра Бурундук-П'ята Заппа шиє собі і своїм рабам нове вбрання. Її комори вщерть напхані різним одягом. Я підслухав, як Мелоді запевняла, що

невільники надягнуть рожеві панталони, взують позолочені пантофлі, а на голови намотають тюрбани із зеленого шовку, прикрашені страусовим пір'ям.

Сама Війра нібито з'явиться на свято в портшезі, в оточенні рабів, які нестимуть подарунки, наїдки, вино та запалені смолоскипи і калататимуть у дзвіночки, розполохуючи собак-дворняг.

Хай так.

Мені треба буде остерігатися випивки на своєму дні народження. Бо коли я хильну зайву чарку, то неодмінно всім розбовкаю, що загробне життя куди гірше, ніж земне.

Отак воно.

Розділ 15

Повернутися до щасливого ідіотизму нам з Елізою, звичайно, не дозволили. А коли ми знову пробували прикидатись, покарання було суворим. З нашого перетворення батьки та слуги дістали принаймні одну вигоду: вони здобули собі право давати нам доброї прочуханки.

Ох і перепадало ж нам час від часу!

Доктора Мотта розрахували і натомість запросили безліч різних фахівців.

Спочатку все це нас розважало Першими з'явилися кардіологи, фтизіатри, уропогі. Вони по черзі обстежили всі наші органи і зробили всі можливі аналізи. З'ясувалося, що здоров'я в нас обох чудове.

Фахівці виявилися напрочуд симпатичними людьми. Адже всі вони так чи так перебували на службі в нашій родині. Їхню дослідницьку роботу фінансував Фонд Суейнів у Нью-Йорку. Саме цим пояснюється та легкість, з якою фахівців було зібрано і звезено до Галена. Наша родина підтримувала їх Тепер вони мали допомогти родині.

З нас ті фахівці постійно підсміювались. Пригадую, одного разу котрийсь запитав мене: це, мабуть, дуже цікаво – бути такою каланчею? "Як там угорі погода?" – питав він і таке інше.

Ці жарти впливали на нас заспокійливо. Вони навіювали нам хибну думку, ніби для інших не має ніякого значення наша із сестрою потворність. І досі згадується мені, як один отоларинголог, зазирнувши крізь ларингоскоп у величезну Елізину носоглотку, вигукнув: "О боже! Сестро, негайно зателефонуйте до Національного географічного товариства. Ми щойно відкрили новий вхід до Мамонтової печери!"

Еліза розреготалась. Хихотіла і медсестра. Навіть я сміявся. Всі ми заходилися від сміху.

А тим часом наші батьки перебували в іншій частині дому. Вони трималисьосторонь від подібних жартів.

Проте вже тоді – на початку тих розваг – ми відчули першу тривогу, бо іноді нас роз'єднували. Під час деяких тестів ми перебували на відстані принаймні в кілька кімнат. І як тільки відстань між Елізою та мною зростала, я тупів і втрачав упевненість у собі.

Коли ми возз'єднувались, Еліза казала мені, що почуває приблизно те саме. "Мені здавалося,– говорила сестричка,– ніби голова моя наповнюється кленовим сиропом".

Проте ми обоє мужньо прагнули не помічати, якими понурими й пригніченими дітьми ставали ми, коли нас роз'єднували. Тож ми вдавали, ніби ті дефективні діти не мають до нас ніякого відношення. Я та Еліза навіть вигадали для них прізвиська. Ми прозвали їх Бетті Браун і Боббі Браун.

А тепер саме до речі згадати про таке: коли Еліза загинула під сніговою лавиною в горах на Марсі, ми ознайомилися з її заповітом і дізналися, що сестричка просила поховати її там, де її спостигне смерть. Над могилою мав стояти простий надгробок з написом:

ТУТ ПОХОВАНО БЕТТІ БРАУН

Останнім із фахівців, який оглянув нас, став психолог – доктор Корделія Суейн Кордінер. Вона ухвалила рішення, згідно з яким Еліза та я мали жити окремо,– тобто на віки вічні залишитися Бетті і Боббі Браунами.

Розділ 16

Російський письменник Федір Михайлович Достоєвський якось зауважив: "Якийсь, такий прекрасний, святий спомин, збережений з дитинства, можливо, найкращим вихованням і є". Можу навести й інший приклад швидкісного навчання дитини: коли вона знайомиться з вельми шанованою у світі дорослою людиною і відкриває, що насправді та особа є небезпечним психопатом.

Саме такий подарунок і зробило нам життя, коли звело нашу долю з доктором Корделією Суейн Кордінер, яку вважали всесвітнім авторитетом у галузі психологічних тестів.

Назвати Достоєвського по батькові мені пощастило тільки тому, що в холі Емпайр-стейт-білдінга знайшлася Британська енциклопедія.

У товаристві дорослих доктор Корделія Суейн Кордінер була незмінно люб'язна і справляла на всіх найкраще враження. Приходячи в наш дім, вона завжди вдягалася з вишуканою елегантністю: черевики на високих підборах, яскраві екзотичні сукні, коштовні прикраси.

Ми чули, як одного разу Корделія Суейн Кордінер заявила нашим батькам: "Якщо жінка здобула три докторські наукові ступені й очолює дослідницьку корпорацію з річним бюджетом у три мільйони доларів, це аж ніяк не означає, що вона не може бути жіночною і привабливою".

Та тільки-но вона залишалася з нами віч-на-віч, як її відразу посідала параноїдна шизофренія.

– Годі вередувати! – погрожувала нам вона.– Зі мною, мої зашмаркані мільйонерчики, ваші коники не пройдуть!

Оскільки доктор Кордінер була параноїком, особливо неприємним для нас виявилося те, що її середнє ім'я збігалося з нашим прізвищем.

– Я вам – не тітонька Корделія! – заявляла вона.– Ви собі не сушіть над цим свої аристократичні голівки. Коли мій дід виїхав із Польщі, він змінив прізвище Станкевич на Суейн.– Очі в неї засвітилися.– Ану, скажіть: "Станкевич!"

Ми сказали.

– А тепер – "Суейн",– зажадала вона.

Ми виконали і цей наказ.

Нарешті хтось із нас запитав, чого вона так казиться.

Це запитання анітрохи не розсердило її.

– Ви помиляєтесь,– пролунало у відповідь.– Казитися через такі дрібниці людині мого фаху не випадає. Але зважте, що запросити людину моєї кваліфікації в таку далеч і глушину, аби особисто оглянути двох дітей,– це однаково, що звернутися до Моцарта з проханням настроїти фортепіано. Це те саме, що просити Альберта Ейнштейна збалансувати чекову книжку. Чи зрозуміли ви мене, "міс Елізо" й "містере Вілбер"? Здається, так вас тут називають?

– Тоді чого ж ви приїхали? – запитав я.

Тут вона розлютилася знову. Не тамуючи свого роздратування, доктор Корделія Суейн Кордінер процідила:

– Тому, мій маленький лорде, що тут пахне великими грошима.

Новим ударом для нас стало повідомлення, що вона збирається обстежувати кожного окремо. Із щирою наявністю ми спробували заперечити. Мовляв, у нас значно краще виходило б із відповідями, якби нам дозволили бути разом – голова до голови.

Доктор Кордінер була уособленням іронії.

– Авжеж, шановні містере й міс,– глузливо відказала вона.– Ви, мабуть, хотіли б ще прихопити з собою в кімнату для тестування енциклопедичний словник. Або й цілий факультет

Гарвардського університету, який би підказував вам правильні відповіді, коли виникатимуть сумніви.

– Це було б непогано!– в один голос відповіли ми.

– У такому разі, якщо вам цього ще ніхто не казав,– провадила вона,– нагадаю, що ви живете у Сполучених Штатах Америки, де людина може розраховувати тільки на себе.

Мене запросили сюди, щоб я обстежила вас,– вела далі доктор Корделія Суейн Кордінер,– проте доведеться ще й навчити вас головного правила нашого життя, за що ви дякуватимете мені довіку.

Ось воно, те головне правило життя, якого вона нас навчила: "Тоді бог дасть, як сам за себе подбаєш".

– А тепер,– запропонувала вона,– спробуйте повторити і запам'ятати.

І я не тільки проказав той афоризм, але й досі його пам'ятаю: "Тоді бог дасть, як сам за себе подбаєш".

Отак воно.

І довелося нам дбати кожному за себе. Екзаменували нас окремо, за столом з нержавіючої сталі, що стояв у їдальні, обкладеній кахлями. Поки одного з нас обстежувала доктор Кордінер,– "тітонька Корделія", як ми прозвали її між собою,– другого тримали десь далеко, наприклад, у залі для танців, у вежі північного флігеля.

Візерсу Візерспунові ставили в обов'язок стерегти того, хто залишався в залі. Таке доручення йому дали тому, що колись

він був солдатом. Ми чули, як одного разу "тітонька Корделія" давала йому інструкції. Вона наказувала пильно стежити за кожним з нас – чи, бува, не спілкуємося ми з Елізою за допомогою телепатії.

Кінець кінцем учені з'ясували: деякі люди справді здатні обмінюватись інформацією з іншими, не користуючись ні візуальними, ні звуковими сигналами. Передавачі і приймачі такого зв'язку розташовані на поверхні носоглотки, отже, ті порожнини мають бути здоровими й чистими.

Основним ключем до розгадки цієї таємниці стало таке загадкове речення, на витлумачення якого пішло багато років: "Я почуваю себе таким самотнім, коли в мене нежить".

Отак воно.

Та коли відстань між мною й Елізою була більша, ніж три метри, телепатія не спрацьовувала. Коли одне з нас сиділо в їдальні, а друге – в танцювальній залі, це було те саме, якби ми перебували на різних планетах.

Я, звичайно, міг скласти письмові Іспити, проте Еліза – ні. Перевіряючи сестру тестами, "тітоньці Корделії" доводилося читати вголос кожне запитання, а потім ще й записувати відповідь.

Нам здавалося, що ми так і не відповіли правильно на жодне із запитань. Але, слід гадати, на кілька нам пощастило дати бодай доладну відповідь. Адже доктор Кордінер, звітуючи нашим батькам про наслідки обстежень, сказала, що наші розумові здібності "трохи нижчі від нормального рівня для дітей їхнього віку".

Не здогадуючись, що ми можемо підслуховувати, вона провадила: "Еліза, мабуть, ніколи так і не навчиться читати й писати, а отже, не зможе брати участь у голосуванні на виборах або дістати шоферські права". Доктор Кордінер спробувала пом'якшити свій суворий висновок, зазначивши, що Еліза справляє враження "досить балакучої співрозмовниці".

Що ж до мене, то вона сказала так: "Непоганий і серйозний хлопець, одначе легко піддається впливу легковажної сестри. Він уміє читати й писати, проте погано розуміє значення слів і зміст речень. Якщо його розлучити з Елізою, є підстави сподіватися, що з нього вийде робітник на бензоколонці або сторож сільської школи. У нього всі нахили і здібності прожити щасливе і суспільно корисне життя в провінції".

Розділ 17

Спочатку наші сердешні батьки вважали нас за ідіотів. І вони спробували змиритися з цим. Потім вони повірили, що ми – генії.

І спробували змиритися з цим. Тепер батьків повідомили: ми трохи не дотягуємо до сірого посереднього рівня. Доводилося змиритись і з цим.

Підглядаючи крізь шпарку, ми з Елізою стали свідками незграбної і невдалої спроби наших батьків відстояти свої попередні позиції. Вони запитали Корделію Суейн Кордінер: як пов'язати сірий розумовий рівень близнюків з тим фактом, що вони можуть розмовляти на досить складні теми та ще й стількома мовами.

Але доктор Кордінер не розгубилась і дала цьому таке пояснення: – Світ кишить людьми, які вміють прикидатися куди

розумнішими, ніж вони насправді є. Сиплючи цитатами, фактами, іноземними слівцями тощо, вони анічогісінько не знають про істинний сенс буття. Мій обов'язок – виявляти таких суб'єктів. З одного боку, щоб захистити від них суспільство, з другого – щоб уберегти їх від самих себе.

Ваша дочка Еліза – найкращий тому приклад,– провадила доктор Кордінер.– Вона читала мені цілі лекції з економіки, астрономії, музикознавства та безлічі інших наук, про існування яких ви й гадки не маєте. А тим часом ця дівчинка не вміє ні читати, ні писати – і ніколи цього не навчиться.

Доктор Кордінер заспокоїла батьків, що наш випадок не з найгірших. Адже ні брат, ні сестра не прагнуть дістати якісь престижні посади.

– Вони позбавлені будь-яких амбіцій,– розвивала свою думку психолог.– Тому життя не особливо їх розчарує. Єдине, чого їм зараз хочеться,– це вічно жити так, як вони досі жили. А це, звісно, неможливо.

На знак згоди батько зажурено кивнув головою.

– То ви кажете, хлопець трохи розумніший?

– Лише тим, що вміє читати й писати,– відповіла доктор Кордінер.– Зате він значно поступається сестрі в комунікабельності. Коли Елізи немає поруч, брат мовчить як риба. Раджу вам послати його на навчання до однієї із спеціальних шкіл, де не надто високі академічні вимоги й не особливо вирує громадське життя. Тоді хлопець навчиться сам стернувати своїм човном.

– Чого навчиться? – перепитав батько.

– Стернувати власним човном! – повторила доктор Кордінер.

У ту хвилину нам з Елізою слід було б розтрощити стіну на друзки і обурено вдертись до бібліотеки.

Та ми розуміли, що можливість підслуховувати розмови залишалась одним з небагатьох наших привілеїв. Тож ми знову прокралися до своєї спальні, потім вискочили в коридор, парадними сходами збігли вниз і таки вдерлися до бібліотеки, зробивши при цьому те, чого раніше за нами ніколи не помічали,– ми зайшлися плачем.

А тоді рішуче заявили: якщо нас спробують розлучити, ми заподіємо собі смерть.

Розділ 18

Отже, Елізу й мене піддали повторним тестам – цього разу в парі. Ми всілися пліч-о-пліч за тим самим металевим столом у їдальні, обкладеній кахлями.

Ми були такі щасливі!

Під наглядом наших батьків доктор Корделія Суейн Кордінер, яка втратила всю свою зухвалість, машинально взялася до діла. Щоб отримати об'єктивні наслідки, вона запропонувала нам цілком нові тести.

Перш ніж ми почали, Еліза звернулася до батьків:

– Обіцяємо вам правильно відповісти на всі запитання.

Що ми й зробили.

Які ж нам ставили запитання? До речі, вчора я нишпорив у руїнах школи на колишній Сорок шостій вулиці, і мені потрапив до рук повний комплект тестів для визначення коефіцієнта інтелекту.

Я цитую:

"Людина придбала сто акцій, сплативши за кожну п'ять доларів. Протягом першого місяця цінні папери подорожчали на десять центів, протягом другого – впали на вісім центів, а за третій місяць збільшилися в ціні на три центи. Яку суму складе капітал на кінець третього місяця?"

Або ось таке:

"Скільки цифр стоятиме зліва від коми у квадратному корені з числа 692038,42753?"

Або таке:

"Якого кольору буде жовтий тюльпан, коли на нього подивитися крізь синій фільтр?"

Або ще таке:

"Чому здається, ніби протягом доби Мала Ведмедиця здійснює оберт навколо Полярної зірки?"

Або ж:

"Астрономія відноситься до геології, як верхолаз до кого?"

І таке інше.

Ось воно як.

Ми дотримали обіцянки, яку дала Еліза, й бездоганно відповіли на всі запитання.

Але сталося несподіване. Під час цілком невинного процесу перевірки своїх відповідей ми повільно зсунулися під стіл, обхопили одне одного ногами за шию, наче обценьками, і стали голосно пирхати й сопти.

Коли ми знову вибралися на свої стільці, то побачили, що доктор Кордінер лежить непритомна на підлозі, а наші батьки накивали п'ятами.

Наступного ранку, о десятій годині, мене вивезли в автомобілі до однієї із шкіл для безнадійно дефективних дітей, що була на мисі Кейп-Код.

Розділ 19

Знову сідає сонце. На розі Сорок першої вулиці та П'ятої авеню, де стоїть армійський танк, із башти якого росте дерево, кричить невидима пташка.

Увечері напередодні мого від'їзду на Кейп-Код ми з Елізою почули крик цієї самої пташки – нічної дрімлюги.

Шукаючи усамітнення, ми втекли тоді з дому до сирого мавзолею професора Ілайю Рузвельта Суейна.

– Ф'юїть-ф'ють-ф'юїть! – пролунало десь у яблуневих вітах.

Незважаючи на те, що ми міркували над своєю проблемою вдвох, відповіді так і не знайшлося.

Колись я чув, що засуджені до страти починають вважати себе мерцями задовго до справжньої смерті. Мабуть, щось подібне почував і наш спільний розум, усвідомлюючи, що немилосердний різник – скажімо так – уже підняв свою гостру сокиру, збираючись розчахнути двійняток на два безликі шматки м'яса – на Бетті і Боббі Браунів.

Та хай там як, а ми були заклопотані ділом – так часто буває зі смертниками. Із собою ми прихопили ті свої рукописи, які вважали найбільш вдалими. Згорнувши папери в рурочку, ми засунули їх до бронзової поховальної урни.

Ту посудину свого часу приготували для праху дружини професора Суейна. Але та жінка побажала, щоб її поховали в Нью-Йорку. Урна була пофарбована мідянкою.

Отак воно.

Що то були за рукописи?

Пригадую, там наводився спосіб обчислення квадратури круга. Були витяги з утопічної програми створення в Америці штучно розширених родин – шляхом законного надання кожній людині другого імені. Внаслідок цього всі люди з однаковими другими іменами мали вважатися родичами.

Ще там був наш із Елізою трактат, присвячений критиці Дарвінової теорії еволюцій, а також нарис про природу земної сили тяжіння, в якому робився висновок, що за давніх часів гравітація іноді змінювалась.

Пригадую ще рукопис, в якому доводилося, що зуби слід відмивати в гарячій воді, як ото миски, казанки та каструлі.

І таке інше.

Це Еліза запропонувала сховати рукописи саме в урні.

Вона сама й закрила ту урну.

Ми перебували досить далеко одне від одного, коли сестра закривала урну. Отже, те, що вона потім мені сказала, зродилося тільки в її голові:

– Можеш сказати "прощай" своєму інтелектові, Боббі Брауне.

– Прощай,– сказав я.

– Елізо,– звернувся я до сестри,– чи не в усіх із тієї безлічі книжок, які я прочитав тобі вголос, стверджувалося, що любов – це щось найважливіше в житті людини. Тож, мабуть, саме час сказати, що я люблю тебе.

– То кажи,– погодилася вона.

– Елізо, я люблю тебе,– заявив я.

Вона помовчала, міркуючи над моїми словами, а тоді похитала головою:

– Ні, мені це не подобається.

– Чому? – здивувався я.

– Це так, ніби ти наставив на мене пістолета,– пояснила Еліза.– Ти змушуєш мене сказати те, чого я, може, зовсім не думаю. Що мені, власне, лишається, як не відповісти: "Я теж тебе люблю"?

– То, виходить, ти мене не любиш? – запитав я.

– А за що можна любити Боббі Брауна? – у свою чергу запитала сестра.

Десь у яблуневих вітах знов озвалася нічна дрімлюга.

Розділ 20

Наступного ранку Еліза снідати не вийшла і лишалась у своїй кімнаті, аж поки я поїхав.

Батьки повезли мене в своєму "мерседесі", якого вів особистий шофер. Зрештою, я був їхнім сином і хлопцем із майбутнім – адже я вмів читати й писати.

Уже в дорозі я почав потроху все забувати.

Це спрацював природний механізм самозахисту від нестерпної туги. Таким механізмом – повірте мені як педіатрові – наділені всі діти.

Усе далі й далі позаду лишалася моя сестричка-двійнятко, що не була такою здібною, як я. Вона мала ім'я. Звали її Еліза Меллон Суейн.

Навчальну програму в тій школі було складено таким чином, що нікому з нас, учнів, жодного разу не довелося

побувати вдома. Зате я відвідав Англію, Францію, Німеччину, Італію, Грецію. А влітку відпочивав у молодіжному таборі.

І хоча я – це з'ясувалось абсолютно точно! – не був генієм, хоча мені бракувало оригінальності, мої розумові здібності трохи перевищували середній рівень. Мене вважали терплячим, ретельним, дисциплінованим учнем, якому під силу відрізнити змістовну ідею від нісенітниці.

Тому мене, першого учня, протягом історії існування тієї школи, ввели до складу шкільної ради. Я досяг таких успіхів у навчанні, що навіть дістав запрошення вступити до Гарвардського університету. І я погодився, хоча мій голос ще тільки мав ламатися.

Тим часом батьки, які пишались успіхами свого сина, подеколи нагадували мені про сестричку-двійнятко, яка досі перебувала десь на рівні людино-овоча. Вона жила в одному з високооплачуваних закладів для таких недоумків.

Від неї лишилося тільки ім'я.

Коли я навчався на першому курсі медичного факультету, в автомобільній катастрофі загинув батько. Він подбав про мене, призначивши мене виконавцем своєї волі згідно заповіту.

Та невдовзі мене відвідав у Бостоні якийсь гладкий із хитрими очима адвокат на ім'я Норман Мушарі-молодший. Він розповів мені якусь чудернацьку історію про одну особу, що її проти власної волі на багато років запроторили до закладу для душевнохворих.

Отож та особа звернулася до нього, пояснив мені гість, щоб притягти до суду своїх родичів та адміністрацію закладу за завдане їй моральне каліцтво.

І вона доручила Мушарі-молодшому домогтися її негайного звільнення, а також визнання її права на спадщину, якого її протизаконно позбавили.

Ім'я тієї жінки було, звичайно, Еліза Меллон Суейн.

Розділ 21

Згодом наша мати так висловиться про той заклад, де ми залишили Елізу:

– А знаєш, ця лікарня аж ніяк не з дешевих. Доба перебування в ній коштує двісті доларів. І самі ж лікарі просили нас не з'являтися туди, правда, Відбере?

– Мабуть, так, мамо,– відповів я. А тоді сказав правду: – Я вже не пам'ятаю.

Я був тоді не лише тупим Боббі Брауном, а ще й дуже самовдоволеним. Хоч я навчався тільки на першому курсі медичного факультету, проте мав у своєму цілковитому розпорядженні великий будинок на Бекон-Хілл. До коледжу і з коледжу мене возили на "ягуарі". А одягався я вже так, наче став президентом Сполучених Штатів.

Майже щовечора в домі влаштовували вечірки. Я мав звичай з'являтися там усього на кілька хвилин у шовковому халаті смарагдового кольору, пахкаючи люлькою, набитою гашишем.

Одного разу до мене підійшла гарненька дівчина і сказала:

– Який же ви бридкий! Ви – найсексуальніше страховисько, з тих, що мені траплялося бачити.

– Я знаю,– відповів я.– Знаю.

Мати часто провідувала мене на Бекон-Хілл, де спеціально для неї було споруджено розкішні апартаменти. У свою чергу, я також їздив до неї у Черепахову затоку. Ласі до сенсацій репортери почали досить часто турбувати нас і там, і там, після того як Норман Мушарі-молодший домігся, щоб Елізу випустили з лікарні.

Ця подія обернулася скандальною історією.

Адже ніколи не обходилося без скандалу, коли мультимільйонери були несправедливі до своїх родичів.

А таки ніколи.

Ми трохи бентежились; та, власне, й не могли почувати себе інакше.

З Елізою мати і я ще не бачились, ніяк не щастило й зателефонувати їй. Тим "асом майже щодня у пресі з'являлись її образливі для нас висловлювання.

А ми могли боронитися від журналістів хіба що двома телеграмами: одну ми надіслали Елізі через її адвоката, другу надіслала вона нам у відповідь.

Наша телеграма запевняла:

МИ ЛЮБИМО ТЕБЕ. МАМА І БРАТ

В телеграмі Елізи було:

Я ТАКОЖ ВАС ЛЮБЛЮ. ЕЛІЗА

Сестра нікому не дозволяла фотографувати себе. Адвокат придбав для неї кабіну-сповідальню в одній церкві, яку мали зносити. Даючи інтерв'ю телебаченню, Еліза сиділа в тій будці.

Ми з матір'ю дивилися ці передачі з болем у серці.

Зухвале контральто Елізи так змінилося, що часом навіть закрадався сумнів: а може, в тій кабіні засів якийсь самозванець. На жаль, там була таки Еліза.

Пригадую, один репортер запитав сестру:

– Міс Суейн, що ви робили в лікарні?

– Я співала.

– Що ви співали?

– Весь час одну й ту саму пісеньку.

– Яку?

– "Прийде, прийде мій принц..." – пролунала відповідь.

– Ви мали на увазі конкретного принца, принца-визволителя?

– Я мала на увазі свого брата,– відрубала сестра.– Але він виявився свинею. Бо так і не прийшов.

Розділ 22

Звичайно, ні мати, ні я не чинили ніяких перешкод Елізі та її адвокатові. Тож сестра досить скоро здобула свою частку спадщини. І чи не перше, що вона зробила,– це придбала половинний пай у професіональній футбольній команді "Патріоти Нової, Англії".

Те надбання тільки підняло популярність нашої родички. Правда, Еліза й досі не покидала своєї кабіни-сповідальні, але Мушарі запевнив громадськість, що тепер його клієнтка, носить синій, гаптований золотом клубний жакет "Патріотів Нової Англії".

Незабаром її та Мушарі бачили на мосту Массачусетс-авеню. Вони прямували пішки з Кембріджа в Бостон.

День був теплий і сонячний. Еліза йшла під парасолькою. На ній красувався клубний жакет рідної футбольної команди.

Боже праведний! Ну й вигляд був у цієї бідолашної дівчини!

Вона так горбилася, що її обличчя опинилося на рівні адвокатового, а треба сказати, що Мушарі-молодший був не вищий за Наполеона Бонапарта. Еліза безперервно курила і раз у раз заходилася від кашлю.

Мушарі був у білому костюмі, з ціпком у руці й червоною трояндою в петельці піджака.

Дуже скоро адвоката й Елізу оточила по-дружньому настроєна юрба цікавих, а також фото— й телерепортери.

Ми з матір'ю стежили за тією процесією по телевізору – щиро кажучи, з невимовним жахом. Бо весь той натовп явно сунув до мого будинку на Бекон-Хілл.

– Ох, Вілбере, Вілбере, Вілбере! – простогнала матуся, дивлячись на телеекран,– Невже це справді твоя сестра?

Я похмуро пожартував:

– Це або твоя єдина дочка, мамо, або тварина, відома під назвою "мурахоїд африканський".

Розділ 23

Мати не була готова до зустрічі з Елізою віч-на-віч. Отож вона втекла до своїх кімнат. Слуг я також відіслав – не хотів, щоб вони стали свідками якогось дикого вибрику Елізи.

Коли задзеленчав дзвоник, я сам пішов відчиняти двері.

Довелось усміхнутися до африканського мурахоїда, кінокамер та юрби.

– Елізо! Люба сестро! Яка приємна несподіванка. Заходь, будь ласка! – запросив я.

Для годиться я навіть спробував був торкнутись Елізи, та вона рвучко відсахнулась.

– Якщо ти мене торкнешся, маленький лорде, я вкушу тебе, і ти сконаєш від сказу,– застерегла вона.

Поліція стримувала натовп, щоб разом із сестрою та Мушарі цікаві не проникли до будинку. Я відразу запнув штори на вікнах.

Пересвідчившись, що з вулиці нас не видно, я похмуро запитав:

– Що привело тебе сюди?

– Туга за твоїм досконалим тілом, Вілбере,– відповіла сестра. Тоді відкашлялась і зареготала.– А як наші любі матер і патер? Котре з них тут? Ой, я й забула, нашого любого патера вже нема серед живих, так? Чи то наша люба матер упокоїлась? Так важко запам'ятати...

– Мати зараз у Черепаховій затоці,– збрехав я.

Мене опанувало почуття відрази, жалю й провини. Пильно придивившись, я побачив, що об'єм пласкої грудної клітки Елізи навряд чи перебільшував об'єм великої сірникової коробки. У кімнаті запахло спиртним. Отже, сестра приохотилася й до випивки. Її шкіра була нездорова, а фігура скидалася на дорожню скриню нашої прабабусі.

– Черепахова затока... Черепахова затока...– в задумі пробурмотіла Еліза.– Чи спадало тобі на думку, любий братику, що наш любий тато – зовсім не наш тато?

– Ти про що? – спитав я.

– Мабуть, одної місячної ночі наша матуся нишком скочила з подружнього ложа,– сказала Еліза,– щоб спаруватися з велетенською черепахою в тій Черепаховій затоці.

Отак воно.

– Елізо,– мовив я,– якщо ти збираєшся обговорювати наші сімейні справи, тоді містерові Мушарі краще залишити нас наодинці.

– А це чому? – заперечила сестра.– Нормі – вся моя родина.

– Ну, це вже занадто,– мовив я.

– Ота розцяцькована стара шкапа, твоя матуся,– ніяка мені не родичка,– заявила Еліза.

– Ну... ну!..– застеріг я її.

– Може, й ти вважаєш себе моїм родичем, га? – допитувалась вона.

– Що я маю тобі сказати? – запитав я.

– А ми для того й прийшли сюди – послухати, що ти скажеш,– відповіла сестра.– Тебе завжди вважали розумнішим за мене. Я була ніби пухлиною, яку визнали за необхідне зрізати з тебе.

– Я ніколи так не вважав,– заперечив я.

– Зате інші вважали,– мовила сестра.– А ти їм вірив. Це навіть гірше. Ти – фашист, Вілбере. Ось ти хто!

– Дурниці,– сказав я.

– Фашисти – це виродки, які вірять, коли хтось запевняє їх, ніби вони представники вищої раси,– випалила Еліза.

– Облиш! – вигукнув я.

– І тоді вони хочуть знищити усіх інших,– докинула сестра.

– Ця розмова ні до чого нас не приведе,– сказав я.

– А мені нікуди й не треба. Ви вже один раз привели мене в одне місце – більш я туди не хочу.

– Елізо, чи ти втішишся, коли я скажу: наша мати до кінця днів своїх жалкуватиме, що ми завдали тобі таких прикрощів?

– Хіба це може зарадити? – обурилася вона.– Найбезглуздіше запитання, яке мені будь-коли траплялося чути!

Раптом вона схопила в обійми Нормана Мушарі-молодшого.

– Ось хто знає, як треба допомагати людям! – оголосила вона.

Я схвально кивнув головою:

– Ми дуже вдячні йому. Ми справді щиро йому вдячні.

– Мушарі для мене – і мати, й батько, й брат, і навіть господь бог власною персоною,– сказала Еліза.– Він повернув мені радість буття. Він якось сказав мені: "Люба, гроші тебе

втішать мало, але тих твоїх родичів ми ще так притиснемо, що вони аж запищать".

– Гм-м-м,– буркнув я.

– І повір мені: це куди приємніше, ніж слухати твої теревені про співчуття. Всі твої балачки – це тільки нагода для тебе похизуватися своєю вдавано-чутливою душею.– І вона якось неприємно засміялася.– Я б порадила вам з матір'ю, де спокутувати свою провину. Зрештою, для вас, мавп, то найбільш підхоже місце!

Отак воно.

Розділ 24

Отже, Еліза принижувала мою гідність як тільки могла. А я мусив якось боронитися.

Без будь-якої пихи, лише з суто клінічним цинічним інтересом я відзначив подумки: моя чавунна вдача витримає всі наскоки, навіть якби я взагалі відмовився від захисту.

Та як я помилився, коли подумав, що Еліза вичерпала свою лють!

Поки що її наскоки були спрямовані тільки на те, щоб оголити мій чавунний характер. Вона, так би мовити, вислала вперед тільки розвідників, щоб ті повирубували дерева й чагарі, за якими ховалася моя істинна суть.

І ось, непомітно для мене, шкаралупа мого характеру, цілком беззахисна і вразлива, відкрилась перед жерлами

Елізиних прихованих гармат, готових бабахнути прямою наводкою.

Отак воно.

На мить запала тиша. Сестра шастала по моїй кімнаті, розглядаючи книжки, яких вона, певна річ, не могла прочитати. Потім підійшла до мене і раптом, закинувши голову, запитала:

– Люди вступають на медичний факультет Гарвардського університету тільки тому, що вони вміють читати й писати?

– Мені жилося не солодко,– сказав я.– Нелегко давалась наука. Та й тепер доводиться багато працювати.

– Якщо Боббі Браун вивчиться на лікаря,– заявила сестра,– це стане найпереконливішим доказом на користь християнської цивілізації.

– Ну, знаменитим лікарем я не стану,– признався я.– Але й задніх не пастиму.

– Доторкнися до мене,– раптом запропонувала Еліза.

– Що? – перепитав я.

– Ми з тобою однієї плоті. Я – твоя сестра. Доторкнися до мене,– повторила вона.

– Чом би й ні,– пробелькотів я. Але руки мої наче заклякли.

– Я жду,– сказала вона.

– Та ти ж мене так зненавиділа...

– Я ненавиджу Боббі Брауна.

– Ну, якщо ти справді ненавидиш Боббі Брауна...– бубонів я.

– І Бетті Браун,– докинула сестра.

– Це було так давно,– зауважив я.

– Доторкнися до мене,– наполягала вона.

– О боже, Елізо! – зітхнув я. Руки мої ніяк не піднімались.

– Тоді я доторкнуся до тебе.

– Як хочеш...– Мене раптом опанував моторошний страх.

– Вілбере, у тебе із серцем усе гаразд? – запитала вона.

– Начебто.

– Якщо я доторкнуся до тебе, ти обіцяєш не вмерти?

– Так, обіцяю.

– Тоді, можливо, помру я,– сказала Еліза.

– Сподіваюся, цього не станеться.

– Пробач, я так поводжуся, наче знаю, що має статися. А може, нічого й не станеться.

– Цілком можливо,– погодився я.

– Ніколи не бачила тебе таким переляканим,– зауважила вона.

– Я звичайна собі людина.

– Ти не хочеш пояснити Нормі, що тебе так налякало? – запитала Еліза.

– Ні, не хочу.

Потім сестра доторкнулася до мене.

І знову ми перетворились на єдиний геній.

Розділ 25

Наше шаленство тривало п'ять днів і п'ять ночей.

Після того ми з сестрою проспали аж три доби. А коли я нарешті прокинувся, то побачив, що лежу у своєму ліжку під крапельницею, з якої в мою вену вливався поживний розчин.

Елізу, як я потім довідався, забрала й одвезла до, її власного дому приватна "швидка допомога".

Ви запитаєте, чому ніхто не спробував угамувати нас або покликати на допомогу? Річ у тім, що ми з Елізою по черзі переловили всіх: Нормана Мушарі-молодшого, бідолашну матусю і всіх слуг.

Правда, щодо цього в мене цілковитий провал у пам'яті.

Своїх бранців ми поприв'язували до масивних дерев'яних стільців і, звичайно, позатикали їм роти, а потім розсадили всіх навколо обіднього столу.

Хвалити бога, що ми не забували давати нашим бранцям їсти й пити, а то б ще взяли на душу групове вбивство. Правда, ніхто з них не мав змоги ходити до вбиральні. А годували ми їх тільки арахісовою пастою та бутербродами з джемом. Пригадую, мені кілька разів доводилось ходити в крамницю, щоб купити хліба, джему та арахісової пасти.

Після чого ми шаліли далі.

Пригадую, я вголос читав Елізі з книжок із педіатрії, дитячої психології, соціології, антропології тощо. Бо я мав звичку зберігати всі свої підручники.

Пам'ятаю, ми то ніжно обіймалися, то бралися до роботи: я сідав за друкарську машинку, а Еліза вмощувалася поруч. Із надлюдською швидкістю я щось друкував.

Отак воно.

Коли я прийшов до тями, Мушарі та мої адвокати уже встигли залагодити справу із слугами: за певну винагороду ті погодилися забути всі жахи, яких їм довелося зазнати, сидячи за обіднім столом. Вони пообіцяли тримати язики на припоні й не базікати про побачене.

На той час нашу матір уже виписали з лікарні, але, повернувшись додому, до Черепахової затоки, вона ще довго не вставала з ліжка.

Фізично я зазнав лише виснаження – ото й тільки.

Та, коли лікарі дозволили мені ходити, моя психіка виявилась настільки травмованою, що я навіть не сподівався впізнати навколишній світ. Коли б того дня сила земного тяжіння різко стрибнула вгору, як це стала правилом через багато років, і коли б мені довелося рачкувати по будинку, до чого я часто вдаюся тепер, я розцінив би це як справедливу реакцію Всесвіту, обуреного нашою страхітливою поведінкою.

Проте майже нічого не змінилося. У будинку панував лад і спокій.

Книжки знову стояли на полицях. Розбитий термостат замінили новим. Три стільці з їдальні побували в ремонтній майстерні, а на килимі, що вкривав підлогу, лишилися тільки бліді сліди виведених плям.

Єдиним свідченням того, що в домі сталося щось надзвичайне, власне, був цей зразковий порядок. У вітальні, на столику для кави, де під час нашого шаленства я так нестямно друкував, лежав машинопис.

Якось так сталося, що ми з Елізою написали посібник з виховання дітей.

Чи можна вважати його вдалим? Мабуть, не зовсім. Він, правда, став однією з найпопулярніших за всю історію людства книжок, але тільки після Біблії та "Радощів куховарства".

Отак воно.

Наш посібник виявився дуже корисною підмогою у моїй повсякденній роботі, і коли я почав практикувати як педіатр у Вермонті, то вирішив опублікувати його під псевдонімом:

доктор медицини Елі В. Рокмелл. Цей псевдонім являв собою ніби поєднання двох імен та прізвищ: мого й Елізиного.

Видавець сам придумав назву для книжки: "Отже, ви дограпись – і у вас є дитина".

Проте під час свого шаленства ми з Елізою назвали авторів і сам рукопис інакше, а саме:

БЕТТІ БРАУН ТА БОББІ БРАУН

КРИК НІЧНОЇ ДРІМЛЮГИ

Розділ 26

Після того шалу взаємний страх тримав нас на відстані.

Згодом наш посередник Норман Мушарі-молодший сказав мені, що все те завдало нервовій системі Елізи навіть більшого струсу, ніж моїй.

– Мені мало не довелося знову везти її до божевільні,– сказав адвокат,– і цього разу з поважної причини.

На той час Мачу-Пікчу, прадавня столиця інків у верхів'ях Анд, перетворилася на притулок для багатіїв та їхніх нахлібників. Там оселялися ті, хто прагнув утекти від новітніх соціальних реформ та економічних криз,– не тільки з Америки, а й з усіх кінців світу.

Отож і Еліза вирішила майнути в Перу, щоб забитись якомога далі від мене.

Через тиждень після нашої пригоди до мене завітав Мушарі й повідомив про близький від'їзд Елізи. Адвокат визнав, що вкрай розгубився, коли ми прив'язали його до стільця в їдальні.

– Ви здалися мені зловмисними механічними потворами,– сказав Мушарі-молодший.– Тоді я й подумав: десь у домі неодмінно є перемикач, що регулює вашу поведінку. Мені навіть сяйнуло, де я бачив той прилад. І тільки-но я звільнився від пут, як підскочив до нього і рвонув на себе.

Отже, не хто інший як Мушарі видер термостат із стіни.

Щоб показати, як він змінився, адвокат признався: справді, коли він визволяв Елізу з будинку для божевільних, ним керувало користолюбство.

– Сподіваючись на щедру винагороду,– сказав Мушарі,– я вишукував у психолікарнях багатіїв, яким там було не місце. А вбогих залишав у їхніх камерах.

– Усе одно ви робили корисну справу,– зауважив я.

– Боронь боже, я зовсім іншої думки,– заперечив адвокат.– Практично кожна здорова людина, яку я рятував з божевільні, потім майже відразу втрачала розум. І я раптом відчув себе старим і немічним,– провадив він.– Більше я, певно, цим не займатимусь.

Отак воно.

Наше шаленство настільки приголомшило Мушарі, що він передав усі правові та фінансові справи Елізи тим самим адвокатам, чиїми послугами користувалися ми з матір'ю.

Після тих подій лише один раз його особа привернула мою увагу. Це сталося через два роки, коли я закінчив медичний факультет. До речі, я був останній серед випускників за успішністю. Саме тоді Мушарі запатентував свій винахід, і "Нью-Йорк таймс" умістила його фото та опис винаходу.

На той час країну охопило справжнє божевілля – витанцьовувати чечітку. Тож колишній адвокат винайшов зручні набійки багаторазового використання. Їх можна було легко підклеїти й так само легко віддерти. Як запевняв автор винаходу, такі набійки зручно носити в кишенях або гаманцях у спеціальних пластикових пакетиках. А прилаштовувати до підборів їх рекомендувалося тільки тоді, коли наставала пора вибивати чечітку.

Розділ 27

Після того я більш ніколи не бачив Елізи. Лише двічі довелося мені почути її голос: першого разу – коли я закінчив медичний факультет, і вдруге – коли мене обрали президентом Сполучених Штатів Америки, а Елізи вже давно не було серед живих.

Отакі справи.

З нагоди закінчення мною коледжу мати надумала влаштувати вечірку у фешенебельному ресторані бостонського готелю "Рітц", що навпроти міського парку. Нам і на думку не могло спасти, що Еліза якимсь чином довідається про той бенкет і зважиться на неблизьку дорогу з Перу.

Жодного разу сестра не писала нам і не телефонувала. А чутки, які іноді до нас доходили, були такі ж непевні, як і

новини зі Сходу. Ми чули, ніби Еліза надто часто почала заглядати в чарку. І крім того, захопилася грою в гольф.

Гулянка була в розпалі, коли до мене підійшов посильний і повідомив, що хтось запитує мене,– але не в самому готелі, а на вулиці, де стояла ясна місячна ніч. Про Елізу я, звісно, й подумати не міг.

Йдучи за посильним, я мріяв, що десь там біля входу в ресторан мене чекає "роллс-ройс" – подарунок моєї матусі.

Таке припущення начебто підкріплювала догідлива поведінка одягненого в лівpею проводиря. Та ще й шампанське запаморочило мені голову. Тому я, не вагаючись, упевнено ступав за посильним навіть тоді, коли ми перейшли вулицю й заглибились у темні хащі міського парку.

Та виявилося, що то був ніякий не посильний.

Ми все далі заглиблювались у парк, і на кожній галявині, яка відкривалася перед нами, я сподівався побачити свій "роллс-ройс".

Натомість проводир привів мене до статуї. Вона зображувала старомодного, кумедно вдягненого лікаря, його постава була меланхолійною, але гордою. На руках він тримав сплячого хлопчика.

У місячному сяйві я прочитав напис на п'єдесталі. Пам'ятник було споруджено на честь першого застосування анестезії в американській хірургічній практиці. Це сталося саме тут, у Бостоні.

Вже деякий час тому я почув якесь дзижчання над містом, десь над Коммонвелс-авеню. Проте мені й на думку не спало, що там у небі висить вертоліт.

А потім фальшивий посильний, який насправді виявився Елізиним служником-інкою, вистрілив у небо сліпучу ракету.

І в світлі того осяйного спалаху все навколо мовби застигло, перетворилося на мертві, багатотонні скульптурні форми.

Вертоліт матеріалізувався якраз над нашими головами. Сліпучий магнієвий зблиск перетворив його на грізного механічного ангела.

У тому вертольоті була Еліза з мегафоном у руках.

Я не здивувався б, якби вона прошила мене згори кулями або скинула мені на голову лантух з лайном. Проте, як виявилося, сестра прилетіла з Перу, щоб продекламувати мені половину Шекспірового сонета.

– Слухай! – лунко гукнула вона.– Слухай! – А тоді ще раз: – Слухай!

Тим часом ракета уже згасала – її парашут зачепився за верховіття дерева. Ось що Еліза повідомила мені та навколишньому середовищу:

Чи зможу оспівати я твої тонкі манери,

Коли ти сам – найкраща моя частка?

Чому, коли хвалю себе, – це є химера?

Чому, коли хвалю тебе, – це пастка?

Тож будем, любий, жити поодинці.

Нехай кохання втратить спільний зміст.

І відтепер ми станемо чужинці,

Ти в самоті плекатимеш свій хист.

Склавши руки на зразок рупора, я закричав у небо: "Елізо!" А потім вигукнув щось дуже сміливе, висловивши почуття, яке спізнав уперше в житті.

– Елізо! Я люблю тебе! – заволав я.

Запанувала непроглядна темрява.

– Елізо, ти мене чуєш? – кричав я.– Я люблю тебе! Я справді тебе люблю!

– Я чую,– озвалася сестра.– Проте ніхто нікому не повинен цього казати.

– Я сказав це щиро.

– Тоді і я, в свою чергу, буду з тобою щира, мій любий братику.

– Що ж ти мені скажеш?

І вона відповіла:

– Господи, помагай у ділах і помислах докторові Вілберу Рокфеллерові Суейну.

А тоді вертоліт полетів геть.

Отак воно.

Розділ 28

Сміючись і плачучи, я повернувся в "Рітц" – двометровий неандерталець у сорочці з мереживним жабо та блакитному оксамитовому смокінгу.

Біля готелю юрмилися цікаві, яким кортіло довідатися, що то за наднова зірка спалахнула на сході і чий то голос гримів з неба про розлуку й любов.

Я протиснувся крізь натовп і зайшов до готелю – біля входу несли варту приватні детективи, і вони мали перепинити шлях усім, хто захотів би увійти за мною.

Серед присутніх на вечірці гостей тільки-но почала поширюватись чутка, що надворі сталося щось надзвичайне. Я попрямував до матері – розповісти, якого коника щойно викинула Еліза. Я трохи здивувався, побачивши, що матуся розмовляє з незнайомцем середніх літ і нічим не примітної зовнішності, одягнутим, як і мої приватні детективи, в дешевий буденний костюм.

Мати відрекомендувала його як "доктора Мотта". Ну звісно, це був той самий лікар, який доглядав мене та Елізу за часів

нашого дитинства у Вермонті. До Бостона він приїхав у справах і за щасливою випадковістю зупинився в "Рітці".

Я настільки переповнився новинами та шампанським, що мені було цілком байдуже, хто він такий. Розповівши матері про візит Елізи, я запевнив доктора Мотта, що мені дуже приємно з ним познайомитись, і відійшов у інший кінець зали.

Коли десь через годину я знову підійшов до своєї матусі, доктор Мотт уже зник. Мати вдруге сказала мені, хто він такий. Задля пристойності я висловив жаль, що мені не вдалося поговорити з доктором трохи довше. Тоді мати передала мені записку від нього, що, як вона сказала, була подарунком з нагоди закінчення медичного факультету.

На фірмовому бланку готелю "Рітц" була написана одна фраза:

"Якщо ти не можеш бути корисним, то принаймні не шкодь".

Унизу стояв підпис: "Гіппократ".

Отож, коли я переобладнав наш дім у Вермонті під невеличку дитячу лікарню й свою постійну оселю, я викарбував ті слова на фасаді, якраз над парадними дверима. Та цей афоризм надто шокував деяких відвідувачів та їхніх батьків, і незабаром його довелося затерти. Мудрі слова батька медицини здавалися декому визнанням власної безпорадності і відвертим натяком на те, що в інтересах власного здоров'я краще не потикатись до цього закладу.

Проте афоризм лишився в моїй пам'яті, і я таки не дуже шкодив. Інтелектуальним фундаментом моєї практики стала

одна книжка, яку на ніч я щоразу замикав у сейфі. То був оправлений у палітурки машинопис – посібник із виховання дітей, написаний спільно з Елізою під час нашого шаленства на Бекон-стріт.

Хтозна, як це сталося, але ми передбачили в тому трактаті практично все.

А літа минали.

Десь тоді ж таки я одружився із жінкою, чий капітал дорівнював моєму. То була моя троюрідна сестра Роза Олдріч Форд. У шлюбі вона не знайшла щастя, бо я зовсім не кохав її і нікуди з нею не вибирався. Я ніколи не був здатен кохати жінку. В нас народився синок – Картер Пейлі Суейн, якого я теж не любив. Картер уродився нормальним хлопчиком, і тому він анітрохи не цікавив мене. Він був якийсь безвиразний, безбарвний – тільки й того, що виростав усе більший і більший.

Після нашого розлучення його мати й він придбали в Мачу-Пікчу квартиру в тому ж таки будинку, де мешкала Еліза. Більш я про них нічого не чув, навіть тоді, коли став президентом Сполучених Штатів.

А літа все минали.

І одного разу, прокинувшись уранці, я раптом усвідомив, що мені ось-ось стукне п'ятдесят! Мати на той час перебралася жити до мене у Вермонт, а будинок біля Черепахової затоки продала. Тепер вона перетворилася на кволу й полохливу бабусю. Дедалі частіше вона заводила розмови про загробне життя.

У цих питаннях я був тоді справжнім невігласом. Я думав, що коли людина померла, то вже померла.

– Я знаю, твій батько чекає там на мене з розкритими обіймами,– казала вона.– І моя матуся, і мій тато теж.

Як з'ясувалося згодом, вона мала рацію. Бо, зрештою, на небесах більш нема чого робити: тільки нудитися без діла й чекати родичів.

Мати уявляла собі царство небесне подібним до майданчика для гри в гольф десь на Гавайях: зелений лужок із доглянутими доріжками, які збігають до теплого океану.

Я трохи покепкував над її омріяним раєм.

– Це схоже на таке місце, де люди весь час п'ють лимонад.

– О, я дуже люблю лимонад,– відказала вона.

Розділ 29

На схилі віку мати говорила й про те, як їй остогидло все штучне: синтетичні запахи, синтетичні тканини, пластмасові вироби і таке інше. Вона любила шовк, ситець, льон, вовну, шкіру, а також глину, скло, камінь. А ще любила коней і вітрильники.

– Усе це повертається, мамо,– казав їй я.

І то була Чистісінька правда.

На той час я вже тримав при своїй клініці двадцятеро коней – а також фургони, вози, коляски та сани. Була в мене й особиста коняка, чудова гніда кобила клайдсдельської породи, на кличку Будвайзер.

Крім того, я знав, що гавані Нью-Йорка, Бостона і Сан-Франціско знову перетворилися на ліси щогл. А я вже хтозна-відколи їх не бачив.

Через три тижні, в день свого п'ятдесятиріччя, я зранку поїхав верхи на Будвайзері в сусіднє селище забрати пошту.

Я отримав Листа від Елізи. Він складався з двох речень: "Вітаю нас із Днем народження. Виїжджаю на Марс!"

На конверті того листа стояв поштовий штемпель двотижневої давності. В тій-таки пошті були й свіжіші новини. "На превеликий жаль, маємо Вас повідомити, що Ваша сестра загинула під сніговою лавиною на Марсі".

Я прочитав ці трагічні рядки, стоячи на трухлявому ганку пошти в затінку сусідньої церковки.

Незвичайне почуття опанувало мене: спочатку я був сплутав його із своїм психологічним станом. Мені здалося, то накотилася перша хвиля розпуки. Я не міг навіть поворухнути ногою чи ступити крок. Більше того, риси мого обличчя опливали, наче розтоплений віск.

А насправді якраз у ту мить неймовірно збільшилася сила земного тяжіння.

Від церкви почувся оглушливий брязкіт. То зірвався й упав додолу дзвін.

А в наступну мить я провалився крізь ганок, і мене ще й придавило його рештками.

В інших місцях планети уривалися підвісні троси ліфтів, падали на землю літаки, ішли на морське дно велетенські лайнери, ламались осі автомобілів, обвалювалися мости і таке інше.

Це було жахливо.

Розділ 30

Той перший різкий стрибок гравітації тривав, може, з хвилину, але після того світ уже ніколи не став таким, як раніше.

Як тільки сила тяжіння впала до нормальної, я вибрався з-під руїн ганку. В голові у мене паморочилось. Я позбирав свою пошту.

Будвайзер наказав довго жити. Він намагався встояти на ногах, і в нього вивалилися тельбухи.

Мабуть, я почував себе, як контужений вибухом бомби або снаряду. Звідусіль потерпілі благали про допомогу – а я ж був єдиний лікар на всю околицю. Однак я пішов собі геть.

Пригадую, що я тупо блукав під яблунями нашого саду.

Стоячи посеред родинного кладовища, я розпечатав листа від фармацевтичної фірми "Елі Ліллі". В конверті було кілька таблеток, кольором і розмірами схожих на сочевицю.

Супровідна інструкція, яку я прочитав дуже уважно, повідомляла, що ці ліки називаються "три-бензо-психоаміл". Компонент "психо" в назві таблеток означав, що вони сприяють урівноваженню поведінки людей.

Диво-препарат рекомендувався тим, хто страждав на так звану хворобу Туретті. Бідолахи, вражені тією хворобою, без будь-якого лихого наміру, прилюдно лаються сороміцькими словами і роблять непристойні жести.

У тому приголомшеному стані, в якому я тоді перебував, мені здалося дуже доречним ковтнути дві таблетки, що я й зробив.

Через дві хвилини усе моє єство сповнилося втіхою і впевненістю у своїх силах. Мені було так добре, як ніколи раніше.

Саме відтоді я привчився одурманювати себе. Ця згубна звичка тривала майже тридцять років.

Отак воно.

Хоч як дивно, але в моїй клініці минулося без жертв. Відбулися дрібницями. Під кількома важчими дітлахами розвалилися ліжка та візки для транспортування хворих. Одна з медсестер провалилась у тайник, колись захований під Елізиним ліжком: вона зламала собі обидві ноги.

Хвалити бога, мати проспала весь той жах.

Коли вона прокинулась, я стояв біля її ніг. Вона знову почала казати мені, що ненавидить усе штучне.

– Знаю, мамо,– відповів я.– Цілком із тобою згоден. Назад до природи!

Я проковтнув ще кілька таблеток три-бензо-психоамілу й пішов до гробниці професора Ілайю Рузвельта Суейна, щоб забрати папери, які ми з Елізою колись там сховали.

У науковому трактаті про гравітацію я тепер нічогісінько не второпав. Певно, коли наші з Елізою мозки об'єднувались, ми були тисячократ розумніші, ніж кожен окремо.

Зате наш утопічний проект перебудови Америки в країну тисячі штучно розширених родин виявився цілком приступним для мого розуміння. Тепер він видався мені просто геніальним. У ньому відзначалося, що в Америці, власне, давно існують такі штучно розширені родини. Лікарі, наприклад, вважають себе родичами всіх інших лікарів, юристи водяться з юристами, політики – з політиками і таке інше.

Але ми з Елізою доводили: такі розширені родини ні до чого не придатні, бо до них не входять діти, старі люди, домогосподарки та всякі інші громадяни, позбавлені будь-яких визначених характеристик. До того ж спільні інтереси професійних кланів надто вузькі та специфічні, отож людям стороннім вони здаються просто безглуздими.

"Ідеально розширена родина,– писали ми з Елізою,– повинна являти собою пропорційне представництво від усіх прошарків американського суспільства. Тоді ми матимемо в країні, скажімо, десять тисяч парламентів, які чесно й кваліфіковано обговорюватимуть те, про що нині сперечаються з піною біля рота лише купка лицемірів: про добробут усього людства".

Від читання мене відірвала старша медсестра, яка зайшла повідомити мене, що всі хворі діти нарешті заспокоїлись від переляку і поснули.

Я подякував за приємні новини. І раптом спіймав себе на тому, що кажу сестрі:

– Ага, мало не забув. Будь ласка, зв'яжіться з фірмою "Елі Ліллі", що в Індіанаполісі, й замовте дві тисячі пакетиків їхніх нових ліків. Називаються вони "три-бензо-психоаміл".

Отак воно.

Розділ 31

Через два тижні мати моя померла.

Протягом подальших двадцяти років сила земного тяжіння не зазнавала таких катастрофічних змін.

А час усе збігав. Час віднині втратив для мене чітку окресленість – завдяки дедалі більшим дозам три-бензо-психоамілу.

Десь тоді я збайдужів до своєї клініки, облишив медицину, і мене обрали сенатором до конгресу від штату Вермонт.

А час минав.

І якось я виявив, що балотуюся в президенти країни. На лацкан мого парадного фрака камердинер приколов значок, на якому було викарбуване моє передвиборче гасло, що мало забезпечити мені переконливу перемогу:

КІНЕЦЬ САМОТНОСТІ!

За всю виборчу кампанію я з'явився в Нью-Йорку лише один раз. Там я виголосив промову зі сходів публічної бібліотеки, що на розі Сорок другої вулиці та П'ятої авеню. На ту пору це місце перетворилося на не дуже жвавий морський курорт. Острів так і не зміг ожити після того жахливого стрибка сили земного тяжіння, коли попадали ліфти в усіх будинках, позатоплювались тунелі і обвалились усі, крім Бруклінського, мости.

Тепер гравітація знову почала завдавати клопоту людям. Правда, змінювалась вона вже не стрибками, а зростала й падала з неквапкістю морських припливів та відпливів.

Коли я виголошував промову зі сходів бібліотеки, сила гравітації була більша від норми. Через те, звертаючись до народу, я сидів у кріслі. Був я цілком тверезий, а проте розлігся в кріслі, мов добре підпилий англійський поміщик за давніх-давен.

Слухачі мої, здебільшого пенсіонери, повлягалися просто на П'ятій авеню, яку блокувала поліція. Хоч не думаю, щоб там був якийсь вуличний рух. Десь на Медісон-авеню пролунав вибух – то розбирали на будівельні матеріали хмарочоси, які стали нікому не потрібні.

Говорив я про самотність в Америці. Ця тема мала забезпечити мені перемогу на виборах. І, зрештою, то була єдина тема, на яку я міг виступити.

– Сором сказати,– почав я,– але я чомусь не спробував раніше втілити в життя свій нехитрий і на диво ефективний проект усунення самотності.

Далі я запевнив слухачів, що всі злигодні, які спіткали американців, були спричинені їхньою самотністю, а не схильністю до гріха, і таке інше.

По закінченні промови до мене підійшов якийсь дід і став розповідати, як він придбав страховку життя, як сплачував внески, як скуповував усілякі побутові прилади та автомобілі. Нічого з того не було йому потрібне, і він робив усе це тільки тому, що прагнув породичатися з продавцями.

– У мене немає рідних,– сказав мені старий,– а так хочеться, щоб були.

– Усім цього хочеться,– докинув я.

Він розповів мені, як свого часу приохотився до випивки, намагаючись поріднитися із завсідниками барів.

– Кожен бармен був тобі наче батько рідний, – бубонів старий.– Та раптом бар зачиняли, і ти мусив іти геть.

– Як я вас розумію,– сказав я і почав розповідати напівправдиву історію про самого себе, яка на той час уже засвідчила свою цілковиту безвідмовність.– Мені добре відомо, що таке самотність. Адже єдиною істотою, якій я звіряв найпотаємніші думки, був кінь, якого звали Будвайзер.

І я повідав йому про те, як трагічно загинув мій Будвайзер.

Промовляючи, я безупинно підносив до рота долоню, мовби намагаючись утримати необережне слово абощо. Насправді ж я ковтав дрібні зелені пілюльки. На той час їх уже оголосили поза законом і більше не виготовляли. Але в моєму кабінеті, в

адміністративному корпусі сенату, ще залишалося кілька бутлів тих таблеток.

Саме завдяки їм я був такий веселий і жвавий, та й старів не так швидко, як інші люди. Мені вже стукнуло сімдесят, одначе життєва снага в мені буяла, як у людини вдвічі молодшої.

Я навіть узяв та й одружився з гарненькою Софі Ротшільд Суейн, якій було двадцять три роки.

– Виходить, коли вас оберуть президентом, я здобуду собі цілу купу родичів,– сказав мені старий. Він замовк на мить, а тоді спитав: – То скільки їх у мене буде?

– Десять тисяч братів і сестер,– відповів я.– Та ще й сто дев'яносто тисяч кузенів і кузин.

– А це не забагато буде?

– А хіба ми обидва не погодились, що слід забезпечити собі якомога більше родичів у такій величезній і недоладній країні, як наша? – здивувався я.– Якщо ви, скажімо, колись відвідаєте штат Вайомінг, хіба вам не приємно буде знати, що й там у вас повно родичів?

На мить він замислився над моїми словами, а тоді сказав:

– Мабуть, таки приємно.

– Я ж усе пояснив у своїй промові,– вів я далі.– Ваше друге родове ім'я буде назвою квітки, фрукта, овоча, плазуна, риби, молюска, коштовного каменя, мінералу або хімічного

елемента, через дефіс поєднаного з порядковим числівником від одного до двадцяти.

Я поцікавився, як звуть мого співрозмовника.

– Елмер Гленвіл Грассо,– відповів він.

– Так от, вас, для прикладу, можна назвати Елмер Уран-Третій Грассо. І тоді кожен із прізвищем Уран вважатиметься вашим кузеном або кузиною.

– Он воно що! Але це повертає мене до першого мого запитання. А що, як мені дістануться родичі, яких я не зможу терпіти?

– Що ж нового в тому, коли людина не може терпіти своїх родичів?– запитав я.– Адже так ведеться з незапам'ятних давен, хіба ні, містере Грассо?

І тут я вилаявся. З єдиною метою: щоб яскравіше підкреслити, скільки переваг рядовим громадянам гарантує моя нова соціальна програма і як посолодшає їхнє життя.

Містер Грассо був не перший, хто почув від мене таке. На той час я не раз обкладав лайкою своїх радіослухачів (телебачення тоді вже не існувало).

– Містере Грассо,– звернувся я до співрозмовника,– коли я таки стану президентом країни, я буду вельми розчарований, якщо ви не скажете тим своїм штучним родичам, які дратуватимуть вас: "Брате – чи там сестро, чи кузене,– а не пішов би ти туди й перетуди? Стривай-но, можеш на прощання цмокнути мене в гузно!"

– І знаєте, містере Грассо, що після цього зроблять ваші погані родичі? – провадив я.– Вони зачиняться вдома і поміркують, як їм стати добрими родичами!

– А тепер розкиньте розумом,– вів я далі,– наскільки вам буде зручніше, коли моя програма набере чинності. Скажімо, якийсь жебрак спробує виканючити у вас гроші...

– Не збагну, до чого ви хилите,– озвався мій співрозмовник.

– Це ж дуже просто! – вигукнув я.– Тоді ви скажете тому прохачеві: а яке в тебе друге ім'я? І він промимрить щось на зразок "Устриця-Дев'ятнадцятий", "Синиця-Перший" чи "Мальва-Тринадцятий". А ви йому у відповідь: "Стривай, волоцюго. Я – Уран-Третій. У тебе має бути десять тисяч рідних і сто дев'яносто тисяч двоюрідних братів і сестер: тож ти не самотній на білому світі. Пробач, але з мене вистачає власних родичів, яких треба частувати й розважати. Тому – чи не пішов би ти туди й перетуди? Стривай-но, можеш на прощання цмокнути мене в гузно!"

Розділ 32

Коли мене обрали президентом, країну лихоманило від гострої нестачі палива. Отже, найнагальнішою проблемою, яку мені належало розв'язати, стало забезпечення електроенергією потужних комп'ютерів запрограмованих на розподіл нових родових імен.

Я звелів командуванню нашої занепалої армії – такою вона дісталася мені у спадщину від мого попередника – виділити коней, вози й солдатів для перевезення на електростанцію тонн паперу з Національного архіву. То були документи часів адміністрації Річарда Ніксона – єдиного за всю історію США

президента країни, якого змусили скласти повноваження й піти у відставку.

Я особисто з'явився до архіву простежити за ходом робіт. Зі сходів я звернувся з промовою до солдатів та кількох випадкових перехожих. Я сказав, що містер Ніксон та його поплічники втратили душевну рівновагу, вражені вірусом самотності дуже небезпечного різновиду.

– Він обіцяв об'єднати народ,– заявив я,– а насправді роз'єднав нас ще дужче. Зате тепер – гей, швидше виносьте! – він нас таки об'єднає!

Промовляючи, я водночас позував перед уявними фотокамерами під промовистим гаслом, викарбуваним на фасаді Національного архіву:

МИНУЛЕ – ЦЕ ПЕРЕДМОВА.

– Не слід вважати їх за вроджених злочинців,– зауважив я.– Просто вони прагнули братерства, яке знайшли для себе в організованій злочинності.

– Під цим склепінням,– і я махнув рукою в бік архіву,– сховано стільки злочинів, учинених самотніми людьми з нашого уряду, що давно слід замінити це гасло на інше: "Краще родина бандитів, аніж узагалі ніякої родини".

Я певен, що нині ми підведемо риску під ерою подібних трагічних непорозумінь. Друзі, сусіди, родичі! Передмову закінчено! Почнімо ж виконувати нашу благородну місію!

Дякую за увагу, закінчив я свою промову.

На превеликий жаль, мої слова не могли бути надруковані в жодній великій газеті або журналі. Всі друкарні через нестачу палива, припинили роботу. На місці мого виступу не було й мікрофонів. Перед Національним архівом стояли тільки звичайні люди.

Отак воно.

Щоб гідно відзначити сьогоднішню подію, я звелів видати солдатам меморіальний нагрудний знак. То було пластмасове кружальце на голубій стрічці.

Напівжартома я пояснив, що голуба стрічка символізує "Синього птаха щастя". І, звичайно ж, на значку був напис:

КІНЕЦЬ САМОТНОСТІ!

Розділ 33

У нашому Національному парку хмарочосів ранок у розпалі. І хоча сила земного тяжіння сьогодні досить помірна, проте Мелоді та Айседор не збираються працювати на піраміді Немовляти. На даху одного з хмарочосів ми влаштовуємо пікнік. Молоді ставляться до мене дуже приязно: адже за два дні – мій день народження. Сміх та й годі!

Над усе в світі їм подобається відзначати дні народження.

Мелоді обскубує курку, яку приніс один з Війриних рабів. Окрім того, невільник передав нам дві хлібини та два літри пива. А ще раб показав кумедну пантоміму: притуливши до сосків денця пляшок, він удавав, ніби той пінистий напій цідиться з його грудей.

Ми щиро сміялися й плескали в долоні.

Обскубане куряче пір'я Мелоді підкидала вгору. Гравітація була слабка, тому моя онука скидалась на білу відьму. За кожним її рухом угору злітала зграйка легкокрилих метеликів.

В мені буяла чоловіча снага. І в Айседорові також. Власне, як і в кожному з чоловіків у такі дні.

Мітлою, яку він сам змайстрував із вербових прутиків, Айседор підмітає підлогу. При цьому він мугикає одну з двох відомих йому пісеньок. На жаль, ще в дитинстві йому на вухо наступив ведмідь, отож він безжально калічить мелодію:

Пливи, пливи, мій човнику.

Пливи ген в той затон.

Хутчіш, хутчіш, мій човнику,

Життя – це тільки сон.

І згадався мені той день,– а тоді човен уві сні мого життя був далеко від кінцевого затону,– коли надійшло послання від президента країни, тобто від мене самого. Подібно до інших громадян, я схвильовано чекав, яку відповідь дадуть комп'ютери, визначаючи мені друге ім'я.

Президент привітав мене з новим другим ім'ям, рекомендуючи вживати його для підпису, а також зазначити на своїй "поштовій скриньці, в адресних і телефонних довідниках тощо. Повідомлялося, що дане ім'я машина обрала цілком випадково: воно не натякає ні на мою вдачу, ні на мою зовнішність або минуле.

Проте тут-таки в оманливо невимогливій формі адресатові накидали певні зобов'язання перед новоспеченими родичами, як-от:

поливати їхні домашні рослини за відсутності господаря;

бавити їхніх немовлят – з тим, щоб батьки могли відлучитися з дому на годину чи дві;

не тримати від них у таємниці ім'я кваліфікованого дантиста;

підтримувати з ними жваве листування;

проводжати полохливих до лікаря;

провідувати невдах у в'язницях та клініках;

супроводжувати нервових на перегляд фільмів жахів.

Отак воно.

До речі, мене просто зачарувало моє нове друге ім'я. На відзначення своєї посвяти в Нарциси, я негайно видав наказ перефарбувати овальний кабінет[7] у Білому домі в світло-жовтий колір.

Саме в ту хвилину, коли моя секретарка Гортензія Щука-Тринадцята Макбанді занотовувала це моє розпорядження, до кімнати прослизнув посудомийник із кухні Білого дому. Він зважився на вельми делікатну місію. До краю схвильований, сміливець розтуляв рота – і одразу ж давився.

Коли нарешті він зібрався з духом і зрозуміло пояснив, чого він сюди прийшов, я радісно схопив його в обійми. З огорнутих парою надр кухні посудомийних з'явився з тим, щоб урочисто повідомити мене: "Я також Нарцис-Одинадцятий!"

– Брате мій! – радісно вигукнув я.

Розділ 34

Ви можете здивуватися: невже проти моєї соціальної програми не виникло опозиції?

Ні, якраз навпаки. Як ми з Елізою й передбачали, ідея створення штучно розширених родин так розлютила моїх ворогів, що вони негайно оголосили про утворення своєї власної багатомовної штучно розширеної родини.

Вони також виготовили свої нагрудні значки, які ще довго поблискували в декого з них на одязі – навіть після того, як мене обрали президентом країни.

На тих кружальцях були слова:

САМОТНІСТЬ – ЦЕ ДАР БОЖИЙ!

Я тільки підсміювався над тими жалюгідними потугами, навіть тоді, коли моя власна дружина – у минулому Софі Ротшільд – теж взяла за моду носити той значок.

Отак воно.

Софі страшенно розлютилася, коли отримала офіційний циркуляр від президента країни, тобто від мене. Той указ

скасовував її колишнє родове Ротшільд. Замість того моїй дружині належало стати Арахіс-Третьою.

І знову я засміявся – а що мені було робити?

Протягом трьох тижнів після одержання циркуляра Софі аж сатаніла від люті. Якось опівдні, коли гравітація була дуже сильна, вона, ледь пересуваючись, уповзла до мене в овальний кабінет. Софі повідомила, що зненавиділа мене.

Я сприйняв її слова цілком спокійно.

Я давно знав, що мене не створено для щасливого подружнього життя.

– Відверто кажучи, я не думала, що ти дійдеш до такого, Відбере,– провадила Софі,– Я знала, що ти божевільний і що твоя сестра була божевільна. Але я не сподівалася, що ти здатен аж на таке.

Щоб глянути на мене, Софі не доводилося задирати голову. Адже я, так само як і вона, лежав долілиць на підлозі, підборіддям на подушці. Я саме читав цікавий звіт про недавні події в містечку Ербана, штат Іллінойс.

На різдво я подарував Софі крісло на колесах, щоб під час особливо важкої гравітації їй було зручніше пересуватися залами Білого дому.

Зрозуміло, що я поцікавився, чому вона не скористалася моїм подарунком.

– Мені прикро бачити,– сказав я,– що моя дружина лазить навкарачки.

– Але ж я тепер Арахіс, тобто земляний горіх, хіба ти забув? – підколола мене вона.– А земляні горіхи, як відомо, перебувають так низько, що нижче годі собі уявити.

На початку своєї кампанії я вважав, що вирішальним фактором успіху має стати принцип: надане державним указом родове ім'я змінювати забороняється.

Тепер я розумію, що трохи перебрав міру, виявивши таку невблаганність. Нині – і тут, на Острові Смерті, і повсюди – люди змінюють свої другі імена, як кому заманеться. І я не помітив, щоб це завдало шкоди загальній справі.

Що ж до Софі, то я лишився невблаганний.

– Тобі, мабуть, хотілося б дістати ім'я Орел чи там Діамант?– запитав я.

– Хочу бути Ротшільд! – заявила вона.

– У такому разі,– сказав я,– тобі краще податись до Мачу-Пікчу.

Саме туди виїхала більшість її кровних родичів.

– Та невже ж ти такий садист,– вигукнула вона,– що вимагатимеш від мене любові до всіх тих покидьків, які нині виповзають із своїх нір, мов жужелиці? Мов стоноги. Мов слимаки. Мов черви.

– Ну, ну, заспокойся,– мовив я.

– Скажи, Вілбере, коли ти востаннє виглядав за огорожу Білого дому?

І справді, там щодня стовбичили якісь темні типи, що заявляли, ніби вони є родичами мені або Софі.

Пригадую, я бачив там двох близнюків-карликів. Вони тримали над головами транспарант зі словами: "Хай живе влада квітів!"

Пам'ятаю ще жінку, яка поверх вечірньої пурпурової сукні напнула армійський польовий кітель. На голові в неї був старомодний шкіряний шолом перших авіаторів, пілотські окуляри і таке інше. В руках вона тримала жердину з плакатиком: "Слава арахісовій пасті!"

– Софі,– звернувся я до дружини,– то не типові американці стовбичать за огорожею. Ти мала рацію, сказавши, що вони виповзають із темних нір, як ото жужелиці, стоноги та черви. У них ніколи не було ані друзів, ані рідних. Усе своє життя вони думали, що їх, через якусь фатальну помилку, закинули не на ту планету. Бо ніхто ніколи не цікавився ними й не давав їм ніякої роботи.

– Ненавиджу їх! – мовила дружина.

– Ну й ненавидь собі на здоров'я, це нікому не шкодить.

– Ніколи не сподівалася, Вілбере, що ти докотишся до такого,– сказала вона.– Я вважала, з тебе буде досить того, що тебе оберуть президентом. Але щоб отаке...

– А я радий, що так учинив,– мовив я.– Радий, Софі, що в нашій країні є такі, як оті за огорожею, люди, про яких слід

подбати. Всі вони страждали від самотності і тепер ось зважилися повилазити із своїх нір. Це стало можливим лише завдяки новому гуманному закону. І тепер вони заповзято шукають собі братів і сестер, кузенів і кузин, яких видобув із досі не займаної національної скарбниці і роздав їм усім їхній президент.

– Ти таки збожеволів! – сказала вона.

– Можливо,– відповів я.– Але то не галюцинація, коли я бачу як оті люди за огорожею принаймні знайшли одне одного, якщо вже їм не судилося знайти інших.

– Вони варті одне одного,– заявила Софі.

– Ти маєш рацію,– сказав я.– Але вони, між іншим, варті й кращого – тепер, коли вони знайшли в собі сміливість заговорити до незнайомої людини. Придивись уважно, Софі. Перший досвід спілкування дасть їм змогу за лічені години, дні або щонайбільше тижні піднятися на кілька щаблів у своєму еволюційному розвитку.

І це не буде галюцинацією, Софі,– вів я далі,– коли я побачу, як вони перетворяться на людей після стількох років перебування – як ти висловилася – в стані жужелиць, стоніг, слимаків і черви.

Отак воно.

Розділ 35

Розлучившись зі мною, Софі подалася в Мачу-Пікчу, Перу. Із собою вона прихопила всі свої діаманти, хутра, картини, золоті зливки й таке інше.

Пригадую, наостанці я кинув їй таку фразу:

– Слухай, Софі, чого б тобі не зачекати, доки ми закінчимо укладати родинні довідники? Тобі, певне, приємно буде довідатися, що ти перебуваєш у родинних стосунках з багатьма видатними людьми.

– Я вже перебуваю в сімейних стосунках з видатними людьми,– відрубала вона.– Прощавай.

Щоб укласти й видрукувати родинні довідники, нам довелося перевезти на електростанцію додаткову партію документів з Національного архіву. Цього разу я зупинився на стосах паперів, успадкованих від часів президентства Улісса Сімпсона Гранта та Уоррена Гардінга[8].

Однак ми не мали змоги забезпечити кожного громадянина індивідуальним примірником. Нам пощастило тільки виділити повні комплекти кожному законодавчому органу штатів і міст, муніципалітетам і управлінням поліції, а також кожній публічній бібліотеці.

Та навіть у тих скрутних умовах я виявив певне користолюбство: ще перед тим як Софі покинула мене, я наказав видати нам для приватного користування довідники наших родин – Нарцисів та Арахісів. Довідник своєї родини я маю й тут, у Емпайр-стейт-білдінгу. Торік мені подарувала його на день народження Війра Бурундук-П'ята Заппа, Це перше видання – і єдине.

Зазирнувши якось у ту книжку, я відкрив для себе, що серед моїх нових родичів на той час були: шеф поліції району Батавія (Нью-Йорк), Кладене Нарцис-Одинадцятий Джонсон, колишній чемпіон світу з боксу в напівважкій вазі Мухаммед

Нарцис-Одинадцятий Ікс, прима чікагського балету Марія Нарцис-Одинадцята Черкаскі.

Між іншим, добре, що Софі – за щасливим збігом обставин – так і не побачила довідника своєї родини. Арахіси справді-таки справляли враження приземленої галузки.

Найвидатнішою особою серед них, як я пригадую, була якась кінозірочка десятої величини з третьорядної студії.

Отак воно.

Тільки-но уряд забезпечив країну довідниками, приватна ініціатива позасновувала родинні газети. Моя називалася "Нарцисократія", а роду Софі – "Арахісова всячина" – її ще довго після нашого розлучення пошта регулярно доставляла в Білий дім. А якось днями Війра сказала мені, що газета родини Бурундуків мала назву "Лісові вісті".

Під рубрикою "Оголошення" родичі напитували собі роботу, пропонували вкласти кудись капітал або ж подавали перелік майна на продаж.

На шпальтах новин повідомлялося про успіхи окремих представників роду. Проти законопорушників друкувалися застереження. Іноді там публікували прізвища родичів, яких рекомендувалося провідати в лікарнях або в'язницях.

Передові статті закликали до створення родинних програм охорони здоров'я, до заснування родинних спортклубів і таке інше. Запам'яталось мені одне есе, надруковане, чи то в "Нарцисократії", чи то в "Арахісовій всячині", де твердилося: родина з високими моральними засадами – найкраща гарантія

законності й правопорядку, тому поліційна служба, очевидно, поступово відімре.

"Якщо вам стало відомо про родича, причетного до протизаконних дій,– писав автор,– не поспішайте повідомляти про нього в поліцію. Краще подзвоніть десятку своїх родичів".

І таке інше.

Війра сказала мені, що девізом газети "Лісові вісті" були слова: "Добрий громадянин – це гідний представник свого роду".

Поступово з'ясовувалися різні статистичні дивовижі. Наприклад, майже всі Молочаї вміли грати на музичних інструментах. Середні вага члена родини Кавунів перевищувала на кілограм вагу представника будь-якої іншої. Три чверті родини Сірки виявилися жінками.

І так далі, і таке інше.

Що ж до нашої родини, то одразу було відзначено: найвища концентрація Нарцисів припадає на Індіанаполіс та його околиці. Газета нашої родини саме там і виходила. Її редакційна шапка гордо проголошувала: "Надруковано в місті Нарцисів, США".

Отак воно.

Почали відкриватися перші родинні клуби. Я власноручно перерізав стрічку на урочистому відкритті одного з них – тут, на Манхеттені. Той клуб Нарцисів був на Сорок третій вулиці.

Та подія трохи схвилювала мене, хоч я й приймав заспокійливе у вигляді таблеток три-бензо-психоамілу. Колись давно, у тому ж таки будинку, я вже належав до іншого клубу, а також до штучно поширеної родини трохи іншого типу. Власне, як і мій батько, діди та прадіди.

У ті далекі часи цей будинок був місцем зустрічей багатих, наділених владою і вже літніх людей.

А тепер тут було повно матерів з дітьми, старих людей, які грали в шахи або шашки чи просто куняли в кріслах, підлітків, що розважалися кеглями або китайським більярдом.

Сміх та й годі.

Розділ 36

Під час того самого візиту на Манхеттен я вперше побачив один з клубів Тринадцятих. Я вже чув, що в Чікаго існує кілька десятків таких малоповажних закладів. А тепер з'явився і на Манхеттені.

Ми з Елізою не передбачили, що люди з числом 13 у других іменах негайно об'єднаються і, таким чином, утворять найчисельнішу з родин.

Так от, коли я запитав у швейцара манхеттенського клубу Тринадцятих дозволу на вхід, щоб ближче ознайомитися з новим закладом, моя соціальна реформа на мені ж таки й окошилася.

– Моє шанування, пане президент,– сказав швейцар.– Але хіба ви з Тринадцятих?

– Ні. Ви ж добре знаєте, що ні,– відповів я.

– У такому разі я скажу вам те, що повинен сказати,– мовив швейцар.– Хоч як я вас шаную, сер, але чи не пішли б ви, чоловіче, туди й перетуди? Стривайте-но, можете на прощання цмокнути мене в гузно!

Мене охопив дикий захват.

Тоді ж таки я вперше довідався про існування церкви Ісуса Христа Викраденого. В ті дні це був ще тільки дрібний культ у Чікаго, але згодом йому судилося стати найпопулярнішим серед американців віровченням за всю історію США.

Дізнався я про той рух із листівки, що її тицьнув мені в руки якийсь охайний і жвавий молодик у вестибюлі готелю.

Рвучко, мало не ексцентрично, він крутив головою й озирався на всі боки, наче сподівався угледіти когось чи то за пальмою в діжці, чи то під кріслом, чи навіть угорі – на люстрі.

Отак заклопотано нишпорячи очима довкола, він явно й не помітив, що вручив свою листівку самому президентові Сполучених Штатів.

– Кого це ви так видивляєтесь, юначе? – спитав я.

– Нашого Спасителя, сер,– відказав він.

– Ви гадаєте, він тут, у цьому готелі? – поцікавився я.

– Прочитайте листівку, сер,– мовив він.

Що я й зробив у своєму затишному номері, не вимикаючи радіо.

У верхньому кутку листівки був досить примітивно зображений Ісус Христос на повен зріст. Причому тіло намалювали у фас, а обличчя – в профіль, як у карткового валета.

У роті сина господнього стирчав кляп. Зап'ястки були в наручниках. Одну щиколотку стискали кайдани, другим кінцем з'єднані з ланцюгом, прикутим до підлоги. На нижній повіці всевидячого ока блищала одна-єдина досконало вималювана сльоза.

Під малюнком була низка запитань і відповідей:

"Запитання. Як вас звати?

Відповідь. Я – єпископ Вільям Уран-Восьмий Уейнрайт – засновник церкви Ісуса Христа Викраденого, що на Елліс-авеню, Чікаго, штат Іллінойс.

Запитання. Коли Всевишній знову пошле нам Свого Сина?

Відповідь. Він уже послав його. Ісус тут, між нами.

Запитання. Чому ж ми ніколи не зустрічали його і нічого не чули про Нього?

Відповідь. Бо його викрали сили Зла.

Запитання. Що ж нам тепер робити?

Відповідь. Ми повинні облишити всі свої справи і шукати Його протягом усього того часу, коли не спимо. Бо якщо ми Його не знайдемо, Господь удасться до Своїх Засобів.

Запитання. Які ж у Нього засоби?

Відповідь. Він може знищити людство коли йому заманеться".

Отак воно.

Увечері я знов побачив того молодика. Він вечеряв у ресторані. Мене вразило, з якою вправністю він крутив на всі боки головою і водночас їв, підбираючи все до крихти.

У пошуках Ісуса Христа він навіть зазирнув під свою тарілку та склянку. І то не раз, а знову й знову.

Сміх та й годі.

Розділ 37

І саме в той час, коли все йшло як ніколи добре, коли американці тішилися небаченим досі щастям, хоч країна й розпадалася на шматки й провалювалась у прірву кризи, – якраз тоді люди почали мільйонами вимирати від албанського грипу, а тут, на Манхеттені,– від "зеленої смерті".

Так настав кінець нації. Вона перетворилася на штучно розширені родини – і більш нічого.

Отак воно.

Почали утворюватися герцогства, королівства та інше казна-що. У тих карликових державах озброювали армії й будували фортеці.

А однієї ночі, коли сила земного тяжіння підскочила неймовірно, обвалилася гора, на якій стояв Мачу-Пікчу. І будинки багатіїв, і магазини; і банки, і колекції доколумбівського мистецтва, і золоті зливки, і діаманти, і оперний театр, і церкви – усе завалилось і скотилося з Андів у морську безодню.

Я аж заплакав.

А в усіх родинах малювали й перемальовували образ Ісуса Христа Викраденого.

Якийсь час люди за інерцією ще звертались у Білий дім. Мій державний апарат теж вимирав. Кожен тільки чекав своєї черги.

Особиста гігієна різко погіршилась. Нам набридло щодня вмиватись і чистити зуби. Чоловіки запустили довге волосся й бороди.

Майже несвідомо ми заходилися нищити Білий дім. Щоб зігрітися, ми палили в камінах меблі, поручні сходів, старовинні ширми, рами картин тощо.

Від грипу сконала моя особиста секретарка Гортензія Щука Тринадцята Макбанді. Від грипу помер мій вірний камердинер Едвард Малинник-Четвертий Кляйндінст. З тієї самої причини передчасно пішов від нас і віце-президент Мілдред Гелій-Двадцятий Теодоракіс.

У мене на руках, просто в овальному кабінеті, помер мій радник з питань науки, доктор Елберт Аквамарин-Перший П'ятигорскі.

Зростом він майже не поступався мені. Мабуть, удвох ми справляли неабияке враження.

– Як це все зрозуміти? – знову й знову повторював мій науковий радник перед кінцем.

– Не знаю, Елберте, – відповів я, – І може, воно й краще, що не знаю.

Так він і віддав богові душу.

Час від часу нам ще телефонували. Це стало такою дивовижею, що я особисто брав трубку.

– Ваш президент слухає, – казав я. І часто на другому кінці тонкого проводу, крізь потріскування на лінії, до мене озивався якийсь" міфологічний персонаж: скажімо, король Мічігану, або військовий диктатор Флоріди, або тимчасовий мер Бірмінгема і таке інше.

Проте потік інформації, що надходила у Білий дім, дедалі зменшувався. Аж поки й зовсім припинився.

Про мене забули.

Так на третьому році другого терміну закінчилося моє президентство.

До того ж закінчувалося дещо інше, конче мені потрібне – припаси незамінного три-бензо-психоамілу.

Отак воно.

Я довго не наважувався полічити решту таблеток – аж поки їх лишилося зовсім мало. Останнім часом я так до них призвичаївся, потрапив від них у таку залежність, почував до них таку вдячність, що здавалося: зникнуть вони – і тут-таки згасне моє життя.

Зменшувалась і кількість моїх службовців. Незабаром залишився тільки один. Інші або повмирали, або розбрелися хто куди – адже їхня робота стала нікому не потрібна.

Єдиною людиною, яка мене не покинула, лишився мій брат, самовідданий Карлос Нарцис-Одинадцятий Віллавіченчо – той посудомийний, якого я схопив в обійми у перший день свого життя Нарцисом.

Розділ 38

Оскільки все навколо досить швидко занепадало і поруч не залишалося вже нікого, з ким я міг би підтримувати розумні взаємини, то я схибнувся на підраховуванні різних речей. Отож я полічив усі пластинки на всіх жалюзі, всі ножі, виделки й ложки на кухні, всі стібки на ковдрі меморіального ліжка Авраама Лінкольна.

Якось, хоч сила тяжіння й була нижча від норми, я ліз рачки сходами, рахуючи стовпці поручнів. Раптом я відчув, що хтось пильно дивиться на мене знизу.

То був чоловік у штанях з оленячої шкіри, в мокасинах та єнотовій шапці. Він тримав у руках рушницю.

– Боже-боже, президенте Нарцис, – звернувся я сам до себе, – ти таки справді зсунувся з розуму. Адже ти бачиш перед собою не кого іншого, як Деніела Буна[9].

Тієї самої миті ще один незнайомець приєднався до першого. Він був одягнений у мундир військового льотчика тих далеких часів, коли мене ще не обрали президентом і існувало таке поняття, як "військово-повітряні сили Сполучених Штатів Америки".

– Так, – вимовив я вголос. – Виходить, сьогодні або переддень Дня всіх святих[10], або Свято незалежності США.

Пілот був явно здивований станом справ у Білому домі.

– Що тут сталося? – запитав він.

– Історія завершила свій черговий цикл,– сказав я.

– Це жахливо,– мовив пілот.

– Коли вам, друже, це не подобається,– відповів я,– то вам слід би глянути, що робиться отут, – і я постукав себе по лобі.

Обидва навіть гадки не мали, що я президент. Адже на той час вигляд у мене був уже нікудишній.

Вони не виявили особливого бажання розмовляти зі мною. Як згодом з'ясувалося, вони прибули здалеку, кожен зі своєю справою, і зустрілися цілком випадково.

Гості зазирнули до інших кімнат, розшукали мого відданого Санчо-Пансу, Карлоса-Одинадцятого Віллавіченчо, який готував обід із галет, консервованих устриць та інших продуктів, що їх він десь зумів роздобути. У свою чергу, Карлос привів незнайомців знову до мене й запевнив їх, що я таки президент "наймогутнішої держави у світі", як він щиро вірив і дотепер.

Той Карлос був справді несусвітній йолоп.

Мисливець доставив мені листа від удови з містечка Ербана, штат Іллінойс.

"Вельмишановний докторе Суейн! – починався той лист. – Я – малоприметна, не варта Вашої уваги людина: вчителька гри на фортепіано. Проте я була одружена з видатним фізиком і маю від нього сина. Мій покійний чоловік, доктор Фелікс Боксит-Тринадцятий фон Петерсвальд, зробив дивовижне відкриття. Я і мій син – а він за щасливим збігом обставин теж Нарцис-Одинадцятий, як і Ви, – досі тримаємо язика за зубами, оскільки світло, яке ця таємниця проливає на становище людини у Всесвіті, може деморалізувати населення нашої країни. Відкриття мого чоловіка стосується загробного існування. Те, що чекає нас там, докторе Суейн, – нудьга безпросвітна.

Я не можу назвати те убозтво ні "царством небесним", ні "справедливою покарою за гріхи наші", ні якимись іншими красивими словами. Мій чоловік, ознайомившись із тим світом, назвав його "фермою індиків", і я певна, ви погодитеся з цією назвою, коли з'ясуєте для себе, що то таке.

Коротко поясню Вам суть справи, докторе Суейн. Річ у тому, що мій покійний чоловік винайшов спосіб спілкуватися з потойбічним світом і спорудив для цього спеціальний пристрій.

Я звертаюся до Вас не "містере Президент", а "докторе Суейн", бо моє послання не має ніякого відношення до національних інтересів. Воно носить суто приватний характер. Річ у тім, що за допомогою пристрою мого чоловіка ми не раз уже розмовляли з Вашою сестрою Елізою. Небіжчиця наполягала, щоб Ви особисто приїхали сюди й переговорили з нею напрямки.

Листа я надсилаю з одним приятелем. Він сподівається знайти притулок у поселенні своїх штучних родичів. Бериліїв у штаті Меріленд, а це зовсім близько від Вас.

З нетерпінням чекаємо Вашого приїзду. Тільки наперед прошу: будь ласка, не ображайтеся на вихватки мого сина й Вашого штучного брата Девіда Нарциса-Одинадцятого фон Петерсвальда. Йому, бідоласі, буде важко втриматися, і він може вдатися до лайки та сороміцьких вихилясів у будь-яку мить. Нічого не вдієш, він – жертва хвороби Туретті.

Віддана Вам

Вілма Молочай-Сімнадцята фон Петерсвальд".

Отак воно.

Розділ 39

Навіть незважаючи на заспокійливу дію три-бензо-психоамілу, я був глибоко зворушений.

Я поглянув на змиленого коня, що пасся на моріжку перед Білим домом, а тоді обернувся до самого гінця.

– Як потрапив до вас цей лист?

І той розповів мені, що одного дня на кордоні штатів Теннессі й Західна Віргінія він випадково підстрелив чоловіка з родини Берилліїв, який, певно, й був щирим другом Вілми Молочай-Сімнадцятої фон Петерсвальд. Мисливець сплутав його із своїм лютим ворогом, Ньютоном Маккоєм.

Він спробував виходити свою жертву, проте поранений сконав від гангрени. Та перед смертю Берилій узяв обіцянку від свого вбивці, що той доставить листа за призначенням і власноручно передасть його президентові Сполучених Штатів.

– Як вас звати? – запитав я.

– Байрон Хетфілд,– відповів мисливець.

– А ім'я, надане вам згідно з постановою уряду?

– А ми ніколи не зважали на ті дурниці,– відрубав він.

Як з'ясувалося, мій співрозмовник належав до однієї з кількох родин, які ще збереглися в країні, утворених за принципом кровної спорідненості, причому його родина ще з 1882 року перебувала в стані нескінченної війни з іншою такою родиною.

– Ми за модою не женемося, і нам байдужісінько до ваших нових імен,– сказав мисливець.

Я і той колоніст сиділи на високих різьблених і позолочених стільцях, що, як гадають, колись придбала для Білого дому Жаклін Кеннеді. Пілот теж тулився на краєчку одного з тих стільців.. Він чекав, коли надійде його черга включитись у розмову. Я глянув на картку, пришпилену в нього над кишенькою. Там було:

КАПІТАН

БЕРНАРД О'ХАРА

– Капітане,– звернувся я до нього,– бачу сьогодні другу люди, ну, яка, здається, не хоче йти в ногу з часом: ви також ігноруєте родові імена?

Я помітив, що той чоловік був досить старий для такого звання, як капітан: він виглядав на всі шістдесят років.

Я подумав, що це божевільний, який десь роздобув собі форму пілота й загорівся бажанням неодмінно показатись у цьому вбранні на очі своєму улюбленому президентові.

Та, як з'ясувалося, він був при здоровому глузді. Але останні одинадцять років просидів на бойовому посту на дні таємної підземної шахти з балістичною ракетою у парку Рок-Крік[11]. Дивно, але раніше мені ніколи не траплялося про неї чути.

А проте в тій шахті базувався президентський вертоліт і зберігалося кілька тисяч галонів дорогоцінного пального.

Зрештою він порушив наказ і покинув свій суворо таємний пост, щоб, як він сказав, дізнатися, "що там діється у світі".

Сміх та й годі.

– Чи здатен вертоліт піднятися у повітря? – поцікавився я.

– Так точно, сер! – відповів пілот.

Протягом останніх двох років він сам доглядав машину, бо приставлені до неї механіки давно порозбігалися.

– Молодий чоловіче,– сказав я,– нагороджую вас за це медаллю.

Від пошарпаної вилоги свого піджака я відшпилив кружальце й почепив його пілотові на груди.

Авжеж, там було написано:

КІНЕЦЬ САМОТНОСТІ!

Розділ 40

Колоніст-мисливець чемно відмовився від такої медалі. Натомість він попросив трохи їжі – сякого-такого припасу на зворотну подорож до рідних гір.

Ми дали йому всього, що мали: галет і консервованих устриць, якими він туго напакував сакви, перекинуті через круп коня.

Наступного дня ще вдосвіта капітан Бернард О'Хара, Карлос Нарцис-Одинадцятий Віллавіченчо і я вилетіли з надтаємної шахти. Це був день з такою сприятливою

гравітацією, що наш вертоліт витратив пального не більше, ніж якби він був пухнастою насінинкою кульбаби.

А коли ми пролетіли над Білим домом, я помахав йому рукою.

– На все добре! – вихопилось у мене.

Я вирішив спочатку летіти в Індіанаполіс, густо населений Нарцисами. Вони стікалися туди звідусіль.

Там ми збиралися залишити Карлоса, якого на схилі його віку доглянуть родичі. Я давно хотів позбутися його. Відверто кажучи, він мені до смерті набрид.

– Потім полетимо в містечко Ербана,– сказав я капітанові О'Харі,– а вже звідти – на мою батьківщину, в штат Вермонт. Там я подарую вам, капітане, цей вертоліт. І ви ширятимете, як птах, де тільки схочете. Але ви погано закінчите, якщо не оберете собі пристойного родового імені.

– Ви – мій президент! – вигукнув він.– Тож самі й дайте мені ім'я.

– Гаразд, посвячую вас у Орла-Першого,– виголосив я.

Він дуже втішився. Та й медаль припала йому до серця.

У мене ще залишалося трошки три-бензо-психоамілу, тому настрій був піднесений. Та й чи могло бути інакше, коли я летів світ за очі, після того як стільки років невилазно просидів у Вашінгтоні. Тож уперше за довгий час я навіть замугикав.

Пригадую й пісню, яку я тоді завів. Ми співали її з Елізою, коли нас ще вважали ідіотами, в мавзолеї професора Ілайю Рузвельта Суейна, де нас ніхто не міг почути.

Думаю навчити цієї пісні Мелоді та Айседора: нехай заспівають її на моєму дні народження.

Ось як вона звучить:

Вперед, вперед, в країну Оз,

Де змій казковий синіх гроз.

Пашить вогнем, мов паровоз,

Казковий змій з країни Оз[12].

І так далі.

Ось воно як.

Розділ 41

Сьогодні Мелоді та Айседор вирушили на Уолл-стріт, щоб провідати велику родину Айседора – Малинників. Якось і мені пропонували стати Малинником. Пропонували і Війрі Бурундук-П'ятій Заппі. Але ми обоє відмовились.

Отож я й собі вирішив піти розвіятися. Спершу я рушив до піраміди Немовляти, що на розі Бродвею та Сорок другої вулиці, потім, перетнувши Сорок третю, дістався до старого клубу Нарцисів. Далі мої ноги понесли мене на схід: Сорок

восьмою вулицею до будинку з усіма вигодами, в якому тепер мешкали раби з Війриної ферми, а колись жили мої батьки.

На сходах я несподівано зустрів саму Війру. Її раби саме були на роботі в полі, яке за давніх часів називалося парком Об'єднаних Націй. Вони саджали кавуни, кукурудзу, соняшники тощо. Над полем гриміла пісня "Міссісіпі – ріка прадавня"[13]. Усі здавалися щасливими, їм подобалося відчувати себе рабами.

Всі вони стали Бурундуками-П'ятими, хоча в минулому дві третини з них належали до Малинників. Від тих, хто бажав стати Війриними рабами, вимагалася суща дрібниця: змінити свої родові імена на Бурундуків-П'ятих.

Отак воно.

Звичайно Війра трудиться разом зі своїми рабами. Їй до вподоби важка фізична праця. Але цього разу я заскочив її за незвичайним ділом: вона длубалася в чудовому цейсівському мікроскопі, що його вчора надвечір хтось із рабів викопав з-під руїн лікарні. Завдяки міцній фабричній упаковці прилад добре зберігся.

Війра не почула моєї ходи. Вона уважно досліджувала прилад, з дитячою допитливістю та незграбністю, підкручуючи різні гвинтики. Очевидно, їй ніколи раніше не траплялося мати справу з мікроскопом.

Тим часом я підійшов зовсім близько і зненацька гаркнув:

– Гав!

Сусідка рвучко підвела голову.

– Добридень, Війро! – привітався я.

– Ви мене до смерті налякали,– сказала вона.

– Перепрошую, коли щось не так,– сказав я і щиро засміявся.

Ми з Війрою любимо пожартувати. Нема нічого приємнішого за добрий жарт.

– Нічого не бачу,– поскаржилася Війра, маючи на увазі мікроскоп.

– А там нічого й немає. За винятком дрібних і метких створінь, які хочуть пожерти нас,– сказав я.– Ви справді хочете їх побачити?

– Я дивилася на опал,– мовила Війра.

Вона й справді підсунула під окуляр мікроскопа свій оздоблений опалами та діамантами браслет. Її колекція дорогоцінностей у минулому коштувала б мільйони доларів. Люди віддавали їй усі знайдені ними коштовності, так само як мені – всі свічники.

Нині коштовності перетворились на непотріб. Так само як і свічники, бо на Манхеттені тепер не знайти жодної свічки. Вночі люди освітлюють свої оселі каганцями.

– До речі, на опалі може бути "зелена смерть",– висловив я припущення.– Схоже, що вона є скрізь і всюди.

Між іншим, знаєте, чому ми досі не загинули від тієї страшної пошесті? Бо кожен з нас уживав протиотруту, яку випадково винайшла родина Айседора – Малинники.

Власне, родина Малинників успіхами в науці похвалитися не могла. Протиотруту вони відкрили цілком випадково. Вони годувалися невипотрошеною рибою. А протиотрута – можливо, якісь рештки забруднення навколишнього середовища, що дістались нам у спадок від сивої давнини,– накопичувалась якраз у нутрощах риби.

– Війро,– сказав я,– якщо ви коли-небудь навчитеся користуватися цією штукою, ви побачите таке, чого вам не слід би бачити.

– Чому?

– Ви побачите організми, які викликають "зелену смерть".

– Ну то й що?

– Бо ви жінка вразлива,– пояснив я.– Адже ті створіння ми знищуємо трильйонами, щоразу як ковтаємо протиотруту.

І я засміявся.

Війра не сміялася.

– Як ви думаєте, чому мені зовсім не смішно? Бо, прийшовши без попередження, ви зіпсували собі сюрприз, підготовлений до вашого дня народження.

– Та невже?! – здивувався я.

– Донна хотіла зробити вам подарунок.– Війра назвала одну із своїх рабинь.– Але тепер вам не зазнати цієї втіхи.

– Гм,– сказав я.

– Вона подумала, що це якийсь чудний свічник.

Війра призналася мені також, що на початку тижня до неї уже вкотре приходили Мелоді та Айседор. Вони знову просилися до неї в раби.

– Я спробувала переконати їх, що підневільна праця – це не для кожного,– сказала Війра.

– Скажіть мені,– спитала вона,– що станеться з моїми рабами, коли я помру?

– Не турбуйтеся про день завтрашній,– відповів я,– бо завтра само подбає про себе. Довліє дневі злоба його.

Амінь,– закінчив я.

Розділ 42

Там-таки, на східцях будинку, ми з Війрою згадували битву на озері Максінкукі, на півночі штату Індіана. Я свого часу спостерігав те бойовище з кабіни вертольота, коли летів у містечко Ербана. Війра разом зі своїм алкоголіком-чоловіком Лі Молюском-Тринадцятим Заппою перебувала в самому пеклі битви. Подружжя служило кухарями на одній з польових кухонь у війську короля Мічігану.

– Всі ви там унизу здавалися мені метушливими мурашками,– сказав я.– Або мікробами під мікроскопом. Проте ми не наважувалися знизитись: боялися, що нас можуть підстрелити.

– Ми теж цього боялися,– мовила Війра.

– Якби ми вже тоді були знайомі, я спробував би вас врятувати,– сказав я.

– Це однаково, Відбере, що врятувати одного мікроба з-посеред мільйонів інших мікробів.

Війрі довелося рятуватися не лише від снарядів та куль, які свистіли над кухнею, а й від свого п'яного як чіп чоловіка. Той заходився лупцювати її в самому розпалі битви.

Він наставив їй синців на обидва ока і зламав щелепу. Потім вишпурнув її з кухонного намету надвір. Вона впала горілиць у грязюку. Після цього чоловік вийшов до неї, щоб сказати їй кілька слів, і в цю мить ворожий кіннотник продірявив його списом.

– І яка, на вашу думку, випливає з цієї історії мораль? – запитав я.

Війра поплескала мене своєю мозолястою долонею по коліну.

– Відбере, ніколи не одружуйтесь,– сказала вона.

Ми трохи поговорили про Індіанаполіс, який я тоді відвідав. Перш ніж потрапити в армію короля Мічігану, Війра разом з

чоловіком прислуговували в тому місті як офіціантка й бармен у клубі Тринадцятих.

Тож я запитав у неї, який вигляд мало всередині те приміщення.

– О, ви знаєте,– відповіла вона,– там стояли опудала чорних котів, попід стелею світилися гарбузові маски-ліхтарі з прорізаними очима, носами й ротами. Інтер'єр доповнювали гральні карти, приколоті до стін кинжалами, і таке інше. За традицією я надягала сітчасті панчохи, пригвинчувала остроги, накладала на себе маску та інші деталі вбрання. Усі офіціантки, бармени та викидайло носили накладні вампірські ікла.

– Гм,– сказав я.

Розділ 43

Мене вже вшановували і як мультимільйонера, і як лікаря, і як сенатора, і як президента. Але жодну з тих зустрічей не можна рівняти з тим, як зустрів мене Індіанаполіс, вітаючи в моїй особі Нарциса.

Люди там жили бідно, смерть косила їх тисячами, давно припинили свою діяльність усі комунальні служби. До того ж поблизу міста точилася запекла битва. Проте, незважаючи ні на що, всі городяни вийшли на вулиці міста, щоб узяти участь у багатолюдних маніфестаціях на честь нашого з Карлосом Нарцисом-Одинадцятим Віллавіченчо прибуття. Я певен, що навіть у Стародавньому Римі не зустрічали своїх героїв з такою урочистістю.

Побачивши таке, капітан Бернард Орел-Перший О'Хара сказав мені:

– Хай йому чорт, містере президент! Якби я знав, то попросив би вас назвати мене Нарцисом.

– Тож висвячую тебе в Нарциси!– урочисто оголосив я.

Але найдужче вразили мене з усього побаченого в Індіанаполісі чергові щотижневі збори родини Нарцисів.

Мені навіть випала честь узяти участь у голосуванні, як і моєму пілотові, як і Карлосу, як, до речі, кожному чоловікові, жінці й дитині, старшій за дев'ять років.

Якби щастя трохи всміхнулося, я навіть міг би головувати на родинній раді, хоч у місті я був без місяця тиждень. Але того вечора присутні обрали головою зборів одинадцятирічну дівчинку-негритянку Дороті Нарцис-Сьому Гарланд.

Вона виявилася чудово підготовленою до головування на зборах. Як, зрештою, очевидно, кожен з присутніх.

Розміреною ходою Дороті наблизилася до трибуни, мало не вищої за неї саму.

Не довго роздумуючи, моя маленька кузина вилізла на стілець. Стукнувши по трибуні жовтим молоточком, вона закликала присутніх до порядку й оповістила:

– Як багатьом уже відомо, сьогодні на наші збори завітав президент Сполучених Штатів. З вашого дозволу я попрошу вельмишановного брата сказати нам кілька слів наприкінці

порядку денного. Отже, хто сформулює пропозицію, щоб поставити її на голосування?– спитала дівчинка.

– Пропоную просити кузена Вілбера, щоб він виступив на наших зборах,– сказав дід, який сидів поруч мене.

За пропозицію проголосували. Щоправда, не одностайно, а простою більшістю голосів. То там, то там пролунало й кілька вигуків: "Ні".

Отак воно.

Найпершим питанням порядку денного були вибори чотирьох людей, які замінили б полеглих у битвах Нарцисів, що служили під прапором короля Мічігану. Той монарх був у стані війни з піратами Великих Озер та герцогом Оклахомським.

Пригадую, як підвівся високий на зріст коваль і звернувся до зборів:

– Пошліть мене! Я охоче повипускаю кишки кільком ледацюгам-оклахомцям, бодай за те, що вони не Нарциси,– І таке інше.

На мій подив, наступні промовці картали того забіяку за войовниче завзяття. Мовляв, війна – це ніякі не жарти, і краще б йому зважати на це, бо інакше його виженуть зі зборів.

Отож "ледацюгами" називали жителів штату Оклахома, багато з яких, природно, служили в полках герцога Оклахомського. Під його проводом також воювали "недовірки" (штат Міссурі), "партизани" (штат Канзас), "соколині очі" (штат Айова) і багато інших.

Ковалеві пояснили, що "ледацюги"– теж нічим не гірші і нічим не кращі за жителів штату Індіана.

А дід, який запропонував, щоб під завісу мені дозволили виступити з промовою, підвівся й мовив таке:

– Слухай-но, юначе, ти нічим не кращий за албанський грип або "зелену смерть", якщо можеш задля розваги вбивати людей.

Я був вражений. Раптом я виразно усвідомив: якщо деякі народи не можуть збагнути, що війна – справіжнє пекло, то наші розширені родини не тільки можуть, а й повинні це зрозуміти.

Слава їм!

Та найголовнішою причиною, чому ковалеві не дали дозволу стати під рушницю, було те, що цей молодець на той час уже встиг наробити байстрюків трьом жінкам. І, як хтось зауважив, "ще двоє печуться в духовці".

Отож йому не дозволили втекти від турбот про своїх нащадків.

Розділ 44

Здавалося, на цих зборах навіть діти, п'яниці та недоумки добре обізнані з парламентськими порядками. Мале дівча на трибуні настільки досвідчено і вправно виконувало свої обов'язки, що закрадалася думка: перед вами стоїть богиня зі жмутом блискавок у руці.

Саме тоді я й сповнився поваги до таких зборів, що їх раніше вважав за пусте й бундючне базікання.

Нещодавно я навіть заглянув у енциклопедію, яка є в Емпайр-стейт-білдінгу, щоб з'ясувати, хто ж саме винайшов ті правила ведення зборів.

Виявилося, що його прізвище – Генрі Мартін Роберт. Випускник Уест-Пойнтської військової академії. Служив армійським інженером. Поступово дослужився до звання генерала. Десь напередодні громадянської війни, коли він ще був тільки лейтенантом і служив у Нью-Бедфорті, штат Массачусетс, молодому офіцерові доручили вести збори церковної громади, і він не справився з цим завданням.

Бо не існувало ніяких правил.

Тоді він сів і по пунктах склав розпорядок, що відтоді ні на йоту не змінився. Згідно з тим розпорядком і велися збори, побачені мною в Індіанаполісі. Згодом документ надрукували під назвою "Робертові правила".

Їх я вважаю одним із чотирьох найвидатніших відкриттів, зроблених американцями.

Іншими трьома, на мою думку, є перші десять поправок до Конституції США, статут ліги анонімних алкоголіків і, нарешті, штучно розширені родини, винайдені мною та Елізою.

Трьома новобранцями, яких Нарциси з Індіанаполіса своїм голосуванням вирішили відрядити до короля Мічігану, були гультяї, без яких розширена родина могла цілком обійтися.

Отак воно.

Черговим питанням порядку денного стала проблема забезпечення харчами й притулком Нарцисів-біженців, які струмочками просочувалися до міста з півночі штату, де точилася війна.

І знову збори втихомирили одного надто запального родича. Цього разу – молоду жінку, досить привабливу, але зовсім божевільну в своєму прагненні допомогти ближньому.

Розділ 45

Нарешті надійшла моя черга промовляти.

– Брати й сестри, кузени й кузини,– почав я,– наша нація вироджується. Як бачите, навіть президент перетворився на тінь власної тіні. Зараз я тільки ваш кволий і немічний кузен Вілбер.

– Ти був з біса добрим президентом, брате Віллі!– пролунав у задніх рядах чийсь голос.

– Я намагався забезпечити своїй країні мир і братерство,– провадив я.– Тим сумніше мені бачити: миру так і немає. Ми його то здобуваємо, то втрачаємо. Знову знаходимо – і знову губимо. Добре хоч машини вирішили більш ніколи не воювати. Тепер черга за нами, людьми.

Більшість людей на зборах були не тільки Нарцисами, а й послідовниками культу Ісуса Христа Викраденого. Подумки я відзначив: останні – досить-таки неуважна публіка, звертатися до якої не мало рації. Хоч би що я говорив, вони безугаву крутили головами на всі боки, сподіваючись угледіти свого Христа.

Проте загалом слова мої начебто доходили до слухачів. У залі чулися оплески й підбадьорливі вигуки, отож я промовляв далі.

– Саме тому, що нині ми всі об'єднались у великі родини, нам стало значно простіше прощати і бути прощеними під час воєнних дій.

Щойно я спостерігав битву неподалік озера Максінкукі. Я бачив там коней, списи, гвинтівки, кинджали, пістолети й одну або дві гармати. Бачив і кількох убитих. Але я не міг не помітити також море людей, які браталися. Складалося враження, що в небачених досі масштабах поширене дезертирство і навіть цілі військові підрозділи здаються в полон колишньому противникові.

Ось, власне кажучи, і всі новини, про які я хотів повідомити вас після побаченого на полі битви біля озера Максінкукі, – сказав я;

І закінчив свою промову словами:

– Різанині покладено край!

Розділ 46

Перебуваючи в Індіанаполісі, я дістав запрошення від короля Мічігану, яке надійшло по радіо. Складене в наполеонівському тоні, воно повідомляло, що король "з радістю надасть аудієнцію у своєму літньому палаці біля озера Максінкукі президентові Сполучених Штатів", і що вартовим наказано забезпечити мені вільний прохід, і що війна скінчилася цілковитою перемогою королівського війська.

Отже, я і мій пілот вирушили в дорогу.

Мого відданого служника Карлоса Нарциса-Одинадцятого Віллавіченчо я залишив доживати віку серед його численних родичів.

– Хай щастить тобі, брате Карлосе,– побажав я на прощання.

– Нарешті я вдома, містере президент, мій любий брате,– пролунало у відповідь.– Щиро вдячний вам і богові за все, що ви зробили для мене. Кінець самотності!

Ми з капітаном О'Харою приземлилися на доглянутому моріжку, з підстриженою травою, перед літнім палацом, в якому колись була військова академія. Солдати, які чимось завинили в останньому бою,– так я гадаю,– під наглядом військової поліції рачкували, підстригаючи траву тесаками, складаними ножиками та ножицями.

Крізь стрій вишикуваних у дві шеренги солдатів ми з капітаном увійшли до палацу. То було щось на зразок почесної варти. Кожен із солдатів тримав високо над головою прапор, прикрашений тотемним знаком своєї штучно розширеної родини – яблуком, крокодилом, символом хімічного елементу тощо.

І мені подумалось: якою кумедною та банальною була й буде історія. Адже коли викреслити криваві битви, то вона складається з приїздів та від'їздів немічних старих телепнів, на зразок мене, напханих ліками та майже забутих своїми співвітчизниками, на поклон до отаких молодих психопатів.

У глибині душі я щиро засміявся.

Мене провели в особисті апартаменти короля, витримані в спартанському стилі. То була простора зала, де колись влаштовували танці для слухачів військової академії. Нині тут стояло складане похідне ліжко, широкий стіл, завалений військовими картами, та безліч складених стільців, що тулились один до одного попід стіною.

Схилившись над картою, король удавав, ніби читає книжку, що, як з'ясувалося пізніше, була "Історією Пелопоннеської війни" Фукідіда[14].

Позад володаря стояли три писарі – з олівцями й розгорнутими блокнотами.

Сісти мені не було де.

Тож я зупинився перед королем, тримаючи в руках свого засмальцьованого капелюха. Його величність особливо не поспішав відірвати погляд від книжки, хоча церемоніймейстер досить голосно й чітко оголосив про мій прихід.

– Ваша величносте!– заволав він.– Президент Сполучених Штатів Америки Вілбер Нарцис-Одинадцятий Суейн!

Врешті король обдарував мене поглядом – і я побачив, що він як викапаний схожий на свого діда доктора Стюарта Ролінгса Мотта, який у дитинстві доглядав у Вермонті нас із Елізою.

Та я нітрохи не злякався. Три-бензо-психоаміл збадьорював мій дух, і до того ж я вже досить нажився на світі. Мене, певно, тільки розважило б, якби король раптом наказав поставити мене до стінки.

– А ми гадали, вас давно нема на світі,– сказав король.

– Ні, я ще живий, ваша величносте,– відповів я.

– Ми щось довгенько нічого про вас не чули.

– Іноді й у Вашінгтоні відчувається брак нових ідей,– сказав я.

Писарі занотували кожне слово. Адже тут творилася історія.

Господар повернув книжку корінцем догори, щоб я прочитав її назву.

– Фукідід,– сказав він.

– Гм!– озвався я.

– Історія... Це все, що я читаю.

– Вельми мудро для людини вашого становища, ваша величносте.

– Кого не вчать приклади з історії, той приречений повторювати історичні помилки,– сказав король.

Писарі зашаруділи олівцями.

– А й справді,– підхопив я,– якщо нащадки не враховують нашого досвіду, то вони знову відкриють, що підземні копалини вичерпались, що люди гинуть мільйонами від грипу та "зеленої смерті", що небо стало жовте від дезодорантів,

якими люди виводили запах поту, що виборці обрали старезного президента двометрового зросту і що вони на крок не віддалилися від стану розумового й духовного звироднiння. Король не підтримав мого сміху.

Тоді я через його голову звернувся до писарів:

– Історія – це низка несподіванок,– сказав я.– Вона може підготувати тільки до усвідомлення їх неминучості. Будь ласка, занотуйте це.

Розділ 47

Як з'ясувалося, молодий король мав напохваті готовий документ великої історичної ваги, якого він підсунув мені на підпис. Його зміст вражав граничним лаконізмом. Мовляв, я, президент Сполучених Штатів Америки, відмовляюся від територій, проданих моїй країні Наполеоном Бонапартом 1803 року й відомих в історії як "Луїзіанська покупка"[15].

Згідно з документом, я продав усю ту територію за один долар королю Мічігану Стюартові Іволзі-Другому Мотту.

І дивовижну угоду було скріплено найдрібнішим підписом, який я тільки спромігся нашкрябати. Він нагадував щонайменшу мурашку, яку можна собі уявити.

– Користуйтеся на здоров'я!– великодушно заявив я.

Землі, якими я обдарував короля Мічігану, були окуповані на той час герцогом Оклахомським, а також – поза всяким сумнівом – іншими ще не відомими мені монархами та князьками.

Коли угоду було підписано, ми ще трохи побалакали про його діда.

Потім я та капітан О'Хара вилетіли в містечко Ербана, штат Іллінойс, де передбачалось електронне спілкування з моєю небіжчицею сестрою.

Отак воно.

Повірте, пишу оце, а рука дрібно тремтить і голова розколюється. Бо вчора на своєму дні народження я набрався до нестями.

Влаштувавшись у портшезі, Війра Бурундук-П'ята Заппа прибула до мене на свято, вся обсипана діамантами, в супроводі чотирнадцяти рабів. Це вони принесли пиво й вино, від яких я так захмелів.

Проте ще більше сп'янив мене Війрин подарунок: тисяча свічок, виготовлених її рабами.

Ми повстромляли їх у тисячу моїх свічників, які поставили на підлозі холу.

А потім усі разом запалили.

Стоячи між тими мерехтливими вогниками, я почував себе богом, який бреде Молочним Шляхом.

Епілог

Смерть спостигла доктора Суейна раніше, ніж він устиг завершити свій життєпис.

Власне кажучи, читати написане ним було нікому – отож ніхто й не міг нарікати на обірвану нитку його розповіді.

У всякому разі, автор довів свою історію до кульмінації, розповівши, як передав "Луїзіанську покупку" ватажкові бандитів – за один долар, якого, до речі, так і не отримав.

А помер Вілбер Нарцис-Одинадцятий Суейн, пишаючись тим, що він разом зі своєю сестрою зробив на благо американського суспільства. Він залишив вірша, можливо, сподіваючись, що коли-небудь хтось викарбує ці рядки як епітафію на його могилі:

Ви спитаєте, як ми зустріли свій час

В балагані цьому, людському й божому?

Спокій мужністю виповнив кожного з нас.

Пощастить хай усім вам і кожному.

Доктор Суейн так і не написав про електронний пристрій у містечку Ербана, за допомогою якого йому пощастило возз'єднатися з розумом своєї небіжчиці сестри, поновивши, таким чином, геній, що його близнюки утворювали в дитинстві.

Сам пристрій – кілька людей, які знали про його існування, називали те чудо техніки "Хулігеном" – являв собою звичайну глиняну трубу діаметром двадцять сантиметрів і завдовжки два метри, змонтовану на металевому ящику, де був пульт управління гігантським циклотроном. Його магнітний контур, у якому розганялися елементарні частки, проходив крізь кукурудзяні поля поза містом.

Отак.

До певної міри "Хулігена" самого можна було вважати привидом, оскільки вже давно апарат не працював – бракувало електроенергії та ентузіастів використовувати циклотрон за призначенням.

Якось двірник Френсіс Залізо-Сьомий Хуліген поставив на ящик спочатку трубу, а потім і термос зі своїм сніданком. І раптом із труби почулися голоси.

Двірник покликав доктора Фелікса Боксита-Тринадцятого фон Петерсвальда, якому належав апарат. Але труба мовчала.

Проте доктор фон Петерсвальд довів, що він великий учений, і не пустив повз вуха розповідь двірника. Він знову й знову розпитував містера Хулігена.

– Термос?– несподівано перепитав учений.– Куди ж він подівся, ваш термос?

Сторож тримав його в руці.

Доктор фон Петерсвальд наказав негайно поставити термос туди, де він був раніше.

Труба відразу заговорила.

Голоси повідомили, що вони озиваються із загробного світу. Цілий хор голосів на задньому плані нарікав на нудьгу, соціальні проблеми, дріб'язкові болячки і таке інше.

Як зазначив у своєму таємному щоденнику доктор фон Петерсвальд, "усе це дуже скидалося на те, що чутно в телефонній трубці сльотавого осіннього дня, коли вас з'єднують із збанкрутілою фермою по відгодівлі індиків".

Отак воно.

Коли за допомогою "Хулігена" доктор Суейн увійшов у контакт із небіжчицею сестрою, на сеансі були присутні вдова доктора фон Петерсвальда Вілма Молочай-Сімнадцята фон Петерсвальд та її п'ятнадцятирічний син Девід Нарцис-Одинадцятий фон Петерсвальд – один з братів доктора Суейна. Той хлопець страждав на соціально небезпечну хворобу Туретті.

Саме тоді, коли президент почав свою розмову з Елізою крізь Непроникну Стіну, з бідолашним Девідом стався жорстокий напад хвороби.

Хлопець спробував був притлумити в собі невтримний потік лайки. Однак усе, що він зміг,– це підняти голос на тон вище.

Власне, й сам доктор Суейн утратив на деякий час тяму. Такий довготелесий і старий, він виліз на ящик і зігнувся над трубою, щоб бути якомога ближче до своєї сестрички. При тому він звалив додолу необхідний для спілкування з потойбічним світом термос, чим і порушив зв'язок.

– Алло! Алло! – кричав він.– Алло!

– Вишкребок... Недоносок... Послід...– лаявся підліток.

На земному кінці зв'язку тільки вдова фон Петерсвальд зберегла тверезу голову, тож саме вона поставила термос на

місце. Жінці довелося буквально увіпхнути його між трубою і коліном президента. І так вона й лишилася в досить-таки гротесковій позі: зігнута під прямим кутом над трубою, рука простягнута вперед, а п'яти відірвані від підлоги. Доктор Суейн придавив не лише термос, а й удовину руку.

– Алло! Алло! – кричав він, майже запхавши голову в трубу.

По той бік труби лунало якесь гелготання, кудкудакання, квоктання і сокоріння.

Хтось чхнув.

А хлопець і далі лаявся.

Перш ніж Еліза змогла озватися, покійники на задньому плані збагнули, що бідолашний Девід – споріднена їм душа, як і вони, скривджена умовами людського буття у Всесвіті. Тому мерці почали підбурювати підлітка, лаючись ще крутішими слівцями, ніж він.

То був справжній бедлам.

Та, незважаючи ні на що, доктор Суейн усе ж таки зв'язався із сестрою. Їхня розмова віддавала такою інтимністю, що якби не його велетенські розміри, він неодмінно заліз би в трубу.

Еліза наполягала, щоб він якомога скоріше вмирав: тоді вони знову зможуть об'єднати свій інтелект. Їй дуже кортіло негайно взятися до розробки способів удосконалення нині геть незадовільного, тільки так званого, раю.

– Може, тебе там мучать? – запитав Вілбер.

– Ні,– відповіла Еліза,– навпаки, всі ми тут здихаємо від нудьги. Той, хто створив це місце, нічого не розумів у людях. Ти тільки подумай, брате,– тут вічність. Це назавжди! Земне життя – лиш одна мить порівняно з нашим. Брате, скоріше пусти собі кулю в лоб!..

І таке інше.

Потім доктор Суейн запитав у сестри, яким апаратом користується вона для розмови там, у потойбічному світі – чи теж коцюрбиться біля труби, чи, може, в них усе по-іншому.

Еліза пояснила, що ніякою апаратурою вона не користується – тільки почуттям.

– Як це розуміти – почуттям? – запитав брат.

– Коли помреш, зрозумієш,– була відповідь.

– А ти, Елізо, спробуй пояснити.

– Це схоже на відчуття смерті,– сказала вона.

– Тобто відчуття, що ти неживий? – спитав Вілбер, намагаючись будь-що збагнути той стан.

– Так, а ще відчуття холоду й вогкості.

– Он воно як,– мовив він.

– Але, крім того, ще здається, ніби навколо тебе гуде невидимий бджолиний рій,– провадила Еліза.– Твій голос лунає крізь гудіння бджіл.

Отак воно.

Коли це тяжке для Вілбера Нарциса-Одинадцятого Суейна випробування скінчилося, в нього лишалося тільки одинадцять таблеток три-бензо-психоамілу, що, певна річ, були винайдені не як наркотик для президентів, а як ліки проти хвороби Туретті.

І ці лічені пілюлі, висипані на величезну долоню, здалися йому останніми піщинками в пісковому годиннику його життя.

Доктор Суейн стояв на осонні неподалік лабораторії, де був "Хуліген". Поруч стояла вдова та її синочок. У руках Вілма Молочай-Сімнадцята фон Петерсвальд тримала термос, отож лише вона могла ввімкнути циклотрон.

– Містере президент, знаєте на кого ви були схожі, коли сиділи на ящику? – порушив тишу підліток. Його явно нудило від того, що змушувала його верзти хвороба.

– Ні, не знаю.

– На величезного бабуїна, який намагається згвалтувати футбольний м'яч,– бовкнув хлопець.

Щоб не чути більше подібних образ, доктор Суейн тицьнув у руку підлітка свої останні таблетки три-бензо-психоамілу.

Коли доктор Суейн перестав приймати наркотик, довелося його на шість діб прив'язати до ліжка.

Десь у той час він і зробив удові синочка, який згодом стане батьком Мелоді Іволги-Другої фон Петерсвальд.

А потім президент наказав своєму пілотові летіти на Манхеттен, або ж Острів Смерті. Він сподівався знайти там і свою смерть, щоб возз'єднатись у потойбічному світі з Елізою. Для цього було досить вдихнути з повітрям або ковтнути з їжею кілька невидимих для ока вірусів "зеленої смерті".

Не бажаючи помирати, капітан О'Хара спустив свого президента на оглядовий майданчик Емпайр-стейт-білдінга за допомогою мотузки та підвісної парашутної системи.

Там, на даху, доктор Суейн просидів до вечора, милуючись навколишнім краєвидом. Нарешті, дихаючи на повні груди і сподіваючись негайно отруїтися вірусами, він повільно рушив сходами вниз.

Коли він спустився на перший поверх, надворі вже посутеніло.

У холі лежали людські скелети, загорнуті в зотлілі килимки. Стіни були посмуговані кіптявою від вогнищ, на яких колись готували їжу.

На стіні виднівся малюнок – образ Ісуса Христа Викраденого.

Уперше в житті Вілбер. Нарцис-Одинадцятий Суейн почув шарудіння крил зграї кажанів, що вилетіли на нічне полювання.

Йому здалося, ніби він уже помер і став братом оцих кістяків.

Але в цю мить несподівано вискочили із схованки шестеро Малинників, які спостерігали ще за президентським вертольотом. Всі вони були озброєні списами та ножами.

Коли Малинники зрозуміли, кого вони взяли в полон, їх охопило невимовне збудження. Доктор Суейн виявився для них справжнім скарбом не тому, що був президентом країни, а тому, що колись дістав медичну освіту.

– Лікар! Тепер ми маємо все що треба! – вигукнув хтось із них.

Вони, певна річ, і слухати не схотіли про його бажання скоріше померти і змусили полоненого проковтнути якусь велику таблетку, схожу за смаком на цукерку з горіховою начинкою. Насправді то були прокип'ячені й висушені риб'ячі Тельбухи, що містили протиотруту від "зеленої смерті".

Отак воно.

Підганяючи президента штурханами, Малинники негайно вирушили в ділову частину міста, де лежав смертельно хворий голова їхнього роду Хіросі Малинник-Двадцятий Ямасіро.

Схоже було, що старий заслаб на запалення легенів. Нічим зарадити йому доктор Суейн не міг, крім давнього як світ рецепту: тримати ноги в теплі, а голову – в холоді. І чекати.

Або жар спаде, або людина помре. Одне з двох.

І жар спав.

У винагороду Малинники знесли на підлогу Нью-йоркської фондової біржі до ніг доктора Суейна свої найдорогоцінніші

реліквії. Серед того мотлоху вирізнялися радіогодинник, альт-саксофон, повний комплект туалетного приладдя, модель Ейфелевої вежі із вмонтованим термометром тощо.

Єдине, на чому доктор Суейн спинив свій вибір,– та й то лише з чемності,– був мідний свічник.

Так народилася легенда про людину, яка схибнулася на свічниках.

Після цього епізоду всі даруватимуть йому лише свічники.

Докторові Суейну не сподобалося життя в родині Малинників, які, крім усього іншого, вимагали від нього постійно крутити головою в пошуках Ісуса Христа Викраденого.

Тож президент розчистив хол у Емпайр-стейт-білдінгу й перебрався туди на постійне мешкання. Малинники постачали йому харчі.

А час минав.

Приблизно тоді з'явилася Війра Бурундук-П'ята Заппа – і Малинники теж пригостили її протиотрутою. Вони сподівалися, що та жінка стане нянькою в доктора Суейна.

Вона й була йому за няньку деякий час, поки не заснувала свою зразкову рабовласницьку ферму.

Згодом з'явилася вагітна Мелоді, штовхаючи попереду себе пошарпану дитячу коляску зі своїм нужденним скарбом. Серед того манаття був і мейсенський свічник. Навіть у королівстві

Мічіган усі добре знали, що легендарний король Нью-Йорка схибнувся на свічниках.

Канделябр, який привезла Мелоді, відтворював ідилічну сцену освідчення вельможного пана простій пастушці під деревом, повитим виноградною лозою.

Коли святкували останній день народження старого, той свічник розбили: сп'яніла рабиня Уенда Бурундук-П'ята Рівера зачепила його ногою.

Коли Мелоді вперше підійшла до Емпайр-стейт-білдінга, а доктор Суейн вийшов до неї і запитав, хто вона і чого їй треба, дівчина впала навколішки перед президентом, тримаючи в простягнутих руках заповітний свічник.

– Добридень, дідусю,– сказала вона.

Якусь хвилину доктор Суейн мовчав. А тоді допоміг дівчині підвестися.

– Заходь,– мовив він.– Прошу тебе, заходь.

На той час доктор Суейн і не здогадувався, що він, ледь покинувши вживати три-бензо-психоаміл, зачав у містечку Ербана сина. Він подумав, що Мелоді – це одна з випадкових прохачок. Та й узагалі до тієї несподіваної зустрічі президент і на думці не покладав, що в нього можуть об'явитись нащадки. Вілбер Нарцис-Одинадцятий Суейн ніколи особливо не прагнув відтворювати до себе подібних.

Тож коли Мелоді навела йому несміливі, але переконливі докази їхньої кровної спорідненості, в нього виникло почуття, про яке пізніше в розмові з Війрою Бурундук-П'ятою Заппою він

скаже так: "Якимсь чином я тріснув і зовсім несподівано крізь цю щілину проникла в мене вагітна голодна дитина, яка стискала в руці мейсенський свічник, Отак воно".

Історія Мелоді була така:

Її батько – позашлюбний син доктора Суейна та вдови з містечка Ербана, був одним з небагатьох щасливців, яким поталанило вціліти після так званого Ербанського побоїща. Потім його завербували барабанщиком в армію винуватця тієї бойні – герцога Оклахомського.

Хлопець став батьком Мелоді, коли йому виповнилося чотирнадцять років. Матір'ю дівчинки була сорокалітня праля, яка прибилася до війська. Щоб уберегти дитину на той випадок, коли вона раптом попаде в полон до Стюарта Іволги-Другого Мотта – короля Мічігану, смертельного ворога герцога,– й забезпечити співчутливе ставлення з боку монарха, Мелоді дали родове ім'я Іволга-Друга.

І вона таки попала в полон до короля Мічігану. Було їй тоді шість років. Це сталося після битви за місто Айова, під час якої загинули батьки дівчинки.

Отак воно.

А на ту пору король Мічігану вже перетворився на пожадливого мерзотника, який держав гарем із захоплених у полон дівчаток, чиї родові імена були такі ж, як у нього, тобто з Іволг-Других. І мала Мелоді поповнила той страшний звіринець.

Але чим огидніші моральні тортури доводилося їй терпіти, тим частіше згадувала вона передсмертні слова свого батька. Той сказав:

– Пам'ятай, ти – принцеса. Ти – онука короля Канделябрійського, короля Нью-Йорка.

Отож бо.

І тоді якось уночі вона викрала з королівського намету мейсенський свічник.

Потім Мелоді проповзла під полою намету надвір, у місячну ніч.

Так почалась її дивовижна мандрівка на схід – усе на схід та й на схід,– у пошуках свого легендарного діда, палац якого був найвищим будинком у світі.

Скрізь їй зустрічатимуться родичі. Якщо не Іволги, то принаймні інші птахи або ще якісь живі істоти.

Вони підгодовуватимуть дівчину і показуватимуть їй дорогу.

Хтось подарує Мелоді плаща. Інший дасть светра та компас. Ще хтось – дитячу коляску. А ще один – будильника.

Від когось вона отримає голку й нитку, а також золотий наперсток.

Ризикуючи життям, якийсь сміливець перевезе її через річку Гарлем на Острів Смерті.

І так далі.

Примітки

2

Слова, які пишуться на супровідних паперах службовим особам. (Тут і далі – примітки перекладачів.)

3

Протягом сорока років цей 102-поверховий хмарочос у Нью-Йорку був найвищою в світі спорудою. У свідомості багатьох американців він і досі лишається "королем хмарочосів", з даху якого відкривається панорама на 80 миль довкола.

4

За свідченням істориків, у роки війни за незалежність (1774–1776) Дж. Вашінгтон, наблизившись зі своїм військом до річки Раппаханок, штат Віргінія, щоб довести можливість форсування бурхливої річки, пошпурив на другий бік срібний долар.

5

Приблизно 80 гектарів.

7

Робочий кабінет президента США в Білому домі.

8

Президенти США в 1869–1877 і 1921–1923 рр.

9

Деніел Бун (1734–1820) – американський піонер, дослідник Середнього Заходу, засновник штату Кентуккі.

10

Римсько-католицьке й англіканське свято, коли вшановують усіх святих – відомих і невідомих. Існує повір'я, що в його переддень можна зустріти привидів.

11

Парк Рок-Крік – один а найбільших парків у Вашінгтоні, улюблене місце відпочинку дітей.

12

Казкова країна Оз – витвір фантазії американського письменника Лімана Френка Баума (1856–1919), що написав про неї серію з чотирнадцяти книжок, дуже популярних серед дітей в англомовних країнах.

13

Один з найвідоміших "спіричуелз" – негритянських духовних гімнів.

14

Фукідід (прибл. 460–400 рр. до н.е.) – видатний давньогрецький історик.

15

1803 року США купили у Франції за 15 мільйонів доларів так звану західну Луїзіану – великі території в пониззі річки Міссісіпі.